

**EKONOMİK YOLSUZLUĞUN IRAK'TA EKONOMİK
KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (2003 – 2018)**

2022

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İKTİSAT

Ali ALMQSAS

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ

**EKONOMİK YOLSUZLUĞUN IRAK'TA EKONOMİK KALKINMA
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (2003 – 2018)**

Ali ALMQSAS

Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ

T.C

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır.

KARABÜK

2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZET	6
ABSTRACT	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
KISALTMALAR.....	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU	11
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	11
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	11
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	12
TEZ YAPISI.....	12
ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	13
GİRİŞ.....	19
BİRİNCİ BÖLÜM: EKONOMİK KALKINMA İÇİN TEORİK ÇERÇEVE ..	21
1.1 Ekonomik Yolsuzluk	21
1.1.1 Yolsuzluk Kavramının Sorunsalı.....	21
1.1.2 Yolsuzluğun Özellikleri.....	22
1.1.3 Yolsuzluğun Nedenleri	23
1.1.4 Ekonomik Yolsuzluk Türleri	25
1.2 Ekonomik Büyüme	27
1.2.1 Ekonomik Büyüme Kavramı	27
1.2.2 Ekonomik Kalkınma Teorileri.....	28
1.3 Ekonomik Yolsuzluğun Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkisi.....	35
1.3.1 Ekonomik Yolsuzluğun Reel Sektör Üzerindeki Etkisi	35
1.3.2 Ekonomik Yolsuzluğun Devlet Sektörü Üzerindeki Etkisi	37
İKİNCİ BÖLÜM: EKONOMİK YOLSUZLUĞUN IRAK'TA EKONOMİK	
KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (2003-2018).....	40
2.1 (2003– 2018) Dönemi İçin Irak'ta Ekonomik Yolsuzluk.....	40
2.1.1 (2003– 2018) Dönemi İçin Yolsuzluk Algılama Endeksi'ne Göre Irak'taki Yolsuzluk Gerçeği	40
2.1.2 2003'ten Sonra Irak Devletinin Kurumlarındaki Yolsuzluğun Boyutu	45
2.1.3 2003'ten Sonra Irak'ta Yolsuzluğun Nedenleri	48

2.2 2003 Sonrası Irak'ta Ekonomik Kalkınmanın Gerçekliği Birincisi: Tarım Sektörü	49
2.2.1 Tarım Sektörü	49
2.2.2. Sanayi Sektörünün Gerçeği	52
2.2.3 Petrol Sektörünün Gerçekliği	56
2.3 Ekonomik Yolsuzluğun Irak'ta Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkisi (2003-2018).....	61
2.3.1 Ekonomik Yolsuzluk Işığında 2003'ten Sonra Irak'taki Ekonomik Kalkınma Gerçekliği	61
2.3.2 2003 Sonrası Yolsuzlukla Mücadelede Yerel Yönetim Programları.....	67
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: IRAK'TA EKONOMİK YOLSUZLUK VE EKONOMİK KALKINMA ARASINDAKİ İLİŞKİNİN (2003 – 2018) DÖNEMİ İÇİN ÖLÇÜLMESİ VE ANALİZ EDİLMESİ.....	81
Giriş	81
3.1 Standart Modeli Oluşturma Mekanizması (Teorik Çerçeve).....	82
3.1.1 Birim Kök Testi	82
3.1.2 Ortak Tamamlayıcılık Testi ve Bunun Uzun Vadeli Denge Eşbütünlüşme Testi ile İlişkisi	86
3.1.3 ARDL Dağıtımları İçin Otoregresif Modeller	90
3.2 Irak'ta Ekonomik Yolsuzluk ve Ekonomik Kalkınma Arasındaki İlişkiyi Tahmin Etmek (2003-2018).....	92
3.2.1 Model Açıklaması.....	92
3.2.2 Veri	93
3.2.3 NARDL Modelinin Tahmin Edilmesi	96
3.2.4 NARDL modelinin dinamik çarpanlarının tahmini	99
SONUÇ VE ÖNERİLER	100
Birincisi: Sonuçlar	100
İkincisi: Öneriler	101
KAYNAKÇA.....	102
TABLolar LİSTESİ	116
ŞEKİLLER LİSTESİ	117
EKLER	118
ÖZGEÇMİŞ	121

TEZ ONAY SAYFASI

Ali ALMQSAS tarafından hazırlanan “ EKONOMİK YOLSUZLUĞUN IRAK'TA EKONOMİK KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (2003 – 2018) ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ

.....

Tez Danışmanı, İktisat Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile İktisat Anabilim Dalı' nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir 20/4/2022...

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan: Prof. Dr. Serkan DİLEK (KU)

.....Online.....

Üye: Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ (KBÜ)

.....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Süleyman UĞURLU (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Ali ALMQSAS

İmza:

ÖNSÖZ

Şu anki başarımın sevincine vesile olan, sıcaklığını her an özlediğim rahmetli anneme, desteğini her an yanımda hissettiğim, can yoldaşım sevgili babama, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan sevgili kardeşlerime, tezimi bitirmemde her an desteğini gördüğüm değerli danışmanım Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ hocama ve adını burada zikredemediğim, tezimi yazma aşamasında bana destek ve moral veren dostlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Tezimin yazım aşamasında tavsiyeleriyle bana ışık tutan, kendisini daima nazik tavırlarıyla hatırlayacağım değerli hocama özellikle teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca bu aşamada benden yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen bölümdeki tüm hocalarıma da teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunuyorum.

ÖZET

Bu çalışma, Irak'taki ekonomik yolsuzluğun ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda yolsuzluk algısı endeksi ile kişi başına GSYİH arasındaki ilişki NARDL modelini kullanarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz neticesinde, Irak'taki yolsuzluk algısı endeksi ve kişi başına GSYİH arasında uzun vadeli doğrusal olmayan bir ilişkinin, yanı sıra yolsuzluk algı endeksi ile kişi başına GSYİH arasında pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bulgulara göre yolsuzluk algısı endeksinde meydana gelen artış, kişi başına GSYİH'de bir artışa yol açmaktadır. Yolsuzluk algısı endeksinde %1 artış, kişi başına GSYH'nin % 4.037'lik bir artışa yol açtığı görülmüştür. Yolsuzluk algısı endeksinin %1 azalması ise kişi başına GSYH'nin %1.957 azalmasına neden olmaktadır.

Bu çalışma ayrıca, yolsuzluk algısı endeksinde bir şokun ilk çeyrekte kişi başına GSYİH yaklaşık +%25 bir artışa yol açacağı, ancak yaklaşık dört mevsimden (bir yıl) sonra yaklaşık -3%, ancak şokun on mevsiminden (iki buçuk yıl) sonra artmaya geri döner ve +3 şoka gelir ve bu artış şokun yirmi bölümünden sonra bile (beş yıl) uzun vadede devam eder. Araştırma, ekonomik, idari ve sosyal reformlara eşlik etmek kaydıyla, yeteneklerin cezbedilmesi ve yozlaşmışların ihraç edilmesi için adil seçimler yoluyla toplumun tüm kesimlerinin karar alma sürecine katılımını temsil eden siyasi reformlardan yola çıkılması gerektiğini önermektedir. Yargının rolünü harekete geçirmek, bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumak ve yolsuz kişilerin baskısına maruz kalmamak, ayrıca yolsuzluk davalarına karışanların tespitini ve hesap verilebilirliğini engelleyen her türlü engeli aşmak..

Anahtar kelimeler: Irak, Yolsuzluk, Ekonomik Kalkınma, NARDL.

ABSTRACT

The main aim of our thesis is to analyze economic corruption in Iraq and its effective on the economic development of Iraq . As well as to measure and analyze the relationship between economic corruption and economic development in Iraq by using the NARDL model .The research concluded that there is a long-term non-linear equilibrium relationship between economic corruption and economic development in Iraq, as well as an inverse relationship between economic corruption and economic development in Iraq . As the higher the corruption perception index (lower rates of economic corruption), the more this leads to an increases in development process . The economic development in Iraq, as an increase in the corruption perception index by 1% will be leaded to an increasing in economic development by 4.037%, and a decrease in the corruption perception index by 1% will be leaded to a decreasing in the economic development by 1.957%.

The research also concluded that a shock in the economic corruption will leads to an increase in the economic development in the first semester to about +25% but it quickly declines to reach its peak after about four seasons (one year) at about 3%-3%, but it returns to increase and arrive after 10 seasons (two and a half years) of the shock at +3% and this increasing will be continues in the long term even after 20 chapters of the shock (five years). The research recommends the necessity of starting with political reforms represented in the participation of all segments of society in the decision-making process through fairs and fair elections to attract talents and expel corrupters, provided that economic, administrative and social reforms are accompanied with them. Activating the role of the judiciary, maintaining its independence and integrity, and not being subject to pressure from corrupt people, as well as overcoming any obstacles that hinder the detection and accountability of those involved in corruption cases.

Keywords: Economic, Corruption, Iraq Economic Corruption, Economic Development, Analysis.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	EKONOMİK YOLSUZLUĞUN IRAK'TA EKONOMİK KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (2003 – 2018)
Tezin Yazarı	Ali ALMQSAS
Tezin Danışmanı	Dr. HÜSEYİN KARAMELİKLİ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans Tezi
Tezin Tarihi	20 / 4 / 2022
Tezin Alanı	İktisat
Tezin Yeri	KBÜ
Tezin Sayfa Sayısı	120
Anahtar Kelimeler	Ekonomik yolsuzluk, Irak'ta ekonomik yolsuzluk, ekonomik kalkınma, analiz.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	IMPACT OF ECONOMIC CORRUPTION ON ECONOMIC DEVELOPMENT IN IRAQ (2003 – 2018)
Author of the Thesis	Ali ALMQSAS
Advisor of the Thesis	Dr. HÜSEYİN KARAMELİKLİ
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	20 / 4 / 2022
Field of the Thesis	Economics
Place of the Thesis	KBU
Total Page Number	120
Keywords	Economic, Corruption, Iraq, Economic Corruption, Economi Development, Analysis.

KISALTMALAR

NARDL	Nonlinear Autoregressive Distributed Lag. Doğrusal Olmayan Otoregresif Dağıtılmış Gecikme
ABD	United States of America. Amerika Birleşik Devletleri.
OLS	Ordinary Least Squares. Sıradan En Küçük Kareler.
ED	GDP per capita. Kişi Başına GSYİH.
CPI	Corruption Perception Index. Yolsuzluk Algılama Endeksi.
GSMH	Gross National Product. Gayri Safi Milli Hasıla.
GSYH	Gross Domestic Product. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla.
PPP	Purchasing Power Parity. Satın Alma Gücü Paritesi.
CPI	Commission of public integrity. Kamu Bütünlüğü Komisyonu.
BSA	Board of Supreme audit. Mali Denetim Ofisi.
C_t	Sabit Terim.
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı.
ARDL	Autoregressive Distributed Lag Bound Test. Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Sınır Testi.

ARAŞTIRMANIN KONUSU
EKONOMİK YOLSUZLUĞUN IRAK'TA EKONOMİK KALKINMA
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (2003 – 2018)

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın önemi, Irak'ta yaşanan yolsuzlukların ekonomiye olumsuz etkilerini tespit ederek bu olumsuzlukların giderilmesine ilişkin önerileri ortaya çıkarmaktır.

Tezin Amacı:

Tez aşağıdakileri amaçlamaktadır:

- 1- Irak'taki ekonomik yolsuzluğun analizi ve bunun Irak'ın ekonomik kalkınmasına etkileri.
- 2- Irak'ta ekonomik yolsuzluk ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi ölçmek ve analiz etmektir.
- 3- Ekonomik yozlaşmadaki bir şokun Irak'ın ekonomik kalkınmasına verilen tepkinin kapsamını bilmektir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu tezde ekonomik yolsuzluğun Irak'taki ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini belirlemede ekonomik ölçüm yöntemlerinden hem endüktif hem de tümdengelimli yaklaşımlar kullanılmıştır.

Doğrusal Olmayan Yavaş Dağılımlar için Otoregresif Model (NARDL) tarafından temsil edilen gelişmiş istatistiksel yöntemlerin STATA 16 istatistik programı benimsenerek kullanılmıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Tez problemi Şu soru etrafında dönmektedir:

-Irak'ta ekonomik yolsuzluk ile ekonomik kalkınma arasında bir ilişki var mı?

Tez Hipotezi:

Tez aşağıdaki hipoteze dayanmaktadır:

-Irak'ta ekonomik yolsuzluk ve ekonomik kalkınma arasında uzun vadeli doğrusal olmayan bir denge iliŐkisinin varlığı.

TEZ YAPISI

Bu tez çalışması, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yolsuzluk kavramı, özellikleri, nedenleri ve türleri ele alınmıştır. Teorik çerçevenin daha detaylı ele alındığı ikinci bölümde ekonomik kalkınma kavramı, teorileri ve göstergeleri incelenmiştir. nc bölümde ise, ekonomik yolsuzluğun ekonomik kalkınma üzerindeki etkileri hakkında inceleme yapılmıştır.

İkinci bölümde ise Irak'taki ekonomik yolsuzluk ve ekonomik kalkınma gerçeği üç bölümde ele alındı: Birinci bölümde Yolsuzluk Algılama Endeksi'ne göre Irak'taki ekonomik yolsuzluk gerçeği, ikinci bölümde ekonomik sektörlere göre (tarım, sanayi, petrol) Irak'taki gelişme ve üçüncü bölümde Irak'taki ekonomik yolsuzluk ve ekonomik kalkınma gerçekliği, 2003 sonrası yolsuzlukla mücadelede yerel yönetim programları ve yerel kuruluşlar; mali ve idari yolsuzlukla mücadelede uluslararası kuruluşlar.

nc bölümde "NARDL" modeli kullanılarak Irak'taki ekonomik yolsuzluk ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişki ölçülerek analiz edilmiştir.

ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

- 1- Muhammed Jasim Auad'ın “2003-2007 dönemlerinde Irak'a odaklanan, seçilmiş ülkelerde ekonomik yolsuzluk” (2009) isimli çalışması. Bu çalışmanın başlığı, Irak'taki ekonomik yolsuzluğun gerçekliğini ve ortaya çıkışını göstermeye odaklıdır. Bu çalışmada yolsuzluğun petrol sektöründe, gıda karşılığı petrol programında, Irak Kalkınma Fonu'nda, ABD Proje ve Sözleşme Bürosu'nda ve Irak bakanlıklarındaki varlığı incelenmektedir. Araştırmacı, yolsuzluğun ekonomik alanda yayılmasının en önemli nedeninin, hükümet prosedürlerinin karmaşıklığı ve sınırlayıcı bazı yasaların varlığı olarak belirtmektedir. Bu sebeplerden dolayı, yolsuzluk yapanların hukukun pençesinden kolayca kaçabildiği vurgulanmaktadır. Ayrıca suçluların yargıya yönlendirilmeleri ve idari yargıdaki iş ve işlemlerde suçluların etik dışı korunmasının da yolsuzluğun devamına yol açtığı, bu durumun ise Irak'ta ekonomi ve hizmet alanında dürüstlüğü ve adaletin bozulmasına yol açtığı da belirtilmektedir.
- 2- Muhammed Najm Ali Talabani'nin “Irak-Süleymaniye'deki Yolsuzluk Türleri, Belirtileri, Nedenleri, Etkileri ve Tedavi Yöntemleri” (2010) başlıklı çalışması, yolsuzluğun olumsuz etkilerine ve bazı ülkelerdeki idari reformlara odaklanmıştır. Bu nedenle araştırmacı, reform alanındaki yolsuzluk olgusuyla mücadele etmek için Mısır, Tunus ve Japon deneyimlerine atıfta bulunmaktadır. Ayrıca Kuzey Irak Bölgesi'ndeki Süleymaniye Valiliği'nde var olan yolsuzluğun en önemli tezahürlerini, nedenlerini ve tedavi yöntemlerini incelemektedir. Araştırmacı, Süleymaniye'deki bankacılık ve medya kurumlarında ve müteahhitlik şirketlerinde çalışan bazı çalışanların rastgele bir örneğini seçerek istatistiksel yöntemlerle, yolsuzluğun en önemli tezahürünün, anlaşmalar ve sözleşmeler karşılığında para birimlerini usulsüzce kabul edilmesi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca sahtecilik, rüşvet, gasp ve zimmete para geçirmenin de varlığından bahsetmektedir. Valilikteki yolsuzluğun nedenleri olarak, sorunları çözme hususundaki sistemin doğru uygulanmadığını, düzenleyici kurumların zayıflığını ve çalışanların düşük maaşlarını göstermektedir.
- 3- Matay Abdul Kadir ve Ali Hobeish'in “Ekonomik Yolsuzluğun Sosyoekonomik Etkilerini Ölçmek İçin Göstergeler” (2017) başlıklı çalışması, ekonomik yolsuzluk

kavramını ve bu kavramın ekonomik ve sosyal etkilerini vurgulamayı amaçlamaktadır. Yolsuzluğun nedenleri ve biçimleri ile ekonomik yolsuzluğu ölçmek için, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'ne özgü göstergeler kullanmıştır.

Az gelişmişlik nedeniyle ekonomik yolsuzluğun gelişmekte olan toplumlarda yoğunlaşmasının yanı sıra ekonomik yolsuzluğun sadece kamu sektörü ile sınırlı kalmayıp özel sektöre de yayıldığını belirtmektedir. Yolsuzluğun yayılmasını sınırlamak için ekonomik, siyasi, adli veya çevresel çeşitli yasa ve yönetmeliklerde büyük ölçüde şeffaflık sağlamak ve çeşitli medya yoluyla İslam toplumundaki bireyler arasında dini inancı aşılacak ve hesap verebilirlik araçlarını etkinleştirmek gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca yolsuzluktan suçlu bulunanların sert biçimde cezalandırılmaları gerektiğini de eklemektedir.

- 4- Faiza Bounouira ve Belkacem Madi'nin "Ekonomik Yolsuzluk ve Ekonomik Kalkınma Arasındaki İlişki" (2018) başlıklı çalışması, analizde tanımlayıcı yaklaşımı kullanarak ekonomik yolsuzluk ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi vurgulamayı amaçlamaktadır. Buna göre, genel olarak ekonomik büyümeyi ve ekonomik kalkınmayı engelleyen ekonomik yolsuzluk ile ekonomik kalkınma arasında doğrudan ters bir ilişki bulunmuştur. Çalışma, tüm ülkelerin ekonomik performansında kayda değer ilerleme sağlanması için yolsuzlukla mücadelenin gerekliliğini önermektedir.
- 5- Kaled Clinic Nazal Alimat'ın "Yolsuzluğun Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkileri (Ürdün Vaka Çalışması)" (2015) başlıklı çalışması "Yolsuzluğun Ürdün'deki ekonomik büyüme üzerindeki etkileri nelerdir?" sorusuna yanıt aramaktadır. Çalışma, öncelikle ekonomik kalkınmanın ne olduğunu, teorilerini, engellerini ve ölçümüne ilişkin göstergeleri belirlemiştir. Ürdün'de yolsuzluk endeksi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin doğallığını standart yöntemler (ortak entegrasyon) kullanarak tespit etmenin yanı sıra yolsuzluğun niteliğini, şekillerini, nedenlerini ve etkilerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışma, yolsuzluk endeksi ile ekonomik büyüme arasında uzun vadeli pozitif bir denge ilişkisi olduğu sonucuna varmıştır. Rüşvetin projelerin sosyal ve ekonomik maliyetlerine yansması yoluyla ekonomik büyümeyi azaltması, devlet gelirleri ve yerli ve yabancı yatırım oranları üzerindeki olumsuz yansımaları nedeniyle Ürdün'de yolsuzluğun ekonomik kalkınmaya önemli bir engel teşkil ettiği belirtilmektedir. Bu durumun maliyetleri yükseltip gelirleri düşürdüğü tespit edilmiştir. Çalışma, karar alma sürecine toplumun tüm kesimlerinin katılımını, buna idari, ekonomik ve sosyal reformların eşlik etmesini, yargının adil ve özgür biçimde harekete geçirilmesini önermektedir.

- 6- Kamaldeen Ibraheem Nageri, Gunu Umar ve Falilat Ajoke Abdul'un "Corruption and Economic Development: Evidence from Nigeria" Başlıklı çalışması, yolsuzluğun Nijerya'daki ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini incelemiştir. Veriler OLS yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI) ile ilgili olarak test edilen hipotez kabul edilmiştir, bu da testlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermekte olup Yolsuzluk Algılama Endeksi'nin (CPI) ekonomik kalkınmayı olumsuz etkilediği anlamına gelmektedir. Yani sonuçlar, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde önemli bir olumsuz etkisi olduğunu göstermektedir. Araştırmacı, Nijerya hükümetinin, failin toplumdaki konumuna bakılmaksızın, önyargı veya çifte standart olmaksızın, Yolsuzlukla Mücadele Ajansı'nı kuran mevzuatta öngörülen katı yolsuzlukla mücadele yasalarını uygulaması gerektiğini önermektedir. Yolsuzluğa bulaşmış hükümet yetkilileri ve politikacılarla ilişkilerde şeffaflık, hesap verilebilirlik ve hukukun üstünlüğünün uygulanması Yolsuzluk Algılama Endeksi sıralamasını iyileştirebilmekte, yatırımı canlandırabilmekte, ekonomik büyümeyi ve ekonomik kalkınmayı hızlandırabilmektedir.
- 7- Shrabani Saha and Rukmani Gounder'in "Corruption and Economic Development Nexus: Variations Across Income Levels in a Non-Linear Framework" başlıklı çalışması, gelir ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi ele alarak, algılanan yolsuzluk düzeyindeki ve ülkelerin ekonomik kalkınmadaki değişimleri hakkında fikir vermektedir. Sosyal, ekonomik ve kurumsal faktörler kontrol edildikten sonra doğrusal olmayan herhangi bir ilişkiyi değerlendirmek için çok terimli hiyerarşik regresyon kullanmaktadır. Çalışma, ikinci dereceden fonksiyonun verileri doğrusal fonksiyondan daha iyi eşleştirdiğini ve aynı zamanda düşük ve orta gelirli ülkelerde yolsuzluğun arttığını tespit etmiştir. Gelişimin ilerlemesi sonucunda yolsuzluk seviyesi önemli ölçüde azalmıştır. Sonuçlar aynı zamanda politikanın bir dizi ekonomik, kurumsal ve sosyal politika üzerinde açık sonuçlar doğurduğunu ve bunun da yolsuzluğun toplum, ekonomi ve ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini azaltabileceğini göstermektedir.
- 8- Mohamed Sami Ben Ali ve Şrabani Saha'nın "Corruption and Economic Development" adlı çalışması, yaygın yolsuzluğun ülkeleri farklı derecelerde olumsuz etkilediği hipotezini ele almaktadır. Sonuçlar, yolsuzluğun

olmadığı varsayılan toplumlarda bile yolsuzluğun (özellikle rüşvetin) ekonomik kalkınmayı etkilediğini göstermektedir. Yolsuzluğun ülkelerin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisine ek olarak, zengin ülkelerin fakir ülkelere göre daha az etkilendiği de görülmektedir.

9- Agostino, J. P. Dunne ve L. Pieroni G.'nin "Government Spending Corruption and Economic Growth" başlıklı çalışması, yolsuzluk ve hükümet harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemektedir. İç büyüme modelini kullanarak, yolsuzluğun hükümet harcamalarının potansiyel üretken bileşenleri, yani askeri ve yatırım harcamaları üzerindeki zararlı etkilerini hesaplamaya kadar uzanmaktadır. Ortaya çıkan model, Afrika ülkelerinin bir örneği üzerinde tahmin edilmiştir. Sonuçlar, büyüme oranının, yolsuzluk ve hükümet yatırım harcamaları arasındaki etkileşimin daha zayıf bir etkisiyle, yolsuzluk ve askeri yük arasındaki etkileşimden güçlü bir şekilde etkilendiğini göstermektedir. Ayrıca, belirli ülkelerdeki döngüsel ekonomik dalgalanmalar hesaba katıldığında, tahmini esnekliğin örneğe yakın olduğu görülmektedir.

10- Prateek Goortha'nın "Corruption: Theory and Evidence Through Economies in Transition" başlıklı çalışması, sosyalist cumhuriyetlerin Sovyetler Birliği'nin bazı ülkeleri olması nedeniyle, geçiş ülkelerindeki yolsuzluğun yayılma sebeplerini teşhis etmeye çalışmıştır. Çalışma, yüksek düzeydeki yolsuzluk ve organize suçun arkasındaki ekonomik nedenleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışma, dönüşüme uğramış ülkelerde geçiş ve kalkınma aşamalarında yolsuzluğun yapısında merkezilikten tekele, yani merkezi olmayan yolsuzluğa doğru bir değişiklik olduğunu saptamıştır. Ayrıca, Rusya'da suç oranlarının ve siyasi yolsuzluğun ani artışının özelleştirme sürecinin başlangıcına denk geldiğine dikkat çekilerek, özelleştirmenin ekonomideki yolsuzluk düzeyini artırdığı savunulmuştur.

Bu araştırmayı yukarıda belirtilen önceki çalışmalardan ayıran şey, ekonomik ölçümde gelişmiş bir yöntem kullanılmış olmasıdır. Bu yöntem, 2003-2018 dönemi için Irak'ta ekonomik yolsuzluğun ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi olgusunun incelenmesinde sınırları test etmeye yönelik NARDL yaklaşım modelidir. Önceki çalışmaların eksikliklerinden biri, ekonomik yolsuzluğun ekonomik kalkınma üzerindeki doğrusal etkilerini keşfetmeye odaklanmalarıdır. Bu

nedenle, yavaşlama dağılımlarının doğrusal olmayan kendi kendine regresyon modeli (NARDL) kullanılmıştır. Bu çalışma, ekonomik kalkınmanın ekonomik yozlaşmadaki bir şoktan ne ölçüde etkilendiğini bilmek için dinamik çarpanı kullanmanın yanı sıra, ekonomik yolsuzluğun Irak'taki ekonomik kalkınma üzerindeki yansımalarını da ele almaktadır. Ayrıca, davranışsal bir fenomen olarak yolsuzluk ile ekonomik, sosyal, politik ve idari boyutlar ile ekonomik gelişme süreci arasındaki ilişki vurgulanmaktadır.

GİRİŞ

Yolsuzluk, içeriğinde eski, yöntemlerinde modern olan; gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelerde ve tüm siyasi sistemlerde görüldüğü gibi her yerde ve zamanda var olan bir olgudur. Yolsuzluğun yöntemleri, ekonomik, politik, sosyal, yasal ve uluslararası biçimler de dahil olmak üzere farklı biçimler aldığından, bulunduğu ortamın çeşitliliğine göre değişiklik göstermiştir. Yolsuzluk yeni bir konu olmasa da, yaygın olduğu toplum üzerinde ekonomik yansımaları vardır. Bu yansımalar, ekonomik kalkınmanın baltalanması ve engellenmesi şeklinde tezahür etmektedir. Yolsuzluğun çeşitli bileşenleri ve nedenleri ne olursa olsun, toplumun maddi ve mali kaynaklarının ekonomik israfı dışında sonuçları tek bir kaba dökülür ve bu israfın doğrudan ve dolaylı etkileri vardır. Yolsuzluk, eğer yatırım yapılırsa, ardışık tüketici harcamalarına yol açacak, bu da çarpanın etkisiyle yatırılan miktarların dört katından fazlasına ulaşan birikmiş gelirler yaratacak ve daha fazla gelir yaratılmasına ve artışa yol açacaktır. Tüketici harcamalarının teşvik edilmesi dikkate alındığında çıktıların tüketici talebini karşılaması gerekmektedir. Böylece daha fazla gelir ve çıktı yaratan ve ekonomik büyüme oranlarını yükselten yatırım artar. Çünkü ekonomik büyüme oranları, üretim akış miktarının bir yansımasıdır (ayni akışlar). Maddi kaynaklardan yararlanmak için yeterli mali kaynaklara sahip olmak bu akışı hızlandırmaktadır.

Yolsuzluk, kamu ve özel sektör arasındaki temas hatlarında meydana gelince, bir kamu görevlisinin özel sektöre bir fayda veya maliyet dağıtma yetkisi olduğu zaman, kontrol altındaki fayda ve maliyetlerin büyüklüğüne bağlı olarak rüşvet teşvikleri üretilir.

Yolsuzluk, dini öğretilere ve ahlaki değerlere aykırı olan sapkın ve yasadışı davranışlardan biridir. Bu fenomenin ortaya çıkışı, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır. İç veya dış kaynaklı olabilen yolsuzluk, ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısı üzerinde tehlikeli etkilere yol açmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluk olgusunun yaygınlaşması, yaşamın her alanına yansıyan, ekonomik ve mali kaynak israfına ve zaman kaybına yol açan azgelişmişlik olgusunun yayılmasının temel nedenidir. Bu ülkelerde ilerleme ve refah fırsatlarının yitirilmesine yol açmaktadır. Uluslararası kuruluşların ve yerel organların raporları, Irak da dahil olmak üzere bu ülkelerdeki yolsuzluk olgusuyla mücadele etme konusunda anlaşmaktır. Yaşanan ekonomik kuşatma,

uzun savaşlar ve işgal nedeniyle Irak devlet kurumlarının tümünde yayılan yolsuzluk, özellikle devlet çalışanlarının davranışları ve genel olarak toplum üyelerinin davranışları üzerinde önemli etkiler bıraktı ve bu da yolsuzluğa katkıda bulundu. Irak'ta ekonomik kalkınmada bir dşye yol açan yerli veya yabancı yatırım oranlarındaki düşüşler de, kalkınmanın ilerlemesine engel olan bir faktör haline gelmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: EKONOMİK KALKINMA İÇİN TEORİK ÇERÇEVE

1.1 Ekonomik Yolsuzluk

1.1.1 Yolsuzluk Kavramının Sorunsalı:

Yolsuzluk olgusu, tarih boyunca insan toplumlarının ve bu toplumları yöneten siyasi sistemlerin varlığıyla birlikte var olan eski bir olgudur. Yolsuzluğun tanımları bir toplumdan diğerine ve bir araştırmacıdan diğerine değişiklik göstermiştir. Bu tanımlardan birine göre yolsuzluk, bireyin veya belirli bir grubun yararına politik, ekonomik, finansal, ticari veya sosyal çıkarlar elde etmektir (Abu Dayya, 2004: 4).

Yolsuzluk, rüşvet ve haraç gibi özel kazanç için kamu görevinin kullanılması olarak da tanımlanmaktadır (Ali, 2005: 34). Yolsuzluğun bir başka tanımı da yasa dışı kazanç elde etmek için yasa dışı statünün kullanılması şeklindedir (Taqi ve Al-Da'ami, 2005: s. 4). Kaynakların tahsisi ve ekonomik getirilerin dağıtılması olarak da tanımlanmıştır. Kamu yararına değil, özel çıkar mülahazalarına göre kazanç elde etmektir (Mübarek, 2013: 30).

Araştırmacılar ayrıca yolsuzluğu, resmi bir departmanda memurların ödüllendirilmesinde iktidara yakın yetkililerin yönlendirmesiyle ödül verilmesi örneğiyle de açıklamışlardır. Böylece yolsuzluk, bizzat yolsuzluğu önlemesi gereken kurum tarafından yapılmaktadır (Mahmoud, 1994: 26).

Uluslararası Şeffaflık Örgütü ayrıca yolsuzluğu, kendisinin veya grubunun yararına olacak şekilde kamu görevinin kötüye kullanılmasını içeren herhangi bir eylem olarak da tanımlamaktadır (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2002: P6). 2003 Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi, yolsuzluğu, tüm yönleriyle rüşvet, her yönüyle zimmete para geçirme, para kaçakçılığı, iş suistimali, kara para aklama, yasa dışı zenginlik ve yolsuzluğun diğer yönleri olarak sahadaki fiili uygulamalara çevrildiği vakalara atıfta bulunarak tanımlamayı seçmiştir (Abdullatif, 2004: 309)

Yolsuzluğun ortak bir tanımını bulmak zor olsa da, şöyle bir tanım yapılabilir: Yolsuzluk, hükümetin pozisyonunun idari, mali ve yasal olarak istismar edilerek

ilkelerden ve etik değerlerden sapılarak kişisel çıkarlar elde etmektir(Berksoy ve Yıldırım, 2017: 17).

1.1.2 Yolsuzluğun Özellikleri:

- 1- **Gizlilik:** Yolsuzluk, faaliyetin gerektirdiği hukuka ve ahlaka aykırı uygulamalar nedeniyle tamamen karanlık bahanelerle, aldatıcı yöntemlerle uygulanır. Gizlilik çoğu zaman yolsuzluğa eşlik eden bir özelliktir. Ancak toplumdaki bazı yolsuzluk tezahürlerinin şiddetlenmesi, olağan ve pişmanlık duyulmayan bir şey olması durumunda açık hale gelebilir (Al-Issa, 2009: 70).
- 2- **Birden Fazla Tarafın Katılımı:** Birleşmiş Milletler, 1989 yılında, yolsuzluğun birden fazla tarafı içerdiğine ilişkin bir rapor hazırlamıştır. Çünkü taraflar arasındaki menfaatler, faydalar ve yükümlülüklerle karşılıklı ilişkiler vardır(MERİÇ Metin, 2004: 5). Yolsuzluğa karışan kılık değiştirmiş ve yozlaşmış diğer faaliyetleri örtbas etmenin yanı sıra hayır işleri olabilir. Her şeyden önce kendi kişisel çıkarlarına hizmet eden kararlara ihtiyaç duyanların, doğru kararlar alabilen kişilere müracaat etme ihtiyacı olabilmektedir (Ayada, 2015: 86).
- 3- **Hile ve Aldatma:** Yolsuzluk, sahte evraklar ve belgeler uydurarak, yasal olmayan bir kazanç elde etmek için kontrol ve düzenlemelerden kaçınarak sahtekarlık ve aldatıcı eylemleri içermektedir (Al-Sheikhly, 2003: 7).
- 4- **Sapkın Davranış:** Yolsuzluk, kanunları ve ahlaki değerleri ihlal eden anormal bir davranış olarak kabul edilmektedir (Abboud, 2011: 26).
- 5- **Kamu Yararı Pahasına Özel Bir Menfaatin Gerçekleştirilmesi:** Yolsuzluğun faili, topluma kamu yararı pahasına maddi, manevi veya manevi bir fayda veya menfaat elde etmekte ve bu durum ekonomik, sosyal veya siyasi zarara neden olmaktadır. Yolsuzluk, ulusal para birimlerinin fiyatlarını manipüle etmek gibi ulusal ekonomiye zarar vermektedir (Özsemerci, 2003). Ya da genel bütçenin yetersizliği veya kamu dairelerinin ve organlarının işlevlerini yerine getirememesi ve hırsızlık, uyuşturucu kullanımı veya toplumsal şiddet yoluyla sapkın davranışların yayılması ve terörizmi finanse etmek, iç siyasi istikrarı bozmak, parlamento veya yerel seçimlere ve diğerlerine hile karıştırmak gibi siyasi zararlar gibi sosyal olabilmektedir (Al-Sheikhly, 2003: 8).

- 6- **Kamu Gücünün Sömürülmesi:** Yolsuzluk, iktidar sahibinin, yetkilerini kullanarak kişisel çıkarlarına hizmet eden belirli kararlar vermesini, emir verdiği ilk memura baskı yapmasını ve yolsuzluğun faileri ile kamu otoritesinin iradesi arasında bir anlaşmayı yürütmesini de içermektedir (Kutay, 2018).
- 7- **Yayılma Hızı:** Yolsuzluğun en önemli özelliği yayılma hızıdır, kansere benzetilerek herhangi bir çevresel önemi varsa idari sistem üyelerini kademeli olarak etkiler ve böylece yolsuzluğun etkisini arttırarak cihaz yönetiminin geri kalanına kendi ayak izlerini gönüllü veya istemsiz olarak takip etmeleri için gerekli baskı gücünü verir. Bu yayılma, idari aygıt ile sınırlı değildir. Daha ziyade, özellikle küreselleşme, devrim gibi birçok zorluğun ışığında bir ülkeden diğerine hareket eden küresel, kıtalar arası bir özelliktir (Ayada, 2015: 86).

1.1.3 Yolsuzluğun Nedenleri:

Yolsuzluğun büyümesine ve yayılmasına neden olan faktörler bir ülkeden diğerine değişmektedir. Bununla birlikte, yolsuzluğun yayılmasına izin veren genel koşullar gerçekleştiğinde toplum üyeleri arasında da yayılmaktadır. Yolsuzluk olgusunun yayılmasının nedenleri şu şekilde özetlenebilir:

- 1- **Ekonomik nedenler:** Ekonomik faaliyetlerin çoğu ticari anlaşmalar veya finansal yolsuzluğun kendisini işgal edebileceği aracılık operasyonlarının sonucudur. Bu faaliyetler, projelerin (kamu ve özel) uygulama sürecini etkileyeceğinden, ulusal ekonominin düzeyine ve yapısına bir şekilde yansıtacaktır. Ve böylece üretim sürecinde yoksulluk, cehalet, geri kalmışlık ve işsizlik düzeyi, kültürel farkındalık eksikliği gibi faktörler, rüşvetle ilişkili olduğundan, yolsuzluk olgusunun yayılmasında belirleyici bir faktördür. Ayrıca, ücretlerin ve maaşların zayıflığı, yolsuzluk olgusundaki artışla doğru orantılıdır (Dura, 2012).
- 2- **Siyasi nedenler:** Siyasi sistem, özellikle elitlerin ve partilerin devlet kurumlarının çalışmalarına, kişisel çıkarlarına ülkenin kamu çıkarından uzak bir şekilde müdahale etmesi yoluyla yolsuzluğun teşvik edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu da devletin ekonomik işlemlerinde belirsizliğe ve yürütme otoritesinin denetimdeki zayıf rolüne yol açar. Kurumların faaliyetlerinin yanı sıra bağımsız olmaması, devleti zayıflatan bir unsurdur (Özarslan ve Görgülü, 2016: 27). Zayıflama ise, yolsuzluk lobilerinin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Yukarıdakilere ek olarak,

siyasi liderlik, diğere devlet görevlileri için bir rol model ve örnek olduğu için yolsuzlukla mücadeleye ilgilenmez. Bu nedenle yolsuzlukla mücadelede ilk kişi lider olmalıdır. Ancak liderlerin kendileri yolsuzluk eylemlerine katıldığında veya bu tür eylemlerde akrabalarına veya arkadaşlarına göz yumduklarında devlet çalışanlarından, üstlerinin yapmadıklarını yapmaları beklenir (Muhammad, 2013: 88).

3- **Sosyal, yasal ve kültürel nedenler:** Toplum üyeleri arasındaki ilişkiler, normlar ve farkındalık örüntüsü, yani aynı mezhep veya kabilenin üyeleri arasındaki sosyal bağlar ne kadar güçlüyse, devlet görevlileri, akrabaları ve arkadaşları lehine yolsuzluk o kadar artar, onlara yasa dışı özel kazançlar elde etmeleri için önemli işler verir. Kabile ya da grubun bazı üyelerinde hâkim olan cehalet, Milli aidiyet eksikliği, iman zayıflığı ve doğruluktan uzaklaşma gibi özellikler ise yolsuzluğun kapısını aralamaktadır. Aksine, topluluk üyelerinin farkındalığı arttıkça, yolsuzluk mücadeleye katkıları da olacaktır. (Güden ve Girinti,2020).

4- **İdari ve örgütsel nedenler:** Devlet istihdamında liyakat, ehliyet ve teknokrat kriterlerinden uzak olunması, bunların yerine siyasi, mezhepsel veya aşiret standartlarının benimsenmesi nedeniyle yönetici pozisyonunda olanların zafiyetlerinin olması kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu zafiyetler ise genellikle yolsuzluk olarak tezahür etmektedir(FATİH, Yardımcıoğlu,2013). Böylece kamu hizmetlerinin sağlanması da zor hale gelmektedir. Bundan dolayı, özellikle kamu kurumlarında iç kontrol ve disiplinin sağlanması gerekmektedir. Amerika Birleşik Devletleri genel müfettişlerinin raporu, iç denetim departmanlarına sahip olmayan kurumların, etkili iç kontrol sistemlerine sahip olanlara kıyasla, yaklaşık %40'ı aşan oranlarda dolandırıcılık ve iş aldatma nedeniyle kayıp yaşadığını ortaya koymuştur (Abboud, 2011: 73-74).

Sivil toplum kuruluşlarının ve özel kuruluşların hükümet performansını izlemedeki zayıf rollerinin veya çalışmalarında tarafsız olmalarının yukarıdaki nedenlerine ek olarak; ülkenin iç nedenlerinin yanı sıra, yabancı ortaklar veya diğere ülkelerden üreticilerle çıkarlar ve ticari ilişkiler yoluyla yolsuzluk olgusunun yayılmasına katkıda bulunan, yabancı şirketlerin imtiyaz ve tekel elde etmek için yasa dışı yollardan yararlanmasına yol açabilecek ülke dışından gelen başka nedenler de olabilmektedir (Abu Dayya, 2004: 5).

1.1.4 Ekonomik Yolsuzluk Türleri:

Yolsuzluk türleri şu şekilde özetlenebilir:

1- Rüşvet:

Rüşvet, yasama, yargı ve yürütme organları gibi tüm idari düzeylerde var olan bir olgudur. Bu fenomen, kamu çalışanının işini yapması veya işten kaçınması karşılığında maddi veya manevi fayda elde etmek için işini kötüye kullanması veya kamu yararına, kamu görevlilerinin görevlerine ve mesleğin ilkelerine zarar verecek şekilde görevlerini ihlal etmesi, bu rüşvet tanımlamasında açıkça görülmektedir. Iraklı yasa koyucunun, 1969 tarihli 111 sayılı Ceza Kanununda ifade ettiğinden farklı değildir (İşler, 2019: 37). Rüşvetin yumuşatılması adına bahşiş, yardım, hediye veya ikramiye gibi pek çok adı vardır. Ancak çoğu ülkenin bunu bir suç olarak tanımlaması, cezalandırıcı yasal metinlere sahip olması ve yasal doktrinlere göre rüşvetin suç haline getirilmesi iki yönde ortaya çıkmıştır:

İlk eğilim, rüşvetin iki taraflı bir suç olması yönündedir. Rüşvet eylemi, paydaşın (rüşveti veren) kamu görevlisine rüşvet vererek işlediği bir suç olduğundan, rüşvet iki taraflı bir suçtur. Rüşvet verilmesinin sebebi çoğu zaman işinin icrası veya geçerli hüküm ve talimatların ihlali için olmaktadır (Bayar, 2010: 107).

İkinci eğilim ise rüşvet suçunun birliğidir. Rüşvet eylemi, kamu görevlisinin asıl fail olduğu tek bir kriminalizasyon şablonunda birleştirilmektedir. Rüşvet olgusunun yayılmasına izin verilmesi, diğer yolsuzluk biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açar ve toplum üyelerinin hükümetin doğal görevlerini yerine getirme becerisine ve bu olguyu azaltma veya ortadan kaldırma ve kamu yararına ulaşma becerisine olan güveninin azalmasına yol açar (Shali, 2012: 46-63).

2- Kayırmacılık ve Adam Kayırmacılık:

Kayırmacılık, sözleşmelerde veya tekliflerde, hizmetin haksız olarak sunulmasında bir tarafın diğerine tercih edilmesi anlamına gelir. Adam kayırmacılık ise, belirli bir partiye yönelik hiçbir tercihin veya ön yargının yasal gerekçeden yoksun olmadığını öngören, işlevsel etikten uzak ırkçı, bölgesel veya mezhepsel güdülerden kaynaklanan bir davranış kalıbıdır ve bu fenomen Arap dünyasında yaygındır (Yıldız, 2003). İki yolsuzluk türünün her birine (kayırmacılık ve adam

kayırmacılık), bu mekanizmanın, fırsatları dağıtmada daha verimli olabilecek diğer grupları veya sınıfları dışlama veya zulüm karşılığında sınıfları, grupları ve partizan bağlılıklarını bir araya getirerek başlatılması temelinde dar görüşlü yolsuzluk da denir (Kubilay, 1999).

3- Ara buluculuk:

İhtiyacı olan kişinin menfaati için kamu görevlisi ile yapılmakta olup, bu, kamu görevlisinin kararlarını yönetmeliklere ve yasalara aykırı bir şekilde icra etmesi adına yönlendirebilmesi için işlevsel nüfuzlu, sosyal veya siyasi yapıya sahip bir kişinin talebi veya talepleri şeklinde yapılmaktadır (Abboud, 2010: 121-124)

Taklit, kanunla korunan bir metanın benzerinin yapılarak ortaya çıkan bir yolsuzluk türüdür. Sahtecinin, yararına ulaşmak adına var olan bir şey üzerinde değişiklik yapılmasıdır. Sahtecilik, taklide göre daha kapsamlıdır. Taklit, maddi bir araçla meydana gelirken, sahtecilik, maddi olmayan, maddi bir etki bırakmadan gerçek değeri değiştirerek meydana gelen yolsuzluktur. Sahtecilik ve sahtecilik işlemleri birkaç yöntem gerektirir:

- Destekleyici belgelerde sahtecilik.
- İmza ve mühür taklidi.
- Verilerin, miktarların, sayıların, adların ve adreslerin yanlış beyanı (Zain El-Din, 2009: 17).

4- Siyah Posta:

Devlet çalışanının, zarar tehdidinin etkisi altında kamu hizmeti arayanları etkileyerek işini sömürmesi amaçlanmıştır. Haraç, çalışanın parasal miktarlar veya aynı mallar talebiyle doğrudan olabilir veya başkalarını bu meblağları rüşvet olarak başlatmaya sevk eden sakatlık, gecikme veya erteleme kanıtı yoluyla örtük olabilir. Bu tür yolsuzluğun toplumda yaygınlığı, yozlaşmış kişinin şantaj yapmaya yetecek cesarete sahip olması yoluyla bir yolsuzluk ve yolsuzluk kültürünün yayıldığı göstermesi açısından tehlikeli bir göstergedir (Ilıcak, 2001).

5- Kamu Fonlarının Zimmete Geçirilmesi:

Çalışanların devlet dairesindeki konumları nedeniyle kendilerine emanet edilen parayı, menkul kıymetleri veya diğer değerli kamu mallarını zimmetine geçiren bir çalışan aracılığıyla veya bir dizi kamu görevlisinin yardımıyla ülke ekonomisi üzerinde tehlikeli etkileri olan yolsuzluk türlerinden biridir (Zain El Din, 2009: 17).

1.2 Ekonomik Büyüme

1.2.1 Ekonomik Büyüme Kavramı:

İktisatçılar, açık ve spesifik bir ekonomik kalkınma kavramı formüle etmede farklılık gösterirler. Bazıları ekonomik kalkınmayı kurumsal, sektörel, sosyal ve idari yapıların yanı sıra gelenekler ve inançlarda radikal değişiklikler meydana getirmek olarak tanımlamaktadır (Al-Quraishi, 2010: 36).

Bazı iktisatçılar, ekonomik kalkınmanın yapısal dönüşümler yaratmak amacıyla bağımsız bir ulusal iradeye göre yönetilen bilinçli ve kalıcı bir toplumsal süreç olduğunu belirtmektedir. Buna göre toplumun yeteneklerinde istikrarlı bir artışa izin veren ekonomik, sosyal ve politik değişiklikler getirmenin yanı sıra; içindeki yaşam kalitesini sürekli iyileştirmenin de rolü büyüktür (al- Rahman, 1997: 16).

Ekonomik kalkınmanın, üretken verimlilik ve beceri düzeylerinde bireysel düzeydeki iyileşmenin, yaratıcılık ve öz güven özgürlüğünün yanı sıra sorumluluğun belirlenmesi olduğunu iddia eden iktisatçılar da vardır (Kanous, 1999: 97).

Bazıları ise ekonomik kalkınmanın, ulusal ekonominin kendi kendine büyümeye başlama aşamasına girdiği süreç olduğunu belirtmektedir (Al-Qurayshi, 2007: 122).

1.2.2 Ekonomik Kalkınma Teorileri

Dengeli Büyüme Teorisi (Balanced Growth Theory)

Bu teorinin ilk formülü Amerikalı ekonomist Rosenstein-Rodan tarafından, sanayileşme sürecinin güçlü bir yatırım serisiyle başlaması koşuluyla, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmaya ulaşmasının tek yolunun imalat olduğu temel önermesine dayanan güçlü ivme teorisi aracılığıyla sunulmuştur. Küçük gruplar halinde gelişme, az gelişmişlik faktörlerinin üstesinden gelmek için yeterli olmadığından ve bakış açısını desteklemek için, dış tasarruflara yol açacak şekilde entegre tüketici endüstrilerinin geniş bir cephesini oluşturabilecek büyük miktarda yatırımın uygulanmasını gördüğü için bu boyut belirli bir sınırın altına düşmemelidir. Son dönem projelerinde yatırım getirisinin hesaplanmasında bu avantajları etkilemeden başka projelerin kurulması sonucu verimli projelere tahakkuk eden faydalar olarak bilinmektedir (Namık, 1972: 230-242). Ancak bunun entegre formülasyonu, ekonomik kalkınmanın hedeflerini belirlemede mükemmelliğe yaklaştırmaya çalışan ekonomist Ragnar-Nurkse tarafından sunuldu ve dengeli büyüme teorisi olarak tanındı.

Gelişmekte olan ülkelerdeki kalkınma sürecini engelleyen kısıtlamaların sunularak formülasyonunu analiz edildiğinde, bu ülkelerdeki kalkınma sürecinin ana kısıtlamasının, yatırım için teşvikin zaman zaman yol açacak olan pazarın dar boyutu ve dolayısıyla yoksulluk kısır döngüsünün ortaya çıkması olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik ve sosyal düzeylerdeki düşüş, güçler ve değişkenler arasındaki karşılıklı etkiden kaynaklanmaktadır. Böylece her biri diğer güç ve değişkenlerin hem nedeni hem de sonucu olacaktır. Bu karşılıklı etki ve korelasyon çerçevesinde Narka, en önemli kısır döngünün sermayenin oluşumuyla ilgili olduğuna inanmaktadır. Biri arz tarafında, diğeri talep tarafında olmak üzere iki bölüm var:

Arz tarafı: Gelirde, tasarrufta, yatırımda ve üretimde azalma, kısır döngüye girer ve döngü bitmeden devam eder.

Talep tarafı: Tüketime ayrılan kısımda azalma (satın alma gücünde azalma), piyasada daralma, yatırımda, üretimde ve gelirde azalma piyasanın da daralmasına

sebeptir.

Piyasa daralması, endüstriyel yatırımları canlandırma kabiliyetine engel teşkil edeceğinden, yatırımları dar pazar kapsamı engelini aşmalarını sağlayacak şekilde geniş bir proje cephesine yönlendirmeye yönelik bir politika gerektirir. Diğer işletmelerden çıktı için talep yaratmanın yolu, projeler veya diğer endüstriler için dış tasarruflar yaratılmasına neden olur (Nurkse, 1955: 5-19).

Nurkse, entegre projelerin geniş cephesinin eşit oranlarda değil, tüketicilerin üretilen mallara olan talebinin gelir esnekliğine göre belirlenen farklı oranlarda büyümesi gerektiğine inanmakta, bu nedenle ilk aşamada yerel pazarın ihtiyacını karşılamak için gerekli tüketim mallarını üretme sektörüne (ithal ikame politikası) odaklanmaktadır. İhracat amaçlı mal üretimi ise, ürettikleri malların kalitesi açısından sanayileşmiş ülkelerle rekabetin zorluğundan kaynaklanmıyor, bu da rekabet gücünün zayıf olacağı anlamına geliyor (Al-Najjar and Shalash , 1991: 228-236).

Bu yatırımların finansman kaynaklarına ilişkin Nurkse, en iyi yolun tarım sektöründeki maskeli işsizlik gibi kullanılmayan kaynakları çekmek, yani tarım işçiliğini artırmak veya devletin vergi koyarak ve açıkta nakit tasarrufunu harekete geçirmek olduğuna inanmaktadır.

Finansman ihtiyacını karşılamak için yerel finansman kaynakları, gerekmedikçe tamamen yabancı sermayeye güvenmemesine vurgu yapmasına rağmen, bu finansman engelini aşmak için kredi veya yardım şeklinde olsa bile yabancı sermaye kullanmanın mümkün olacağını düşünmektedir (Nurkse, 142-145). Nurkse, iki ana konuya odaklanmaktadır:

İlk konu, sosyal sermaye (yollar, ulaşım, elektrik, sağlık, eğitim) ile fiziksel sermaye (üretken sektörler) arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Çünkü bu ilişkinin modülerliğinde dengenin sağlanmasının önemini vurguluyor, ancak gerekirse ve dengesizlik devam ediyorsa, sosyal sermaye lehine olmalıdır. (Ibid, 148-155).

İkinci konu, geliştirme sürecinin genel çerçevesi ile ilgili piyasa kendiliğindenliği ile mi yoksa planlama yoluyla geliştirme sürecinden mi bahsedilmeli? Kendiliğindenlik ve planlama arasında seçim yapma konusunun

dengeli büyümeyi sağlamak için temel bir konu olarak görülmeyebileceğini vurgulayarak, bu konu kalkınma sürecinin idari çerçevesi ile ilgili olduğu sürece, hangi kalkınma için idari yol olursa olsun, sonucu dengeli büyümenin özü ve içeriğinde etkilememektedir. Ancak Nurkse, yatırım teşvikini yönlendirmek için gerekli piyasa motiflerini oluşturmayı amaçladığından, piyasa güçlerinin otomatik etkileşiminin yaygınlığına inanmaktadır (Mohieddin, 1977: 299-303).

Bu teori, yatırımları üretken ve tüketici endüstrileri arasında dağıtma işine yaramadığı için çeşitli yönlerden eleştirilmiştir. Bunun yerine ilk başta tüketici endüstrilerinin çerçevelerini genişletmek için yatırımlara odaklanmakla sınırlı kaldı ve kısa süre sonra bu endüstrilerin genel kalkınma süreci üzerinde zayıf bir etkisi olduğu ortaya çıktı. Kalkınmanın meyvelerini ulusal ekonominin geri kalanına yaymak ve daha sonra sektörler arasındaki farklılığı arttırmanın daha etkili olduğu vurgulanmaktadır. Burada, gelişmekte olan ülkelerin geçen yüzyılın altmışlı ve yetmişli yıllarındaki deneyimleriyle teyit edilen ve bu teorinin pratik uygulaması olan ithal ikamesi stratejisini izleyenlere değinmek yeterlidir. Bu da sömürgeciliğin gelişmekte olan ülkeler için bıraktığı ikili (bağımlılık) ekonomidir (Al-Fahdawi and Radi, 2000: 196-197).

Dengesiz Büyüme Teorisi (Unbalanced Growth Theory)

Franco Perro, yatırımların farklı ekonomik sektörler arasında eşitsiz olarak dağıtılması gerektiğini görünce bu teorinin ilk şeklini ortaya koymada başı çeken kişidir. Ancak buna rağmen, bu teoriyi inceleyen ve analiz eden çoğu iktisatçı, Amerikalı iktisatçı Albert'in (Hirschman) modelini benimsemektedir. Albert Hirschman, bu teoriye gerçek boyutu verdiği gerçeğine dayanıyordu ve yaratıcı modelini analitik olarak dengesiz büyüme teorisinin bir performansı olarak görüyordu (Lutfi, 1972: 249).

Teorinin içeriğine gelince, gelişmekte olan ülkelerdeki kalkınma sürecinin temel kısıtlamasının yatırımla ilgili kararlar verebilme yeteneği olduğu gerçeğinden başlamakta ve bu nedenle Hirschman'ın ortaya attığı dengesiz büyüme teorisi, yatırımları sınırlı sayıda sektöre odaklamaya dayalı bir politika benimseme ihtiyacını dikkate almaktadır. Bu sektörlerle bağlanan ön ve arka bağlantılar nedeniyle geri kalan sektörleri çekme ve geliştirme yeteneğine sahip olduğunu ve bu

analizin mekanizması veya dinamizminin tek bir sektörü benimsemenin ve yatırımları ona yoğunlaştırmanın dengesizlik yaratabilecek bir dizi darboğaz yaratacağı ve ikincisinin bu dengesizliği gidermeyi amaçlayan yatırım kararına doğru ilerleyeceği ve buradan itici bir güce ve yayılma özelliği adı verilen bir özelliğe sahip görünen ön ve arka bağlantıların etkinliği ve etkilerinin başlayacağı düşüncesindedir (Altunç, 2017: 15-27).

Ayrıca ana sektörlerle ait sektörler, uygulama sırasında teori mekanizmasını harekete geçirecek özellikleriyle şu şekilde ayırt edilmektedir (Al-Qatifi, 1999: 50)

- 1- Yan sektörlerin sahip olduğu lokasyon avantajı.
- 2- Ana sektörlerin üreticisi olan yan sektörleri üretimlerinde ana kullanıcı olarak kullanmak.
- 3- Bağımlı sektörlerin ekonomik büyüklüğü, ana sektörlerin asgari ekonomik büyüklüğünden daha küçüktür.

Hirschman'ın dengesizlik teorisinin özü iki yola dayanmaktadır:

İlk yol, sosyal sermaye sektörü ile doğrudan üretim yapan sektörler arasında yatırım önceliğinde farklılaşma olmasıdır.

İkinci yol, doğrudan üretken sektör projelerine yatırımın önceliği arasında bir karşılaştırmadır.

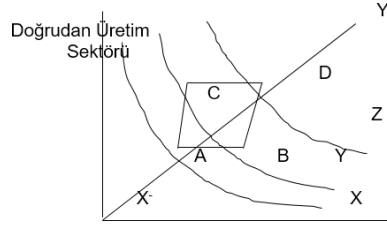
Yatırım önceliğindeki bu farklılaşma iki yoldan gidebilir: Birincisi, sosyal sermayenin hizmetlerinde bir artış yaratmaktır. İkincisi, bir sosyal sermaye açığı yaratmaktır.

Birincisi, ucuz hizmetlere sahip olacağı için doğrudan üretim projelerine yatırımı teşvik edebilir ve ikinci yol, doğrudan üretim projeleri lehine dengeyi bozma fikrine dayanabilmektedir.

Yani sosyal sermayede bir açık yaratarak, devlet üzerinde siyasi baskı yaratacaktır. Sosyal sermaye sektörüne yatırımı teşvik edecek olan bu baskılardır ve Hirschman'ın kalkınmanın temeli olarak gelişmekte olan ülkeler için tercih ettiği

şey budur (Hirschman, 1958: 51-55). Şekil (1). Dengesizlikte bahsedilen iki yöntemle göre ekonomik büyümenin yolunu göstermektedir. Sağa doğru ne kadar çok hareket edilirse, o kadar iyidir. Çünkü bu geçiş daha yüksek bir verimlilik seviyesi verir (Habib, 1985: 143-145).

Şekil 1 : Sosyal sermaye sektörü

Kaynak: Fayeز Ibrahim Al-Habib, 1985, Gelişmekte Olan Ülkelerin Teorisi, Uygulaması ve Gerçekliği Arasında Ekonomik Kalkınma (King Saud University Press, s. 145).

$X^- - Y^-$ çizgisi, aşağıdaki yöntemleri alabilen büyüme yolunu temsil ettiğinden:

AC: Doğrudan üretim sektörlerinde üretimin başladığını ve fazla oluştuğunu gösterirken, aynı zamanda sosyal sermaye sektöründe D noktasına yürüyerek istifa ile telafi edilen darboğaz yaratıyor.

AB: yatırımın yönünü, bu sektörde fazlalık yaratan ve aynı zamanda doğrudan üretim sektöründe darboğaz oluşturan, bir sonraki aşamada B'den D'ye giden eğilime götüren sosyal sermaye sektörüne doğru gösterir, bu nedenle iki sektör arasındaki denge noktası A noktasına hareket edecektir.

Hirschman, gelişmekte olan ülkeler için sorunun, yatırım kararlarını yönlendirmede ve onlar için teşvik yaratmada daha güçlü olduğu için sosyal sermayede bir tıkanıklık yaratan ACD yolu tercih edilse bile izlenecek yol hakkında bilgi eksikliği olduğuna inanmaktadır.

İkinci yol: Doğrudan üretim sektörleri arasındaki dengesizlik:

Öncü sektör ile geri kalan sektörler arasındaki ön ve arka bağlantıların gücüne bağlı olarak büyümeden sorumlu olduğu için, lider sektörün tüm yatırımı devralan sektör olduğu fark edilmektedir. İleri bağlantılar, üretim sürecinin sonraki aşamalarında yatırım fırsatları yaratmada lider sektöre yatırım yapmanın sonuçları

anlamına gelir. Geri bağlantılara gelince, üretim sürecinden önceki aşamalarda yatırım fırsatları yaratmak için lider sektöre yatırım yapmanın sonuçları anlamına gelir (Hirschman, OP.Cit: 90-99).

Hirschman, en büyük ileri ve geri bağlantı gücüne sahip sektörlerle yatırım öncelikleri vermektedir. Ardından en büyük geri bağlantı ve zayıf ileri bağlantı gücüne sahip olan ikinci sırada, en büyük ileri bağlantı gücüne sahip sektöre de üçüncü sırada yer vermektedir. Son olarak yatırım lehine olacak en zayıf ileri ve geri bağlantıya sahip sektörlerle yer vermektedir (Al-Habib, 146-149).

Hirschman, teorideki ideal durumun, birlikte maksimum ileri ve geri bağlantıları sağlayan yatırımlar olduğunu ve bunun mümkün olmaması durumunda, bu tür yatırımların süreçten önce gelen projeler için geniş bir pazar yaratacağına dair mutlak inancı nedeniyle en fazla geri bağlantı sağlayan projelerde olduğunu iddia etmektedir.

Geliştirme sürecinin genel çerçevesi hususunda Hirschman, kalkınma yönteminin piyasa gücünün yaygınlığı ile uyumlu olması gerektiğine inanmaktadır. Ancak bu teorinin tüm destekçileri, tek yönetim yöntemi olarak pazar gücünün üstünlüğü ilkesine, merkezi bir hükümet aygıtı anlamında planlama yönteminin eşlik etmesi gerektiği için itiraz etmektedirler (Mohieddin, 320-321).

Bu teori eleştirisi bağlamında, özellikle sosyal sermayeye kıyasla maddi faaliyetlere büyük önem verildiği için yatırımların dağılımında ve tahsisinde ekonomik planlamaya dayanmaması önem arz etmektedir. Bu teoriye güvenmek, gelişmekte olan ülkelerdeki (zayıf geri ve ileri bağlantıları nedeniyle) tarım sektörünü küçümsemek anlamına gelmektedir. Ayrıca, ekonomik kalkınma sürecinin iki ana ayağı olan bu ülkelerde tarım sektörü ile dengeli bir büyüme olmadan sanayileşme imkânsız hale gelmektedir (Al-Fahdawi and Radi, 2000: 196-197).

Kutup Büyüme Teorisi (Pole Growth Theory):

Teorinin tarihsel kökleri, büyüme kutupları teorisinin dengesiz büyüme teorisinin teorik referans uzantısını oluşturduğunu doğrulamaktadır. Bu nedenle, büyüme kutupları teorisini analiz etmek istiyorsak, dengesiz büyüme teorisinin temel ve pratik ilkelerinden başlamalıyız. İki teori arasındaki bu bağlantı, yatırımların önemi ve gelişim sürecini canlandıran bu önem, bu yatırımları yeniden yerleştirmek için bir mekanizma arayışına ve ardından dengeli bir mekânsal gelişmeye yol açacaktır.

Bu teori, gelişmiş veya gelişmekte olan, kapitalist veya sosyalist olsun, birçok ülkede ekonomik, sosyal ve kentsel değişimleri meydana getirecek bir temel olarak alındığı için uygulanmıştır. Belli bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyindeki fark ve büyüme merkezlerinden uzak bölgelere yayılması dikkate alınır. Bölgesel düzeyde ekonomik kalkınmayı sağlamak ve teorik ekonomik alanda ekonomik kalkınmanın boyutlarını netleştirmek için bir strateji olarak kullanılmıştır (Classon, 1975: 146).

Örneğin Peru, 1950' de büyümenin kutupları fikrine katkıda bulunan öncülerden biridir. Bu fikir, ekonomik, sosyal ve idari avantajları olan, ya var olan ve doğal kabul edilen ya da üretilen ve geliştirilen ve bu durumda yapay noktalar olan, istihdam olanaklarını genişletmek için gerekli faktörleri sağlayarak, belirli bir bölgenin varlığında özetlenmektedir. Özellikle en çok faaliyeti gerektiren çıpa yapıları ve dış tasarruflar, onu diğer bölgelere göre kalkınma için ideal bir büyüme kutbu haline getirmekte ve Peru da bu direğin gelişiminin etki alanına giren bölgelerin gelişimini etkilediğini ve dolayısıyla ekonomik faaliyetlerin ilişkilerinin belirlenmesinde rol oynayabileceğini teyit etmektedir (Moseley, 1974: 8).

1.3 Ekonomik Yolsuzluğun Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkisi

1.3.1 Ekonomik Yolsuzluğun Reel Sektör Üzerindeki Etkisi

Birincisi: Ekonomik Yolsuzluğun Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi:

Geleneksel iktisat teorisine göre yolsuzluk, hem yerli hem de yabancı girişimciler için büyümeyi olumsuz etkileyen "ekonomik fazlaya el koyma" yoluyla, rantın çıkarılması yoluyla ekonomik büyümeyi engellemektedir. (Ades & Die Tella, 1996).

Bunun aksini savunanlara göre yolsuzluk, ekonomik refahı iyileştirmekte ve çeşitli bürokratik engelleri aşarak ekonomik verimliliği artırmaktadır. Ve bazı analizlerde (geleneksel teorisinin aksine), yolsuzluğun aslında ekonomik büyümeyi tetikleyebileceğini veya en azından yerel yatırımı kolaylaştırarak veya vergi muamelesi yoluyla yüksek getiri elde ederek onu engellemeyeceğini belirten bir görüş vardır. Bu görüşe göre yolsuzluğun yoğunluğu, yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında ters bir ilişki olduğu anlamına gelmemektedir (Ackerman, 1978).

İkincisi: Ekonomik Yolsuzluğun Yatırıma Etkisi:

Yolsuzluk karı ve yatırım teşviklerini azaltmaktadır. Böylece birçok yolsuzluk ödemesi proje üzerinde bir yük oluşturmakta ve maliyetleri artırmaktadır. Ancak bazıları gizlilik nedeniyle yatırıma zararlı bir vergi olarak görmekte ve özel çıkarları hedeflediğini düşünmektedir (Mauro, 1996: 4-9).

1997 Dünya Kalkınma raporuna göre yolsuzluğun yatırımcıların karşılaştığı genel bir sorun olduğu ve yolsuzluk seviyesi ile ulusal ekonomideki yatırım seviyesi arasında negatif bir korelasyon olduğu vurgulanmaktadır. Yani yolsuzluk derecesi arttıkça yatırımın boyutu azalmakta ve yolsuzluk ne kadar az ise yatırım hacmi büyümektedir (Dünya Kalkınma raporu, 1997).

Bazı araştırmalarda, yolsuzluğun azaltılmasının %30 yatırım oranını %50 oranında artıracığı öne sürülmekte ve bu bir çalışma ile doğrulanmaktadır (Mauro, 1996: 4-9). Yatırım ve yolsuzluk arasında tutarlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmış ve yüksek yolsuzluk endeksinin 4 - 6 yatırım oranında, kapasitesinde %4 ve kişi başına düşen milli gelirin yıllık büyüme oranında %5 artışa neden olduğu kanıtlanmıştır. Bu, yolsuzluğun yatırım kanalı aracılığıyla ekonomik büyümeyi

büyük ölçüde etkileyebileceği anlamına gelmektedir (Elliott, 1997).

Madencilik sektörlerinde faaliyet gösteren uluslararası firmalar, yolsuzluğa en açık olanlardır. Projelere dahil olan fonların büyüklüğü, rüşvetçi memurların cazibesini de artırmaktadır. (Bray, 2003).

Bir başka çalışma, doğu ülkelerindeki Uluslararası Para Fonu'nun, ilk yılında iktisat kurumlarının toplam maliyetinin %40 kadarını kamu görevlilerine çeşitli şekillerde ödeme yaparak yolsuzluğa neden olduğunu tespit etmiştir. Bu ek maliyetler ve yolsuzluk yatırımının neden olduğu belirsizlik nedeniyle bütçenin büyük oranda azalmasına neden olmuştur. 1997 yılında hem Ukrayna'da hem de Rusya'da küçük işletmeler üzerinde yapılan bir başka çalışmada, küçük işletmelerin bunlardan kaçınmak için kamu görevlilerine rüşvet vermek zorunda oldukları ortaya çıkmıştır (Hijazi, 2001: 19).

Üçüncüsü: Ekonomik Yolsuzluğun Çarpanı:

Yolsuzluğun kendisini beslediği ve yasa dışı getiri yarattığı, ödemelerini bol miktarlarda artırmak için baskı oluşturduğu söylenebilir. Bu yolsuzluğun, kıdemli yararlanıcılar ve etrafındakiler arasında paylaşımı, ödemeleri etkilediği ortaya çıkmıştır. Ardından daha düşük düzeyde, herkese, aldıklarının farklı bir yüzdesine sahip olduğu kadar ödemelere ulaştığı görülmüştür (Abdul-Fadil, 1999 :6).

Gelecekte yolsuzluğun olumsuz etkileri ışığında bir kalkınma ölçüsü elde eden ülkeler, üretken faaliyetlerin ganimetler üzerinde çatışmasız bir ürüne dönüştüğünü, zamanla yolsuzluğun kesin bir şekilde artacağını ve kontrol altına almak için harekete geçilse bile şiddetli direnişle karşılaşacaklarını ön görmek zorundadırlar (Bank, 1997: 112). Geçen yüzyılın doksanlı yıllarının sonunda komünist blok ülkelerinin çoğunda olduğu gibi, yolsuzluk kısır döngüsü tamamlanması beklendiği halde tamamlanmadığı görülmüştür (GRAY and KAUFMANN, 1998: 8).

1.3.2 Ekonomik Yolsuzluğun Devlet Sektörü Üzerindeki Etkisi:

Birincisi: Ekonomik Yolsuzluğun Hükümet Harcamaları Üzerindeki Etkisi:

Yolsuzluk, politik yozlaşmış kaynakları israf etmesi beklendiğinden hükümet harcamalarının unsurlarını da bozmaktadır. Çünkü rüşvet alması kolay olan daha genel öğeler gizliliği korurken, büyük olanlar örneğin rekabetçi pazarlar düzeyinde üretilen ürünler ve değeri kontrol edilmesi zor olan öğeler gizli kalamamaktadır. Bu nedenle yozlaşmış politikacılar eğitim, sağlık ve bilimsel araştırmalara harcadıklarından daha çok savaş uçaklarına ve büyük ölçekli yatırım projelerine harcama eğilimindedir (Al-Khalifa, 2002: 268).

Bu tür harcamalar, ekonomik büyümeyi birinci kategoriden daha fazla artırmaya yardımcı olabilese bile, yolsuzlukla mücadele harcamalarının kamu bütçesi üzerindeki yükleri mali açığı artırmaktadır (El-Sayed and Zarnouga, 1999: 31). Ve yolsuzluk genellikle gerekli maliyetlerdeki artışın bir nedeni olarak görülmektedir. Bu, yolsuzluğun hem kamu yatırım hacmi, kamu gelirleri, işletme ve bakım harcamaları ve temel altyapı ve altyapı ile ilişkisini test etmek için yapılan çalışma ile doğrulanabilir (Tanzi and Davoodi, 1997: 590-591):

- 1- Yolsuzluk, genellikle üst düzey yetkililere rüşvet almak için iyi fırsatlara sahip olduklarından, yüksek kamu yatırımlarıyla olumlu bir şekilde ilişkilidir.
- 2- Yolsuzluk, kamu gelirlerini net bir şekilde azaltır. Çünkü vergi kaçırılmaya, vergi muafiyetlerinin yanlış uygulanmasına ve zayıf vergi idaresine katkıda bulunmaktadır.
- 3- Yolsuzluk, gerekli sürücülere yapılan harcamaları ve bakım ve işletme alanında büyük komisyon alma zorluğunun sürdürülmesini azaltmaktadır.
- 4- Yolsuzluk, düşük kaliteli ve verimli altyapı projelerinin yapılmasını teşvik eder.
- 5- Cömertlik açısından tam bir gizlilik ile nitelendirilen bu tür harcamalar üzerindeki kontrol eksikliğinden dolayı askeri harcama ve yolsuzluk yüzdesi ile bunu mümkün kılan ödemelerin büyüklüğü arasında güçlü bir ilişki vardır.

İkincisi: Ekonomik Yolsuzluğun Devlet Geliri Üzerindeki Etkisi:

Yolsuzluk, devlet çalışanlarına bu ekonomik faaliyetler üzerinden borçlu olunan vergilerin değerlendirilmesinde üretim veya ithalatın bir kısmını göz ardı etmeleri için rüşvet vererek devlet gelirlerinin israfına neden olmaktadır. Bu da devlet gelirlerinin en önemli kaynaklarından biri olarak kabul edilen ve olumsuz etkileri olan vergi gelirlerinde büyük kayıplara yol açmaktadır. Ekonomik gelişme oranları konusunda, örneğin Tayvan'daki bazı bağımsız çalışmalar, vergi mükelleflerinin %94 tahsilatta müsamahakâr olmak için devlet çalışanlarına rüşvet verdiklerini doğruladığını belirtmiştir. Yine, Hindistan'da denetçilerin dörtte üçünün rüşvet kabul ettiği, araştırmalar sonucunda doğrulanmaktadır (El-Sharkawy, 2006: 155).

Kaçak ithalat kalemlerine uygulanan gümrük vergilerinin kaçırılması, bu vergi ve harçların gelirlerinin büyük bir kısmını kaybetmesi sonucunda da büyük bir devlet gelir kaybına neden olmakta, ayrıca devlet alımlarına ilişkin rüşvet, bu gelirlerle yapılan alımlara yönlendirildiği için devlet kaynak ve gelirlerinde büyük kayba neden olmaktadır. Askeri alımlar ve gelişmiş tıbbi cihazlar gibi fiyatların belirlenememesi nedeniyle yolsuzluğun var olması kolay hale gelmektedir (Andrews, 2005: 166).

Yolsuzluk, kamu projelerini tamamlama maliyetinde artışa neden olmakta, bu da devlet gelirlerini olumsuz etkilemekte ve kamu bütçesinde bir açığa neden olmaktadır. Bu durum ise, hükümeti yurt dışından borç almaya itmekte veya orta ve yoksul sınıflara yeni harç ve vergiler dayatarak vatandaşları yolsuzlukla boğmaktadır. Yolsuzluk, kamu fonlarının kötüye kullanılması ve partileri, festivalleri ve turist gezilerini ekonomiye katma değeri olan yatırım projelerine yönlendirmek yerine memurlar ve aileleri için israf etmelerinden kaynaklanmaktadır (Arap İdari Kalkınma Örgütü, 1994: 142).

Ekonomik Yolsuzluğun Para Sektörü Üzerindeki Etkisi:

Birincisi: Ekonomik Yolsuzluğun Enflasyon Üzerindeki Etkisi:

Uygulanan çalışmaların çoğu, yolsuzluk ve enflasyon arasında olumlu bir ahlaki ilişki olduğunu doğrulamaktadır. Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkeler yüksek enflasyon oranlarıyla karşı karşıyadır. Bunun nedeni, şirketlerin rüşvet, komisyon ve lisans müzakerelerinde boşa harcanan zaman ve faaliyetlerinin ve diğerlerinin önündeki engellerden kaçınma anlamında ödediği iş yapma maliyetlerindeki artıştan kaynaklanmaktadır. Buna göre, bu maliyetler maliyet fonksiyonlarına dahil edilerek ürünlerin toplam maliyetlerinde artışa ve dolayısıyla nihai fiyatlarda artışa neden olur. Öte yandan yolsuzluk, daha önce olduğu gibi kamu bütçe açığını artırmakta, bu da hükümetleri bu açığı enflasyonist finansman yoluyla kapatmaya zorlamakta ve bu da büyük fiyat artışlarına yol açmaktadır (Saygılıoğlu, 2021).

İkincisi: Ekonomik Yolsuzluğun Döviz Kuru Üzerindeki Etkisi:

Yolsuzluk döviz kurunu, resmi olmayan döviz kurunun hüküm sürdüğü, resmi fiyattan daha yüksek olan ve planlanmamış faaliyetleri finanse etmek veya uyuşturucu kaçakçılığı gibi toplum tarafından yasaklanmış veya istenmeyen faaliyetleri finanse etmek için mevcut döviz arzının satın alınmasındaki hareket ve faaliyet ile karakterize edilen gayri resmi döviz piyasası yoluyla etkiler. Bu da nihayetinde ödemeler dengesi açığının artmasına ve sürekliliğine, devletin borçlarını ödeyememesine ve yurt dışından borçlanmaya yönelmesine neden olmakta ve ekonomiye olumsuz etkileri olan bir kredi döngüsü içinde yaşamasını sağlayan da budur (Al-Jabri, 2005: 16).

İKİNCİ BÖLÜM: EKONOMİK YOLSUZLUĞUN IRAK'TA EKONOMİK KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (2003-2018)

2.1 (2003– 2018) Dönemi İçin Irak'ta Ekonomik Yolsuzluk

2.1.1 (2003– 2018) Dönemi İçin Yolsuzluk Algılama Endeksi'ne Göre Irak'taki Yolsuzluk Gerçeği:

Irak ekonomisi, son yıllarda ekonomik büyüme oranlarında meydana gelen artışlara rağmen, siyasi durum ve yolsuzluğun devletin her tarafına yayılması nedeniyle 2003'ten sonra son zamanlarda ciddi bir düşüşe tanık olmuştur. Ancak bu, her geçen gün gözle görülür şekilde artan yolsuzluk oranlarında bir düşüş anlamına gelmemektedir. Artan petrol ihracatı ve yüksek fiyatlar ile Irak'taki hayati önem taşıyan sektörün devasa gelirleri ışığında ara buluculuk ve akrabalar aracılığıyla basit ve sınırlı günlük ücretli insan gücü istihdamında adam kayırmalar görülmektedir (Quraishi, 2012).

Yolsuzluk olgusu, yolsuzluğun ülkenin ekonomik zenginliğine hâkim olan tüm hükümetlere eşlik ettiği Irak'ta yeni bir sorun değildir. Dördüncü büyük petrol rezervine sahip olmasına rağmen, az gelişmiş ülkeler kategorisinde ülkenin ayakta kalmasını sağlayan Irak devleti, hükümeti, kurumları ve yapıları kurulmuştur. Osmanlı Dönemi'nde olduğu gibi iş bulmak için rüşvetin hızla yayıldığı ve Irak'ın krallık adına bir İngiliz vilayeti olarak kaldığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, o dönemde ülkeye hâkim olan İngiliz mandası altında, bugün olduğu gibi, birçok yolsuzluk ve rüşvet tezahürü baş göstermiştir. Devlet aygıtı yozlaşmış unsurlardan arındırılmamıştır. Petrol sektörüyle ilgili ekonomik anlaşmalarda ve ardından 1958'de cumhuriyetçi sistemin kurulmasında bu durum daha belirgindir. Çünkü yolsuzluk, devletteki konumlarının kullanılması yoluyla alınan askeri satış ithalat lisanslarından müteahhitlere ve gümrük muafiyetlerine kadar her düzeyde geniş bir yayılmaya tanık olmuştur. Pek çok darbeye, devrime ve kaosa tanık olunduğundan ekonomik gelişme süreci elverişsiz hale gelmiştir. Bu durum, birçok yerel sermaye sahibinin yurt dışına kaçmasını teşvik etmiştir. Irak, millileştirme sonrasında, özellikle de 1970'li yıllara kadar, uzun süren bir gelişme aşamasından geçmiştir. Irak, devlet gelirlerini uçak ve silah satın

almaya yönlendirerek ülkenin tüm servetinin askeri harcamalara aktarıldığı, İran ile sekiz yıllık savaşa tanık olmuştur (AlQudwa ,2006: 18).

Devletin ekonomik kalkınmaya olan ilgisinin gerilemesinin hemen ardından gelen Kuveyt savaşı, 1990'larda Irak ekonomisinin yıkımını tamamlamıştır. Çalışanların maaşlarının büyük ölçüde düşmesinin ardından devlet kurumlarında yolsuzluğun hızla yayılması, yaşam ihtiyacını karşılamak için neredeyse yetersiz hale gelmiştir. Bilindiği üzere savaşlar, yolsuzluk olgusunun ortaya çıkması için uygun bir ortam sağladığından bireyin kişiliğindeki yolsuzluk faktörlerinin şekillenmesinde rol ve etkiye sahip olmaktadır (Quraishi, 2012). 2003 yılında ise yolsuzluğun tezahürlerinin geniş çapta yayılmasını sağlayacak olan ABD kuvvetlerinin Irak'a girdiği bilinmektedir. Irak, yolsuzluğun en fazla olduğu ülkelerde ileri safları işgal etmiştir (Abboud ,2007: 28). Koalisyon otoritesi, Amerikalı danışmanları farklı sektörlerin temsilcileri olarak atayarak mali ve idari yolsuzluğu yamak için çalışmıştır. Bakanlıkları ve resmi kurumları yönetmeye başladılar ve bunların çoğu Avrupa ve Amerika'da işsiz, deneyim ve yeterlilikten yoksundur. Ayrıca, Irak'ın otorite ve kurumlarını parçalamaya, ordu ve güvenlik güçlerini dağıtmaya, anlaşmazlıklar ve mezhep tohumları ekerek toplumu dağıtmaya, bağımsız devlet veya bölgelerdeki bazılarının mezhepçiliğine veya çoğunluk hissine ve bazı komşu ülkelerin Irak'ı kontrol etme ve diğerlerinin pahasına bazı siyasi güçleri destekleme çabalarına niyetlendiler ve Irak halkının üyeleri arasında sınıf eşitsizliklerinin yaratılması, mali ve idari yolsuzluk nedeniyle yoksulluğun ve işsizliğin yayılması, kaynakların israfı ve kaynakları harcama noktaları veya faaliyetlerin niteliği hakkında bilgi eksikliği meydana gelmiştir (Badrawi, 2006: 169).

Irak, 2003 yılında ilk kez Yolsuzluk Algılama Endeksi sıralama çemberine girdi ve o yıla kadarki süreçte bilgi ve gerçekleri elde etmenin zorluğundan dolayı katılımında gecikmeler yaşandı. Aşağıdaki tabloya göre, Yolsuzluk Algılama Endeksinin değerleri ve Irak'ın yolsuzlukla ilgili dünya çapındaki sıralaması açık biçimde görülmektedir:

Tablo 1: Irak Yolsuzluk Algılama Endeksi ve Küresel Sıralaması (2003-2018)

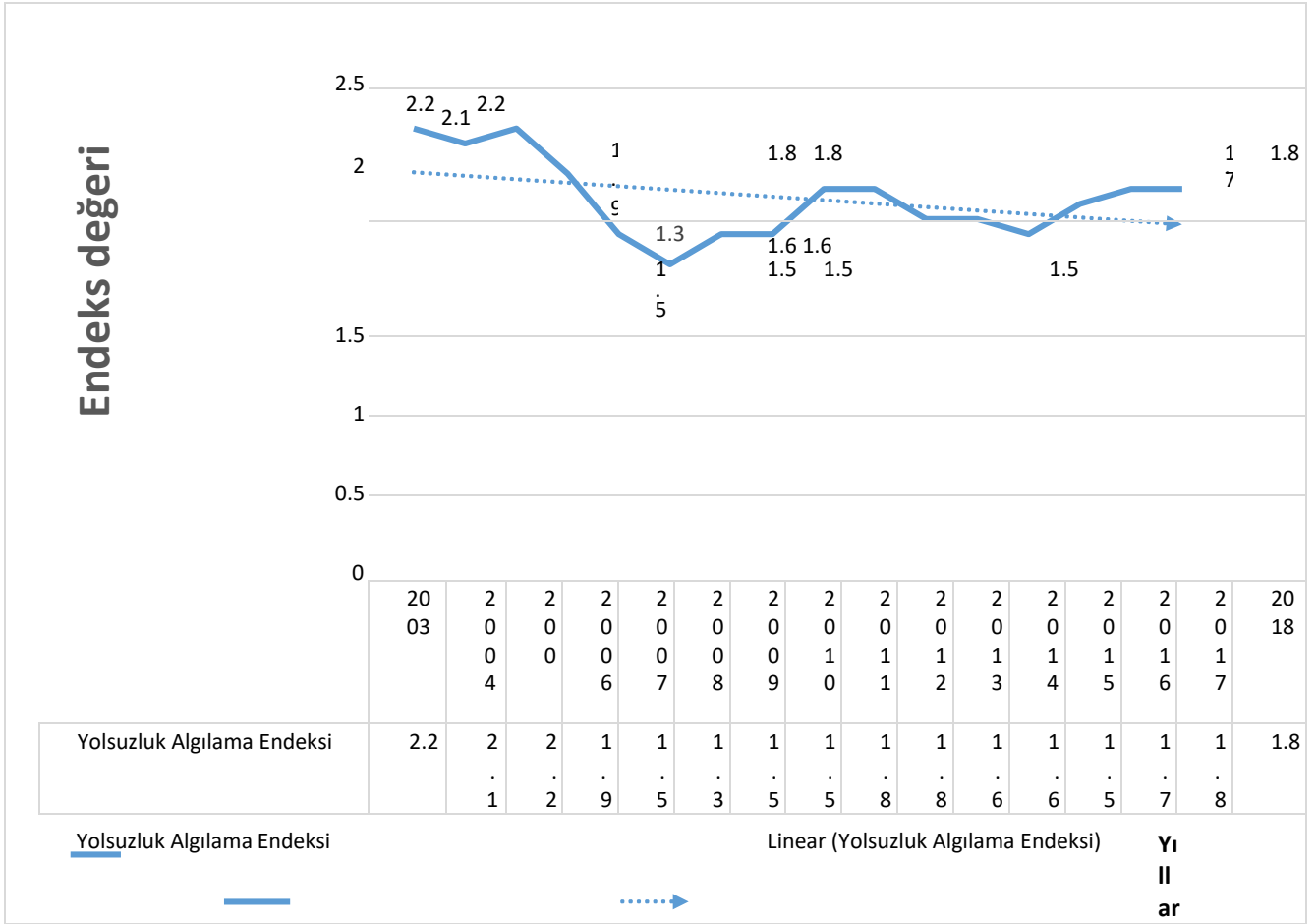
Yıllar	Yolsuzluk Algılama Endeksi	Küresel sıralama	Toplam ülkeler
2003	2.2	113	133
2004	2.1	129	145
2005	2.2	137	159
2006	1.9	160	163
2007	1.5	178	180
2008	1.3	178	180
2009	1.5	176	180
2010	1.5	175	178
2011	1.8	175	182
2012	1.8	169	176
2013	1.6	171	175
2014	1.6	170	174
2015	1.5	161	168
2016	1.7	166	168
2017	1.8	169	167
2018	1.8	168	170

Kaynak: Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün verilerine dayanılarak hazırlanmıştır:
(<https://www.transparency.org>).

Yukarıdaki Tablo, Irak'ın 2003 ve 2005 yıllarında, incelenen dönemin en yüksek değeri olan ve o dönemdeki düşük yolsuzluk oranları izlenimini veren Yolsuzluk Algılama Endeksi değerleri içinde 2.2 puan aldığını ve dünya genelinde 113. sırada yer aldığını göstermektedir.

133 ülke, 2003 sonrası yolsuzluğun bereketli ortamına ve beraberinde gelen büyük yolsuzluk işaretlerine rağmen, koalisyon otoritesinin önderlik ettiği tedbirler ve denetim otoritesinin performansındaki düşüşün temsil ettiği ve Irak'ın petrol gelirlerinde 9 milyar dolar kaybetmesine neden olan Irak petrol kaçakçılığındaki artışa ve gayri resmi satışına ek olarak bu sektör, ülkenin ayda (200-400) milyon dolar kaybına neden olan boru hatlarının ve kuyuların sabotaj ve bombalama eylemlerinden de zarar görmüştür (Abbas, 2005: 1).

Şekil 2 : Irak'ta Yolsuzluk Algılama Endeksi (2003-2018)

Kaynak: Araştırmacının tablo (1) verilerine dayanan çalışmasından alınmıştır.

2004 yılında, Savunma Bakanlığı, birçok yolsuzluk şüphesiyle gölgelenen, (2.3) milyar dolar değerinde, yeniden inşa operasyonlarının miktarına ek olarak, 2007 yılında GSYİH'nin %15'ine eşit olan yaklaşık 4 milyar dolar tutarında tedarik ve silahlanma sözleşmeleri çıkardı. Yolsuzluk Algılama Endeksinin o zamanki değeriyle açıklanmış olan (1.5) Irak, etkisiyle toplam 280 ülke arasında dünyadaki konumunu (178) işgal ediyor, ancak 2008 'de Yolsuzluk Algılama Endeksi'nin değeri tartışılan dönem için en düşük değerine ulaşarak 1.3'e ulaşmıştır. Bu değer, o yılın dönem için daha yozlaşmış olduğunu açıklamaktadır. 2003'ten sonra Irak, 2007'de aynı sırayı korurken, ülkenin geri kalan sıralamalara göre elde ettiği en kötü sınıf olan 178. sırayı aldı.

Bu, devletin kurumlarına yolsuzluk seviyelerinin nüfuz etmesi ve dikkatinin çoğunu pozisyonların ve tüm tahsislerin ve kendi menfaatleri için büyük

ayrıcalıkların kullanımına odaklanan devletteki idare ve yüksek otoritenin kafa karışıklığını takiben mali zimmete para geçirme seviyesindeki tehlikeli bir yükselişin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 2008 yılında Irak'ta mali ve idari yolsuzluk nedeniyle boşa harcananların resmi sonucu 2003-2007 için 125 milyar dolar oldu ve bu da Şeffaflık Örgütü'nün Irak'ı 2008 raporunda en çok yolsuzluk yapan ülkeler listesinde üçüncü sıraya yerleştirmesine neden oldu (El-Evadi, 2008: 3).

Birleşmiş Milletler, "Gıda ve İlaç için Petrol" programı (Yıllık Küresel Yolsuzluk Raporu, 2009: 18) adı altında milyonlarca dolarlık yolsuzluk operasyonları gerçekleştirildiğinden bahsetmektedir. 2014 ve 2015 yıllarına kadar yolsuzluk endeksi değerlerinin aşağı yukarı dalgalanmasıyla artan yolsuzluk olgusu, Irak'ın üçte birini oluşturan bazı valiliklerde güvenlik durumunun bozulmasına ve buna eşlik eden nüfusun yerinden edilmesine, yerinden edilenlerin dosyası ve bunların giderilmesi için gerekli tahsisatlar birçok yolsuzluk şüphesiyle kuşatılmış ve bu dosya siyasallaşmıştır. Irak devletinin her yerinde yaygın yolsuzlukla mücadele etmek için gerçek çabaların yokluğu ve son yıllarda iktidarı ele geçiren düzenleyici kurum ve otoritelerin (2016, 2017, 2018) devam eden eylemsizliği,(1.8)Yolsuzluk Algılama Endeksi'nin değerinde istikrarla sonuçlandı. Yolsuzluk Algılama Endeksi (2003-2018) kapsamında yolsuzluğun büyüklüğü açısından Irak'ın son sırada yer alması ile özetlenebilecek toplam 172 ülke arasında 1.8) ve 168. sırada; kamu parasının çalınan ve yolsuzluğa bulaşmış kişileri sorumlu tutmanın sürekli başarısızlığı ve Mali Teftiş Kurulu'nun yanı sıra Dürüstlük Komisyonu ve çeşitli bakanlıklarda genel müfettişlik büroları tarafından temsil edilen denetim yapısına ve çeşitli aygıtlarına en yüksek önemi vermemesi sonucunda ve bu, gerçek kontroller ve vakıflar ve her türlü yolsuzlukla mücadele etmek, yolsuzlukları caydırmak ve onları mahkemeye çıkarmak için etkili bir yol haritasının olduğu geniş bir portal benimseyerek, ayrıca uluslararası kuruluşlara ve sivil toplum kuruluşlarına, yolsuzluğu açığa çıkarma, onlarla yüzleşme ve onları engelleme kültürünü yayarak kamuoyunu yönlendirme ve eğitime çabalarını yerine getirmeleri için bir rol ve alan sağlamaktır (Al-Rubaie, 2018: 87).

2.1.2 2003'ten Sonra Irak Devleti'nin Kurumlarındaki Yolsuzluğun Boyutu:

Irak'ın 2003'ten sonra geçirdiği aşamanın, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere birçok alanda yolsuzluk davalarının artmasıyla karakterize edilmesi dikkat çekicidir:

1- Bina ve inşaat:

Irak'taki inşaat sektörü, yolsuzluk olgusunun yaygınlaşmasının yanı sıra, Irak devlet dairelerinde yolsuzlukla mücadele etmek için gerekli şeffaflık eksikliğinin bir sonucu olarak ciddi bir düşüşe tanık oldu. Bu sadece çalışanlarla sınırlı olmayıp koalisyon otoritesini de içermekte idi (Al-Maamouri, 2005: 108) ve 2004 yılında tamamlamadıkları işler karşılığında yaklaşık 160 milyon dolar olarak tahmin edilen meblağlar alan Halliburton Şirketi de dahil olmak üzere Amerikan şirketleri tarafından temsil ediliyor. Önceden belirlenmiş harcamaların diğer aşırılıkları yaklaşık 60 milyon \$ olarak gerçekleşti. Bechtel, bu şirketteki bazı işçilerin alt yüklenicilerden aldıkları rüşvetlerin yanı sıra Irak tarafı arasında imzalanan sözleşmelerdeki idari yolsuzluk nedeniyle 2004 yılında 34.6 milyon dolar ile 680 milyon dolar arasında yolsuzluk işine karışan şirketlerden biridir.

Bu şirketler, Irak'taki insan gücünü istihdam etmek için ülke içinde kullanmak yerine, kendisine verilen tüm işlerin tamamlanması için bir zaman çizelgesi belirlemeyen bu yolsuzluk sözleşmeleri kapsamında, Irak'ta sabotaj, saldırı, cinayet ve tesise zarar gelmesinden kaynaklanabilecek tazminat taleplerine karşı da teminat almaya çalıştı. Şüpheli mali anlaşmalar altında birçok projenin yerel müteahhitler lehine tamamlanmasını istemedi (Bennis, 2006: 110). Amerikalı yetkililer de suçlandığı için rüşvet sadece Iraklılarla sınırlı kalmadı. 2005'te Irak'ta yeniden yapılanma için fon sağlayan John Cockerham, pozisyonundan faydalandı ve sekiz sözleşme verirken yaklaşık 6,9 milyon dolar olarak tahmin edilen rüşvet aldı. Görevinden alınmasaydı, başka sözleşmeler için bir 4,5 milyon dolar daha alacağı umuluyordu (Al-Khayyat, 2007: 2). Ayrıca, sözleşmeleri yerel suç ortaklarına kanalize etmek için rüşvet alan ve sözleşmeler için yarışan insanlara bilgi veren bir dizi ABD hükümeti çalışanı da vardı.

2- Eğitim:

Irak, 2003 yılından sonra zorlu yaşam koşullarının bir sonucu olarak bazı bilimsel yeterliliklerin ülke dışına göçüne tanık olmuştur. Irak'taki yüksek öğrenim kurumlarındaki akademisyenleri ve üniversite profesörlerini etkileyen saldırı, adam kaçırmaya ve cinayetler neticesinde, büyük oranda bilim insanlarının göçü devam etmiştir (Planlama Bakanlığı, 2005: 6). Bunun sonucunda bilimsel müfredat da zarar görmüş ve çalınmış, 2003 yılından sonra geri kalmışlık ve yolsuzluk kültürünü yaymak için Irak üniversitelerinin bürolarındaki bilimsel içerikler boşaltılmıştır. Eğitim sektörleri, ortaokulun altıncı aşaması ve enstitüler için akademik belgelerin birçok kez tahrif edildiğine tanık olmuştur ya da resmi makamların bilgisi olmadan Irak'ta yayılan sahte sertifika ağları aracılığıyla sahtecilik yapmak ve okullar, enstitüler ve kolejler tarafından verilen kopyaların bir kopyasını yapmak için çalışmak veya sahtecilik, resmi makamların bilgisi dahilinde bilgi sahibi olanlardan rüşvet yoluyla gerçekleştirilmiştir veya akrabalık ve özel ilişkilere dayalı atamalar gerçekleşmiştir. Bu atamaların çoğu sahte belgelerle vuku bulmuştur ancak Üniversite Hizmet Yasası gereği bu tür sahtekarlıklar yapanların tespiti çok zor durumdadır.

Mevcut okulların rehabilite edilmesi ve yeni okulların inşa edilmesinin maliyeti, 2004-2007 için yaklaşık 2.165 milyar dolar olarak tahmin edildiğinden, okulların iyileştirilmesinde de yolsuzluk vardı (Al-Kawaz, 2004: 329). Ancak bu alan, Irak'taki okulların duvarlarını kalitesiz boyayla boyamakla sınırlı olduğu için önemli bir gelişmeye sahne olmamıştır. Irak'ta okulların duvarlarını boyama maliyeti, tüm mobilyaları, bilimsel laboratuvarları ve ekipmanları ile modern bir okul inşa etmeye eşittir ve eğitim merkezlerini işgal eden liderlerin seçiminde kota alınması sonucunda bilimsel yeterliliklerin dışlanması nedeniyle eğitim kalitesi düşmüştür.

3- Sağlık:

Sağlık harcamaları, yolsuzluğun birçok tezahürü ile ilişkilendirilmiştir. Sağlıkta yolsuzluğun maliyeti yüz milyonlarca dolara ulaşmıştır ve Sağlık Bakanlığı kurumlarının mağazalarındaki ilaç kıtlığı, bunların çalınması ve karaborsaya nakledilmesinden kaynaklanmaktadır. İthalat ve depolama sektörlerindeki yolsuzluk nedeniyle, uyuşturucu seçimi gerçek ihtiyaca değil, ilaç

ve tıbbi malzeme temini için büyük rüşvet teklif ederek, yolsuzluğun önemli bir parçası olan bilimsel ofislerle hukuka aykırı ilişkilere dayanmaktadır (Mohsen, 2007: 2) Bu bağlamda, 5 milyon dolarlık bir komisyon verdikten sonra ihaleyi kazanan tıbbi cihaz ithalatını da içeren 400 milyon dolarlık 12 teklif (GE) firmasına yönlendirilmiş ve ilaç tedarik eden firmalara dava açacak net bir mekanizma olmadığı açıktır. Gerekli şartnamelere aykırı olması, 2006 yılında 300 milyon dolarlık AIDS ile kontamine ilaçların ithalatına neden olan mesele, sağlık departmanlarında çalışan çok sayıda çalışmanı ilgilendirmiştir (Al-Anani, 2004: 2).

Yapıcı planlamanın bulunmamasına ek olarak, kötüleşen sağlık durumu nedeniyle kurtarma önceliğine dayalı bir plan geliştirilmemiştir. Bugünkü analitik çalışmaların çoğu, gerçek tedavi araçlarının kaybına işaret etmekte ve kırsal, çevre ve alt bölgelerdeki sağlık merkezlerinin birinci basamak sağlık hizmetlerine ve sağlık merkezlerinin hazır olup olmadıklarına bakılmaksızın restorasyon ve mobilyayla ilgili yolsuzluk sözleşmelerine öncelik tanınmaktadır İşgücünde adil bir dağılım ve doktorların, hemşirelerin ve personelin dengeli yerleştirilmesi için planlama eksikliği ve iş gücünün dağılımındaki feci başarısızlık mezhepsel ve ırkçı özelliklere sahip olduğunda büyük bir sorundur.

4- İçişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı:

2003 yılından sonra, devletin güvenlik aygıtında İçişleri ve Savunma ile ilgili liderlik pozisyonlarındaki bazı üst düzey çalışanları etkileyen birçok değişiklik meydana gelmiştir. Terörizm ve organize suçla mücadele için kamu mekanizmalarının geliştirilmesine rağmen, yolsuzluk hâlâ oradadır ve yüksek rütbeli sivil ve askeri liderler tarafından zimmete para geçirme, rüşvet ve güç suistimali olduğu için büyük ölçüde ortaya çıkmıştır. Yolsuzluk biçimleri genellikle karakollarda, sivil statü departmanlarında ve pasaportlarda yaygındır. Yasa dışı miktarlarda para elde etmek için işlemlerin tamamlanması ertelenir. Çünkü bazı vatandaşlar işlemleri tamamlamak için rüşvet vermeye zorlanır.

5- Kamu trafik departmanlarına gelince, rüşvet, gasp, denetçilerin engellenmesi ve araç alım satımlarını bozma gibi yolsuzluk belirtilerine de tanık olunmuştur (Integrity Commission, 2005: 161).

2.1.3 2003'ten Sonra Irak'ta Yolsuzluğun Nedenleri:

Irak'ta yolsuzluğun artması, iç ve dış nedenler de dahil olmak üzere genişlemesini teşvik eden birçok nedenden kaynaklanmaktadır. Bunlar:

1- İç Nedenler (Al-Shammari ve Al-Fattli, 2011: 167-169):

- a) Irak'taki yönetim sistemi, yolsuzluk kültürünün yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır, bu nedenle rejim diktatörse, küreselleşmeyi reddediyorsa, yerel mali ve idari yolsuzluk yapmış demektir. Aksine, demokrasi varsa, tıpkı yönetim kurumlarının zayıflığı gibi, Amerika'nın Irak'ı işgalinden sonra ve yönetmelik ve kanunların yokluğundan dolayı, yolsuzluğun doğduğu anayasal ve hukuksal boşluk, geçiş evresinin niteliğine göre, yolsuzluğun doğduğu anayasal ve yasal boşluk haline gelmiş demektir. Bazı yetkililer, iktidara geldiklerinde, görevde buldukları kısa dönem nedeniyle, alabildiklerini kamu parasından alıyorlar ve bu aşama, birçok yolsuzluk ve hırsızlık vakasının keşfini bu nedenle gösteriyordu.
- b) Devlet çalışanlarının maaş skalaları arasındaki büyük eşitsizlik ışığında gerekli birçok sarf malzemesinin yüksek fiyatları nedeniyle sosyal koruma ağlarına ayrılan zayıf meblağlar Irak toplumu üyelerinin yaşam ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesi.
- c) Aşırılık olgusunun ortaya çıkması ve şeffaflığın yitirilmesi ile cehalet kültürünün yayılması ve eski kabile geleneklerinin yaşatılması.
- d) Vatandaşların hayatına doğrudan dokunan temel hizmetlerin eksikliği ve Irak devlet dairelerinde bürokrasinin atıl olması.
- e) Devletin denetleme kurumlarında zaman zaman güvenliğin bozulması

2- **Dış Nedenler:** Belki de dış nedenler, iç nedenlere ek olarak, Orta Doğu'daki petrol bölgelerini Amerika Birleşik Devletleri önderliğindeki emperyalist büyük güçler tarafından kontrol etmek için uzun çalışma ve ustaca planlamalar yoluyla Irak'ı mali ve idari yozlaşma sarmalında tutmada en büyük etkiye sahip olmuştur (Dovsky, 2001: 47).

2.2 2003 Sonrası Irak'ta Ekonomik Kalkınmanın Gerçekliği Birincisi: Tarım Sektörü:

2.2.1 Tarım Sektörü

Ulusal gıda güvenliğinin artırılmasında en güçlü silah olarak görülmekte ve bu sektörün başta Irak toplumu olmak üzere herhangi bir toplum için petrol ve servet tükenmiş olmadığı düşünülürse, gayri safi yurtiçi hâsıla oluşumuna katkı sağlayan emtia sektörlerinden biri olduğu için Tablo (2) ve Şekil (2) hazırlanmıştır. Irak tarım sektörünün gayri safi yurtiçi hasılaya katkısının yüzdesini göstermektedir. Tablo (2) ve Şekil (2) 'den de görülebileceği gibi, yüzdelerin 2003-2018 döneminde %9-%2 arasında değiştiği tarımsal üretim, 2003 yılında %8,4 katkı ile 2,485,21 milyar dinar olarak gerçekleşmiştir. 2003'teki Irak savaşından dolayı bu katkıda bir düşüş kaydedilmiş olsa da tarımsal üretimin değeri 2004'te iki katına çıkmıştır ancak Irak petrolünün küresel piyasaya geri dönmesi nedeniyle katkı oranı fazla artmamıştır. Bu da Irak'ın gayri safi yurt içi hasılasının 53.235.40 milyar dinara yükselmesine neden olmuştur. 2006 yılına gelince, Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik yaptırımları kaldırma kararı ile tarımsal üretimin ulaştığı gayri safi yurtiçi hasıla oluşumunda önemli bir iyileşmeye tanık oldu (Irak Merkez Bankası, 2006: 55). Irak'taki tarım gerçekliği ile Arap ülkelerinin geri kalanı arasında bir karşılaştırma yapıldığında tarım sektörünün üretimdeki rolünün azaldığı görülmektedir. Irak'ta tarım sektörünün önemi, ellili yıllarda %36 iken yaklaşık %4,84 oranında kendini göstermiştir. Petrol sektörünün üretimi tek başına gayri safi yurt içi üretimin bileşenlerinin 2003-2018 yıllarında yaklaşık %40'ını oluşturmuştur (Al-Anbaki, 2008: 185).

Tablo 2 : GSYİH ve tarımsal çıktı (2003-2018)

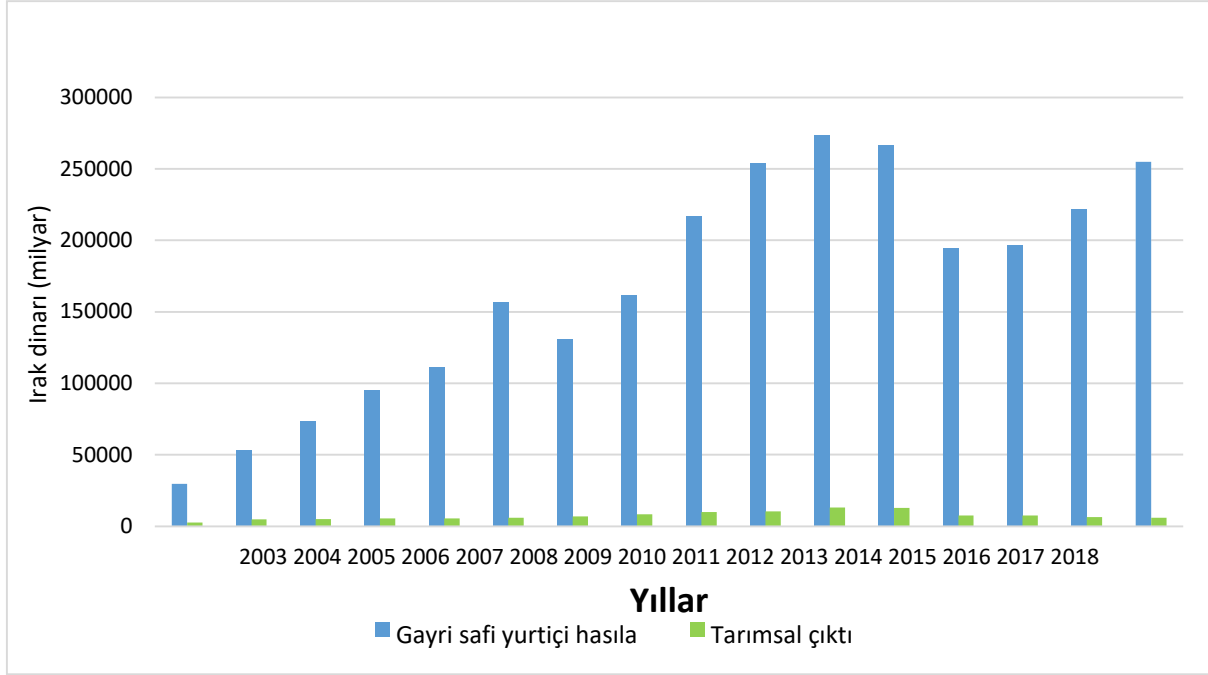
(Milyar Irak Dinarı)

Yıllar	GSYİH (1)	GSYİH büyüme oranı (% 2)	Tarımsal çıktı (3)	Toplam tarımsal üretimin büyüme oranı (% 4)	Tarımsal üretimin GSYİH'ye oranı (% 5)
2003	29585.80	/	2485.21	/	8.40
2004	53235.40	79.94	4759.24	91.50	8.94
2005	73533.60	38.13	5066.47	6.46	6.89
2006	95588.00	29.99	5572.78	9.99	5.83
2007	111455.80	16.60	5494.77	-1.40	4.93
2008	157026.10	40.89	6045.50	10.02	8.85
2009	130643.20	-16.80	6832.64	13.02	5.23
2010	162064.60	24.05	8362.53	22.39	5.16
2011	217327.10	34.10	9910.12	18.51	4.56
2012	254225.50	16.98	10474.09	5.69	4.12
2013	273587.50	7.62	13050.12	24.59	4.77
2014	266332.70	-2.65	12837.24	-1.63	4.82
2015	194681.00	-26.90	7397.88	-42.37	3.80
2016	196924.10	1.15	7561.89	2.22	3.84
2017	221665.70	12.56	6273.14	-17.04	2.83
2018	254870.20	14.98	5887.50	-6.15	2.31
Ortalama	269274.30	41.16	7375.69	9.05	2.99

Kaynak: (1, 3) Planlama Bakanlığı, Merkezi İstatistik Bürosu, dönem için yıllık istatistik raporları (2003-2018)

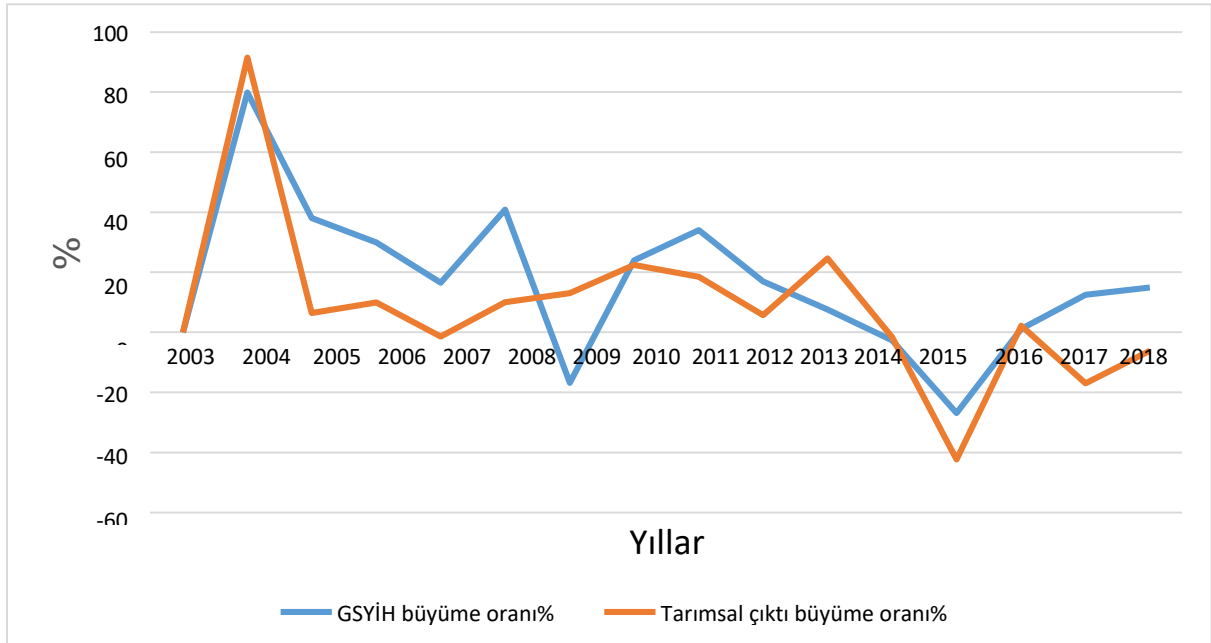
(2, 4, 5) araştırmacının çalışmalarının tablo verilerine dayanarak.

Şekil 3 : GSYİH ve tarımsal çıktı (2003-2018)

Kaynak: Araştırmacının tablo (2) verilerine dayanan çalışmasından alınmıştır.

Şekil 4 : Irak'ta GSYİH büyüme oranı ve tarımsal üretim büyüme oranı (2003-2018)

2003 sonrası Irak'ın ekonomik kalkınmasında tarım sektörünün rolünün azalmasının en önemli nedenleri arasında şunlar yer almaktadır (Al-Aboud, 2011: 15)

- 1- Tuzluluk nedeniyle Irak topraklarının ihmal edilmesi; Hava koşulları, küresel ısınma ve ülkede tuzluluğun ve çölleşmenin artmasına neden olan yağışsızlık nedeniyle tarıma uygun ekili alanların azalması.
- 2- Fırat'tan gelen su miktarının% 75 oranında azalması.
- 3- Irak'ta çevre kirliliğinin artması, tarımsal ürünleri öldüren tarımsal zararlıların yayılması.
- 4- Devletin tarım sektörüne olan ilgisinin, gübre, zirai ilaç, tohum ve çelik takviye gibi temel ihtiyaçların sağlanmasında azalmış olması. Bu durum ise çiftçiyi bu büyük ölçekli felaketler karşısında tek başına tarımsal engellerle karşı karşıya bırakmıştır.
- 5- Tarım için sınırlı destek ve devletin tarımsal çiftçilere verilen kredileri sağlamada denetleyici rolünün azalması.
- 6- Çok sayıda çiftçinin kayıplar nedeniyle şehre göç etmesi, üretici değil tüketici listelerine girmesi ve işsizler ordusuna katılması.
- 7- Kalitesiz tarım makinelerinin yüksek fiyatlarla ithal edilmesi.
- 8- Hem bitkisel hem de hayvansal yerel tarımsal üretimin, daha düşük üretim maliyeti avantajına sahip ithal mallardan dolayı yoğun bir rekabete maruz kalması.

2.2.2. Sanayi Sektörünün Gerçeği:

Irak'taki sanayi sektörü, diğer sektörlerle birlikte bütçe finansmanlarının diğer kaynaklarından biridir. Tarım sektörüne ek olarak insan gücü de istihdam edilmektedir. Ancak Irak'ın 2003 yılından sonra tanık olduğu dumping politikası ışığında, Kuzey Irak Bölgesi dışında ülke genelinde sanayi sektöründe zayıflık ve nüfus için gerekli malı karşılayamaması veya ithal mallarla rekabet edememesi, hükümetin sanayi sektörüne ilgisinin azalmasına ve hükümetin özelleştirme politikasına yönelmesine neden olmuştur. Özellikle 2014 yılından itibaren istihdama katkısında tarım sektörünün rolünün azaldığı, bu sektörü etkileyen yıkım ve yolsuzluk nedeniyle GSYİH içindeki payının düştüğü, ülke ekonomisinin temel altyapısını oluşturan demir, çelik, çimento gibi birçok sanayi kuruluşunun durduğu görülmüştür. Bunun bir sonucu olarak çok sayıda işçinin işten çıkarılması ve Irak'ta işsizlik olgusunun yayılması söz konusu olmuştur (Qasim, 2004: 18).

Sanayi sektöründeki bozulma, sanayideki üretim girdilerinin ithal edilmesinin yanı sıra, ithalat nedeniyle her yıl harcanan dövizin yurt dışına aktarılması sonucu Irak ekonomisine zarar vermiştir. Yabancı mal ithalatı hacmi 2004'te 8 milyar dolar iken, 2009' da 38 trilyon dinara yükselmiştir. 2010 yılında Irak, gıda maddelerine olan ihtiyacının % 85'ini ithal etmek zorunda kalmıştır (Al-Aboud, 2012: 96).

Tarım ve sanayi sektörünün pazarın ihtiyacını yerel olarak karşılamadaki rolündeki düşüş, Irak hükümetini komşu ülkelere engel olmaksızın ithalatı artırmaya ve sınırları açmaya itmiştir. Bu durum, kontrol rolündeki düşüşün ışığında zayıf üretilmiş malların girişine yol açarak petrol dışındaki ihracatta düşüşe yol açmıştır (Sanayi ve Maden Bakanlığı, 2012). Bu durum, Irak'ta (2003-2018) dönemi için gayri safi yurtiçi hasıla ve sanayi üretimini gösteren Tablo (3) 'te incelenmiştir.

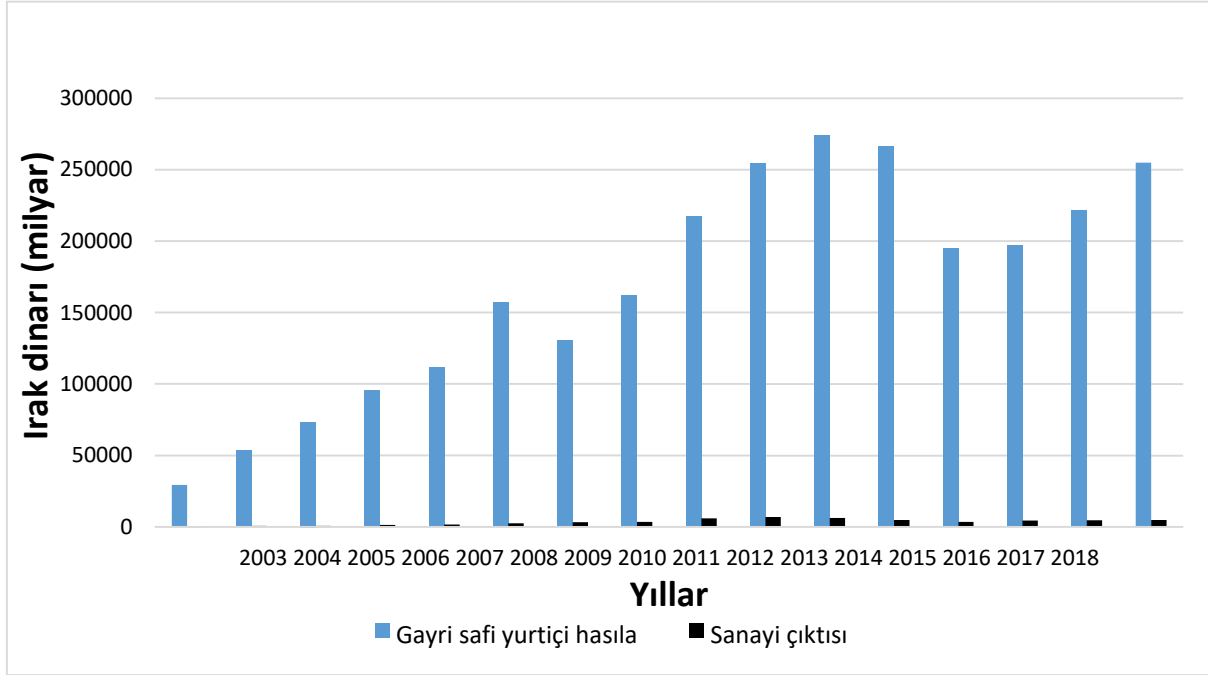
Aşağıdaki Tablo (3) 'ten görülebileceği gibi, Irak'ta sanayi üretiminin 2003-2012 dönemi için % 3,6 -% 27,5 yıllık büyüme oranında sürekli arttığı görülmektedir. 2004 yılında, Irak'ın maruz kaldığı yıkıcı savaştan sonra, sanayi üretimi 2003 yılında büyüme oranı % 207.46 ile 304,73 milyar dinara ulaşmıştır. Ancak, ABD'nin Irak petrol ihracatına yönelik yaptırımlarının kaldırılması ve fiyatlarının 2010 yıllarında varil başına 120 doların üzerine çıkması nedeniyle, sanayi üretiminin gayri safi yurtiçi hasılaya katkısı 2003 - 2012 döneminde % 3'e bile ulaşamadı.

Tablo 3 : Irak'ta GSYİH ve sanayi üretimi (2003-2018)

Yıllar	GSYİH (1)	GSYİH büyüme oranı% (2)	Endüstriyel Çıktı (3)	Sanayi üretimi büyüme oranı % (4)	Sanayi üretiminin GSYİH'ye oranı% (5)
2003	29585.80	/	304.73	/	1.03
2004	53235.40	79.94	936.94	207.46	1.76
2005	73533.60	38.13	970.64	3.60	1.32
2006	95588.00	29.99	1472.06	51.66	1.54
2007	111455.80	16.60	1816.73	23.41	1.63
2008	157026.10	40.89	2653.74	46.07	1.69
2009	130643.20	-16.80	3409.79	28.49	2.61
2010	162064.60	24.05	3678.87	7.89	2.27
2011	217327.10	34.10	6128.62	66.59	2.82
2012	254225.50	16.98	6914.93	12.83	2.72
2013	273587.50	7.62	6292.51	-9.00	2.30
2014	266332.70	-2.65	5007.05	-20.43	1.88
2015	19681.00	-26.90	3504.26	-30.01	1.80
2016	196924.10	1.15	4391.41	25.32	2.23
2017	221665.70	12.56	4743.65	8.02	2.14
2018	254870.20	14.98	4868.02	2.62	1.91
Ortalama	2692746.30	41.16	3568.37	28.30	2.09

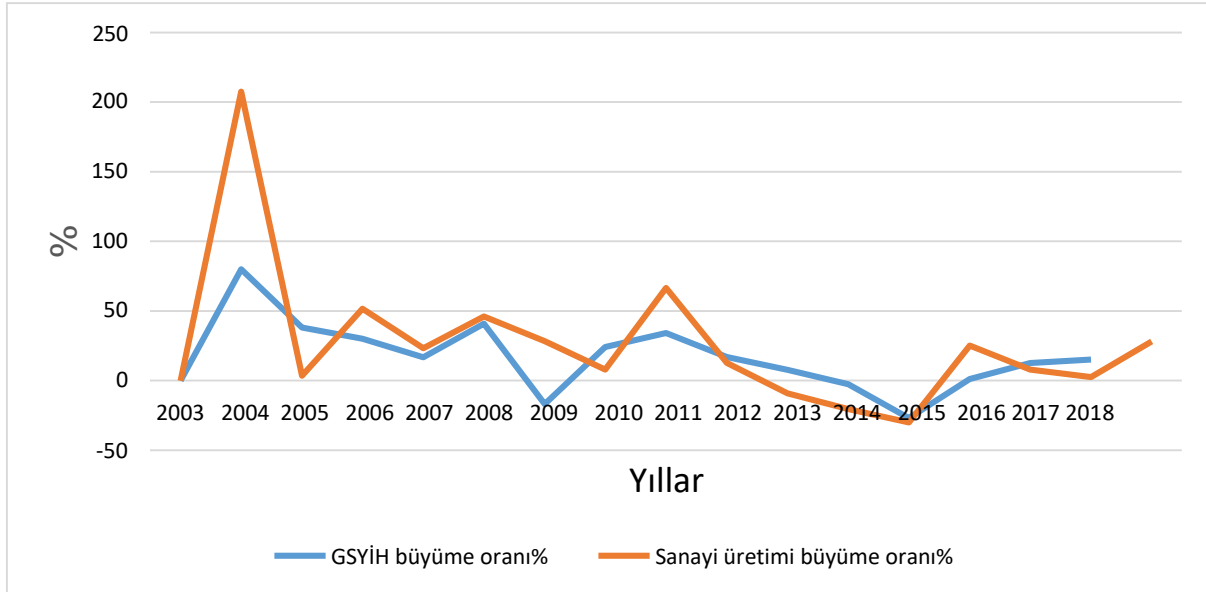
Kaynak: (1, 3) Planlama Bakanlığı, Merkezi İstatistik Bürosu, dönem için yıllık istatistik raporları (2003-2018)

Şekil 5 : GSYİH ve sanayi üretimi (2003-2018)

Kaynak: Araştırmacının Tablo (3) verilerine dayanan çalışmasından.

Şekil 6 : Irak'ta GSYİH büyüme hızı ve sanayi üretiminin büyüme hızı (2003-2018)

Kaynak: Araştırmacının Tablo (3) verilerine dayanan çalışmasından.

2.2.3 Petrol Sektörünün Gerçekliği:

Petrol, önemli bir parasal ve finansal getiri kaynağı olduğu ve Irak'taki petrol sektörü Irak'taki savaşlar sırasında hasar, sabotaj ve yıkıma maruz kaldığı için, Irak ekonomik ortamının şekillenmesini etkileyen hayati bir emtia olarak önemini kazanmaktadır. Tarih boyunca, güney hattındaki Suudi topraklarından Kızıldeniz limanına, kuzey hattındaki Türkiye üzerinde ihracat kapasitesinin düşmesine neden olan ve Suriye topraklarından geçen ihracat boru hattı kapatıldı. Petrol boru hatlarını defalarca hedef alan terör operasyonları neticesinde petrol sektöründeki bozulma artmıştır. Bu sektör Basra Valiliği'ndeki Khor Al-Zubair ve Abu Flus'ta kaçakçılar aracılığıyla yolsuzluk ve hırsızlığa maruz kalmıştır. Bu nedenle seçilen hükümet, diğer sektörlerin geri kalanına sınırlı destek vererek ve petrol geliri elde etmek için ona bağımlı olarak bu sektörün ilerlemesi için çalışmıştır.

ABD, petrol rezervlerindeki düşüşün ardından küresel petrole olan talebini artırdı. Amerika Birleşik Devletleri'nin petrol sektörüne olan ilgisinin artması, ABD yönetiminin tedariki güvence altına almak için şiddetli savaşları riske attığı noktaya kadar yükseldi. Irak'ta da durum böyle oldu. Bunun nedeni, petrolün diğer enerji kaynakları arasında yaklaşık % 90 oranında ana konuma sahip olmasıdır. Dünyadaki

petrolün enerji üretiminde yakıt olarak, geri kalanı ise petrokimya gibi endüstrilerde ham madde olarak kullanılmaktadır (Al-Zubaidi, 2007: 27-29).

Irak, dünyadaki dördüncü petrol rezervine sahiptir. Rezervlerinin 153 milyar varil olduğu tahmin edilmektedir. Irak'taki petrol çıkarımı, düşük üretim maliyetiyle karakterize edilmektedir ve birçok ekonomik çalışma, petrol ihracatının değerine daha fazla katkıda bulunduğunu göstermiştir. Ülkedeki çeşitli geçmiş on yıllardaki toplam ihracat ve Uluslararası Enerji Ajansına göre Irak, petrol üretiminde 2025 yılına kadar günde 6,6 milyon varille artış beklemektedir (Al-Halfi, 2008: 17). Irak petrol sektörünün 2003-2018 dönemindeki gelişimi Tablo 4 ile gösterilebilir: Aşağıdaki Tablo 4, Irak'ın petrol üretiminin, kendisine uygulanan ABD yaptırımlarının kalkması ve 2003 yılından bu yana uluslararası pazarda ham petrol fiyatlarının hükümete yön vermesi nedeniyle önemli bir büyüme oranında % 17,13 arttığını göstermektedir. Irak'ın ham petrol üretimini artırma hususunda dünyada bir ilk olması için yabancı şirketlerle sözleşme imzalandı ve bu dönem için 2009-2013 beş tur lisans düzenlendi. Bu sözleşmeler, Irak Ulusal Petrol Şirketi bünyesinde olduğu gibi (2,5 milyon varil / gün) üretmek yerine (2,5 milyon varil / gün) Irak'ın ham petrol üretimini artırmıştır. Irak 2018 yılı itibarıyla yaklaşık (4,6 milyon varil / gün) ihracat yapmaktadır. Bununla birlikte Irak, hem Suudi Arabistan Krallığı hem de Rusya Federasyonu'ndan sonra dünyanın en büyük üçüncü petrol ihracatçısı haline gelmiştir. Ancak bu büyük petrol üretimi, 2014 şokunun Irak'ın petrol üretiminin 116893,42 milyar dinardan düşmesine yol açmasıyla fiyat şoklarına karşı savunmasız hale geldi. 2014'te % 50,70 yıllık büyüme oranıyla 2015'te 57625,58 milyar dinar'a, bu da gayri safi yurtiçi hasılaya katkısının yüzdesinin 2014'ten sonra 2015'te % 29,6 azalmasına neden oldu. 43,8 Petrol üretimindeki düşüş, Irak'ın gayri safi yurtiçi hasılasının da yıllık büyüme oranında % 26,9 194681,00 milyar dinar düşmesine neden oldu. Ancak, petrol fiyatlarının toparlanması, 2014 öncesinde petrol çıktısının ve gayri safi yurtiçi hasılanın geri dönmesine yol açmış ve 2003-2018 dönemi için petrol üretiminin GSYH'ye katkısı % 39,68, Irak ekonomisinin rantının ve kendisini etkileyen şoklara karşı kırılganlığının ciddi bir göstergesidir.

Tablo 4 : Irak'ın GSYİH ve Petrol Üretimi (2003_2018)

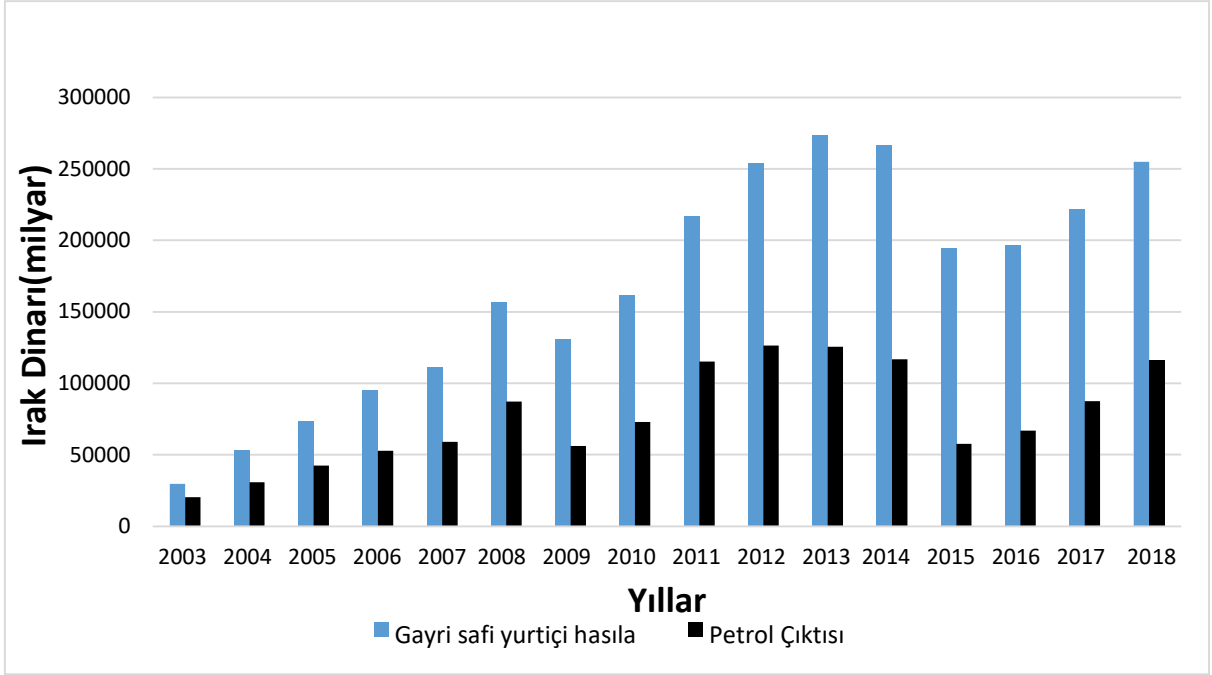
Yıllar	GSYİH (1)	GSYİH büyüme oranı% (2)	Petrol Üretimi (3)	Toplam petrol üretimini n büyüme oranı % (4)	Petrol üretimi (bin varil / gün) (5)	Petrol üretimini n GSYİH'ye oranı % (6)
2003	29585.80	/	20349.11	/	1344	68.78
2004	53235.40	79.94	30807.33	51.39	2030	57.87
2005	73533.60	38.13	42377.41	37.56	1833	57.63
2006	95588.00	29.99	52850.61	24.71	1999	55.29
2007	111455.80	16.60	59015.85	11.67	2143	52.95
2008	157026.10	40.89	87165.19	47.70	2428	55.51
2009	130643.20	-16.80	55993.68	-35.76	2446	42.86
2010	162064.60	24.05	72896.66	30.19	2469	44.98
2011	217327.10	34.10	115248.56	58.10	2773	53.03
2012	254225.50	16.98	126426.34	9.70	3079	49.73
2013	273587.50	7.62	125576.66	-0.67	3103	45.90
2014	266332.70	-2.65	11693.42	-6.91	3239	43.89
2015	194681.00	-26.90	57625.58	-50.70	3986	29.60
2016	196924.10	1.15	66776.96	15.88	4423	33.91
2017	221665.70	12.56	87491.45	31.02	4520	39.47
2018	254870.20	14.98	116399.22	33.04	2223	45.67
Ortalama	2692746.30	41.16	77118.38	17.13	2903	39.68

Kaynak: (1, 3) Planlama Bakanlığı, Merkezi İstatistik Bürosu, dönem için yıllık istatistik raporları (2003-2018).

(5) British Petroleum İstatistikleri (www.bp.com).

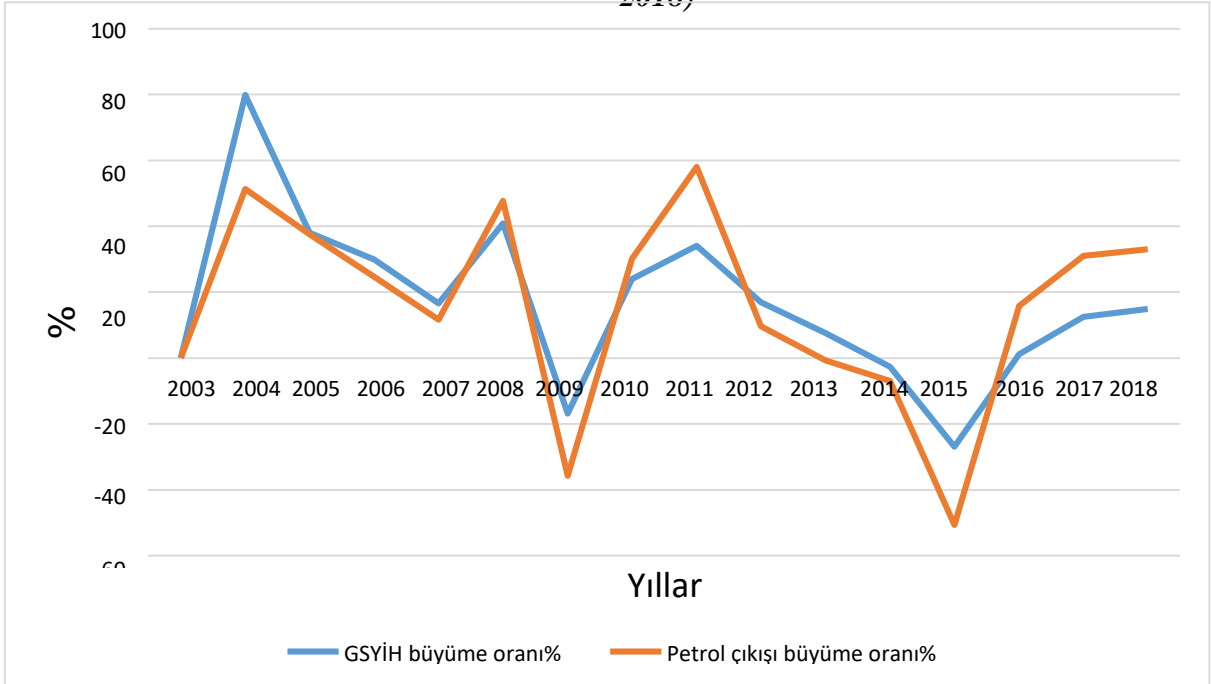
(2, 4, 6) araştırmacının çalışmalarının tablo verilerine dayanarak.

Şekil 7 : GSYİH ve Petrol Üretimi (2003_2018)

Kaynak: Araştırmacının Tablo (4) verilerine dayanan çalışmasından.

Şekil 8 : Irak'ta GSYİH büyüme oranı ve petrol ürünleri büyüme oranı (2003-2018)

Kaynak: Araştırmacının Tablo (4) verilerine dayanan çalışmasından.

Irak ekonomisinin göstergelerinin gerçekliği şu şekilde özetlenebilir:

- 1- Dış ticaret dengesizliği: Petrol ihracatı ile ilişkili piyasanın doğası gereği, yani sermaye piyasaları nedeniyle, ihracatta emtia yoğunlaşmasına ek olarak, ekonomik açıdan verimli emtia kaynaklarından değil, petrol gelirlerinin enflasyonu ile ticaret dengesinin bozulması yoluyla gerçekleşir.
- 2- Yüksek ekonomik maruz kalma oranı: Ekonomik çeşitlendirme politikalarının çeşitli dönemlerinde ekonomik politikaların ihmal edilmesi ve petrol yastığındaki gevşeme nedeniyle ekonomik çeşitliliğin olmamasının bir sonucudur.
- 3- Devletin ekonomik faaliyet üzerindeki egemenliği: Devlet tarafından temsil edilen Irak ekonomisinin petrol sektörüne bağımlılığı, devletin ekonomik faaliyet üzerindeki hakimiyetinin ana nedeniyd. Çünkü devlet, diğer sektörlerin geri kalanını geliştirmeyi amaçlayan petrol gelirlerinden tasarruf eden tek kurumdur. Ancak, ekonomik kaynakların yönetilmesi sürecinde izlenen bütüncül politikalar sonucunda sektörlerin geliştirilmesinde alınan tedbirler başarısızlıkla sonuçlanmış, hâkim sektör ve ekonomik faaliyetlerin çoğunu elinde tutan devlet haline gelmiştir.
- 4- Özel sektörün katkısının bozulması: Özel sektörün ekonomik faaliyete katkısının, rolünün boyutlandırılması nedeniyle azalması sonucu, bu sektörün etkisi küçük ekonomik faaliyetlere odaklanmıştır.
- 5- Dış borç sorununun şiddetlenmesi: Irak'ın geçirdiği savaşlar ve ekonomik yaptırımlar, Uluslararası Para Fonu'nun tahminlerine göre dış borç arttıkça dış borçlanma sorununu daha da kötüleştirdi, bu borç yaklaşık 255 milyar ABD doları olarak tahmin edilmiştir. Yüksek hacimli borçlara ek olarak, Irak'ın İkinci Körfez Savaşı'ndan bu yana Kuveyt'e borçlu olduğu tazminat da vardı. Bu borçlar, Irak'ın ekonomik kalkınma sürecini gerçekleştirmesini kısıtlamıştır.
- 6- Yabancı işgali: Irak ekonomisini yok etme, servetini boşaltma ve talan etme politikasıyla geri kalmışlık döngüsünde tutmada rolü vardır.
- 7- Irak'ta mali ve idari yolsuzluk süreçlerinin şiddetlenmesi: Devlet kurumlarındaki yolsuzluğun yayılması, yolsuzluğun yasa dışı yollardan büyük paralar elde etmesi yoluyla ekonomi politikalarının sapmasına yol açması nedeniyle ülke ekonomisi tehlikeye atılmıştır (Hasan, 2012: 113-117; Al-Daami, 2011: 43).

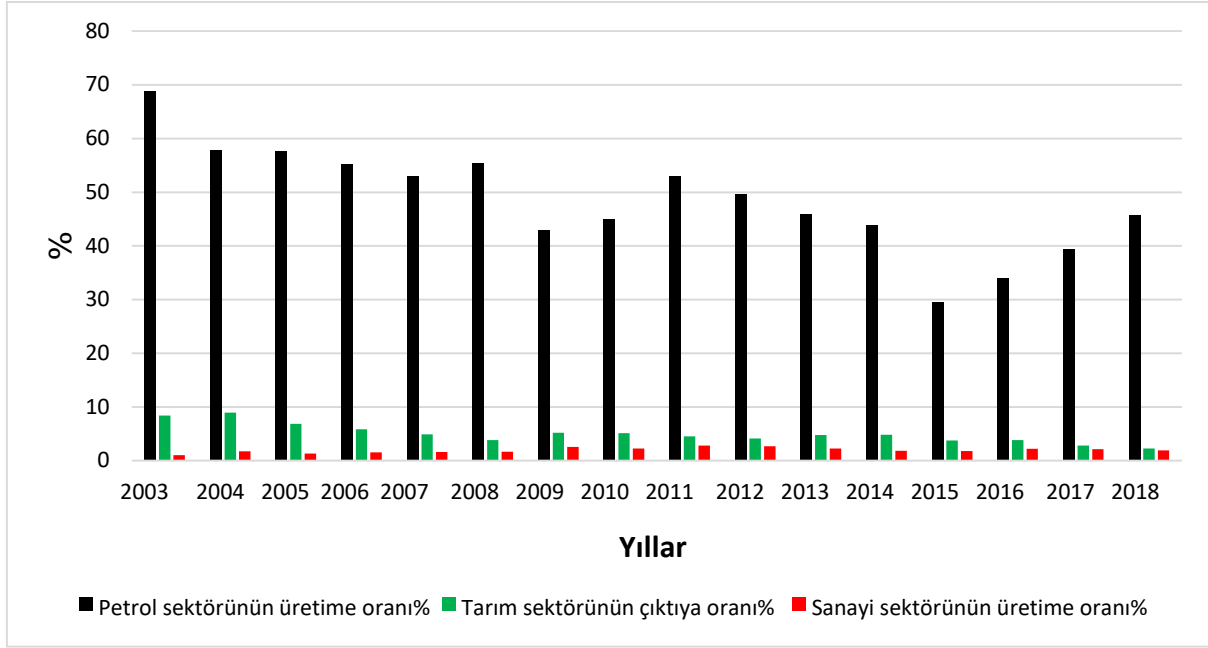
2.3 Ekonomik Yolsuzluğun Irak'ta Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkisi (2003-2018)

2.3.1 Ekonomik Yolsuzluk Işığında 2003'ten Sonra Irak'taki Ekonomik Kalkınma Gerçekliği:

Irak, Yolsuzluk Algılama Endeksi'nde alt sıralarda yer aldığı için dünyanın en yolsuzluğa maruz kalan ülkelerinden biridir. Bu durum, ekonomik kalkınmada gerilemeye sebep olmuştur. 2003 yılında Irak, birinci ve ikinci Körfez Savaşı ve ardından ABD yaptırımları sonucunda neredeyse tamamen harap olmuş altyapıyı tamamen yok eden yıkıcı bir savaşa maruz kalmıştır. Çoğu yıkılan, tahrip edilen veya yağmalanan okulların, hastanelerin, üniversitelerin ve bakanlıkların restorasyonu esnasında büyük yolsuzluklar meydana gelmiştir. Bu durum 2003 ve 2004 yıllarında Irak'ın yolsuzluk endeksini yükseltmiştir (Klein, 2007).

Bununla birlikte, 2005, 2006 ve 2007 yıllarında, 2003 ve 2004 yıllarında olduğu gibi, ekonomik kalkınmanın çarkını durdururken yolsuzluğun artmasına neden olan yıkıcı bir iç savaş yaşanmıştır. Aşağıdaki Tablo (2) 'de görülebileceği gibi, gayri safi yurtiçi hasıla bileşiminde petrol sektörünün baskınlığı 50' den fazla Tarım sektörü, katkı oranı % 2 'nin altında olan sanayi sektörünün ayakta kalmasına ek olarak, 2003 yılında % 8.4 iken 2007 yılında % 3.8' e gerilemiştir.

Şekil 9 : Sektörlerin (petrol, tarım ve sanayi) dönem (2003-2018) için GSYH'ye katkısının yüzdesi

Kaynak: Araştırmacının tablo (5) verilerine dayanan çalışmasından alınmıştır.

Tablo 5 : Ekonomik yolsuzluk,GSYİH, sektör katkı yüzdesi (petrol, tarım ve sanayi) ve dönem (2003-2018) için kişi başına düşen ortalama GSYİH

Yıllar	Yolsuzluk Algılama Endeksi (1)	Kürsel Sıralama (2)	Toplam ülkeler (3)	GSYİH (4) (Irak dinarı)	GSYİH büyüme oranı % (5)	Petrol sektörünün üretimi oranı % (6)	Tarım sektörünün çıktı oranı % (7)	Sanayi sektörünün üretim oranı % (8)	Kişi başına ortalama çıktı (bin / I / D) (9)	Kişi başına düşen ortalama GSYİH büyüme oranı (%) (10)
2003	2.2	113	133	29585.80	/	68.78	8.40	1.03	1123.2	/
2004	2.1	129	145	53235.40	79.94	57.87	8.94	11.76	1961.5	74.63
2005	2.2	137	159	73533.60	38.13	57.63	6.89	1.32	2629.7	34.07
2006	1.9	160	163	95588.00	29.99	55.29	5.83	1.54	3274.2	24.51
2007	1.5	178	180	111455.80	16.60	52.95	4.93	1.63	3754.9	14.68
2008	1.3	178	180	157026.10	40.89	55.51	3.85	1.69	5135.2	36.76
2009	1.5	176	180	130643.20	-16.80	42.86	5.23	2.61	4125.9	-19.65
2010	1.5	175	178	162064.60	24.05	44.98	5.16	2.27	4988.1	20.90

2011	1.8	175	182	2173 27. 10	34.1 0	53.03	4.56	2.82	6518 .8	30.6 9
2012	1.8	169	176	2542 25. 50	16.9 8	49.73	4.12	2.72	7431 .9	14.0 1
2013	1.6	171	175	2735 87. 50	7.62	45.90	4.77	2.30	7795 .5	4.89
2014	1.6	170	174	2663 32. 70	-2.65	43.89	4.82	1.88	7778 .30	- 0.22
2015	1.5	161	168	1946 81.0 0	- 26.9 0	29.6	3.8	1.8	5269 .40	- 32.2 6
2016	1.7	166	168	1969 24. 10	1.15	33.91	3.83	2.23	5153 .50	- 2.20
2017	1.8	166	167	2216 65. 70	12.5 6	39.47	2.83	2.14	5695 .40	10.5 2
2018	1.8	168	170	2548 70. 20	14.9 8	45.67	2.31	1.91	6434 .90	12.9 8

Kaynak: (1, 2, 3) Uluslararası Şeffaflık verilerine dayanarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır: (<https://www.transparency.org>).

(4, 9) Planlama Bakanlığı, Merkezi İstatistik Teşkilatı, Ulusal Hesaplar Müdürlüğü, çok yıllık.

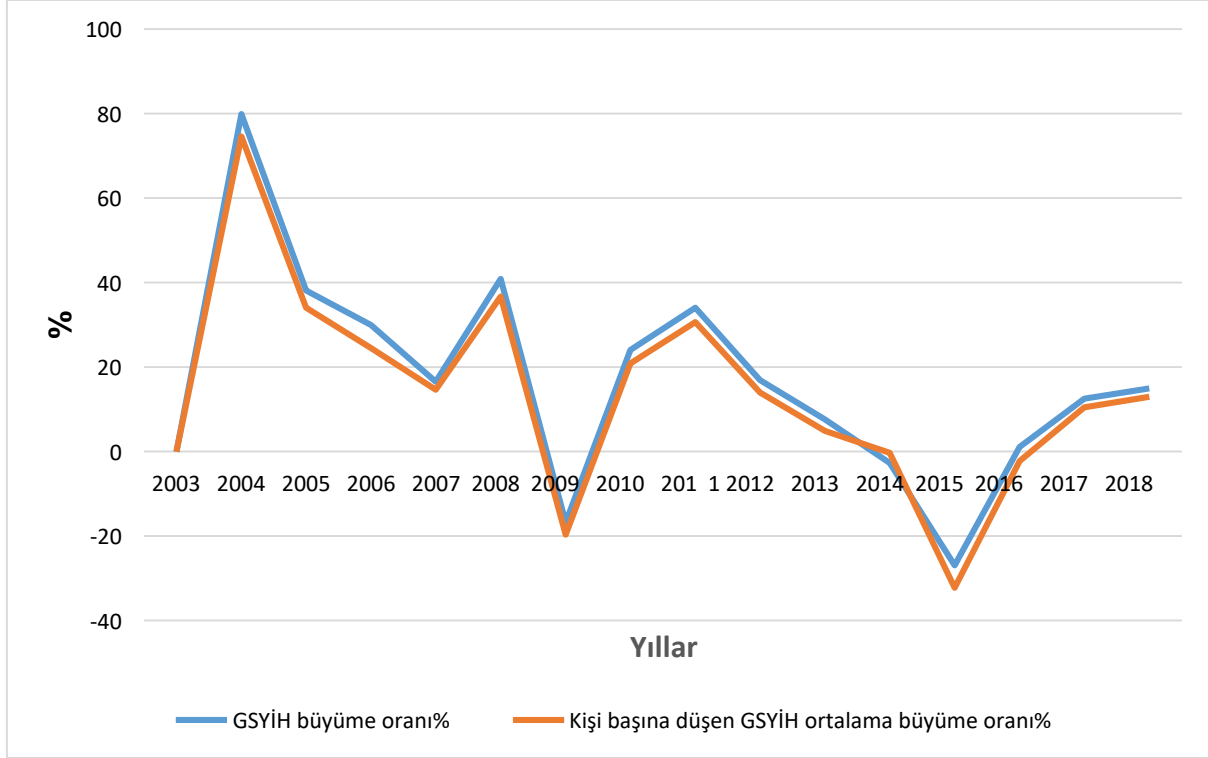
(5, 6, 7, 8, 10) verilere dayanan araştırmacının çalışmasının: Planlama Bakanlığı, Merkezi İstatistik Teşkilatı, Ulusal Hesaplar Müdürlüğü, çok yıllık.

2009 yılına gelindiğinde, iç savaşın sona ermesiyle birlikte Irak'ta yolsuzluk, iktidar paylaşımının etkili partiler arasında ulusal, dini ve mezhepsel temelde gerçekleşmesinden bu yana olduğundan daha fazla artmıştır. Fırsatların dağılımında etkinlik ve adalet temelinde değil, izleyen döneme yansıyan, yolsuzluk ve geri kalmışlık kısır döngüsünü yaratmıştır.

Bu iki plan, gayrisafi yurtiçi hasıla oluşumuna katkı açısından yukarıdaki

rakamlarda belirtildiği üzere, sahada uygulanmadan hayali projeler olan tarım, sanayi ve konut girişimleri gerçekleştirilmiştir. Bu hayali projeler, herhangi bir petrol şirketi ile sözleşme yapılarak ve üretim maliyeti varil başına yaklaşık 22 \$ gösterilerek gerçekleşiyordu. Irak gibi bir ülke, 2009'dan önce varil başına 0,5 dolara bir varil üreten ulusal petrol şirketi idi (Irak Petrol Takvimi, 2012). Aksine, Suudi Arabistan, Kuveyt ve İran gibi Irak'a komşu ülkelerin bir varil çıkarma maliyeti varil başına 2 doları aşmıyordu. Bu, Irak'taki yaygın yolsuzluğun ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı harcamaları da kamu bütçesini zorluyordu.

Şekil 10 : GSYİH büyüme oranı ve dönem için kişi başına ortalama GSYİH büyüme oranı (2003-2018)

Kaynak: Araştırmacının tablo (5) verilerine dayanan çalışmasından alınmıştır.

2014'ü takip eden yıllar, Irak'ta bazı valiliklerdeki güvenlik durumunun kötüleşmesi sonucu ortaya çıkan yerinden edilme dalgaları nedeniyle Irak nüfusunun %40'ını aşan yoksulluk oranında bir artışa tanık olmuştur. Muthanna gibi güvenli valilikler (Güney valilikleri) buradaki yoksulluk oranında %50'yi aşmıştır. (Planlama Bakanlığı, 2018),

Tüm bu yaygın yolsuzluğa ve Irak'ın Yolsuzluk Algılama Endeksi'nde düşük sıralara işgal edilmesine rağmen, kişi başına GSYİH' nin payı çok büyük olmuştur. Çünkü 2003-2018 dönemi için kişi başına düşen GSYİH payının yaklaşık 6,435 milyon Irak dinarı olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu büyük pay, en basit kamu hizmetlerinin olmayışı ve özel sektördeki yaygın fiili işsizliğin ve Irak'taki ekonomik kalkınma sürecinin ışıktaki başarısız olduğu anlamına gelen, 2014-2018 yıllarında %40'ı aşan yoksulluk oranlarındaki artışla karşılanmaktadır.

2.3.2 2003 Sonrası Yolsuzlukla Mücadelede Yerel Yönetim Programları:

Irak hükümetlerinin aldığı en önemli örgütsel tedbirler arasında, devlet kurum ve birimlerinde bu olguyu ortadan kaldırmak amacıyla yolsuzlukla mücadele konusunda uzmanlaşmış kurumların kurulması ve Irak'ta her türlü yolsuzlukla mücadeleye yönelik programların uygulanması, hukukun temellerinin atılması ve bu kurumlar arasında koordinasyon çalışmalarının yapılması yer almaktadır. Yolsuzluk olgusu ile mücadelede büyüklüklerini ve sorumluluklarını bilmek için bu kurum ve departmanlara başvurmak gerekir. Aşağıdaki paragraflarda belirtildiği gibi:

A. Kamu Bütünlüğü Komisyonu:

Irak'ta bütüncül hukuk sistemi formülasyonu, Birleşmiş Milletler Yolsuzluğa Karşı Sözleşme'de bir yıl (2004) için gelen hukuki ilkeler de dahil olmak üzere yolsuzlukla mücadele alanındaki en son hukuki fikirlerden türetilen bir sistem olup, yargıya ulaşmak için üç kurum arasında iş birliğine dayalı bütünleştirici bir sistemdir. Dürüstlük Komisyonu, hem Mali Denetim Bürosu hem de tüm Irak bakanlıklarındaki genel müfettişlerin ofisleri ile iş birliği içinde, yolsuzlukla mücadele yasalarını uygulamak ve uygulamak için Irak'taki ana organ olarak görülmekte idi. Komisyon, Irak parlamentosunun denetimine tabi olan yolsuzlukla mücadele için Irak'ta anayasal bir kurum ve bağımsız bir organ olarak yasal görevlerini yerine getirmiştir. Komisyonun görevleri arasında yolsuzluk vakalarını soruşturmak da vardır. Dava soruşturma hâkimine açıldığında, komisyon davaya taraf olur ve kanun, komisyonun görevi suistimalle ilgili davalara karar vermek ve hüküm vermek için ceza usullerini kullanmaya yetkili tek organ olduğunu belirtmiştir. Komisyon ayrıca, yurttaşların yolsuzlukla ilgili şikayetlerini almak ve bunları yetkili soruşturma hâkiminin gözetiminde ve Ceza Muhakemeleri Usulleri Kanunu hükümlerine uygun olarak soruşturma görevlileri tarafından soruşturmak için gereklitedbirleri alır (Dürüstlük Komisyonu, 2005: 19-63).

Komisyon, parlamentoya yolsuzluğu ortadan kaldırmak, bir dürüstlük ve şeffaflık kültürü geliştirmek, hesap verebilirliğe tabi olmak, hükümette sorgulama ve adil muamelelere tabi olmak için tasarlanmış yasaları değiştirmeyi veya yürürlüğe koymayı önerebilmektedir. Ayrıca, Irak hükümet çalışanları ile kamu ve

özel sektör tarafından uyulması gereken kamu hizmeti standartlarını ve etik kurallarını netleştirmek için davranış kuralları için talimatlar da koyabilmektedir. Atama ve istihdam hizmetinin devamı için şart olarak, Özellikle 2003 yılından sonra manevi, mali ve idari yolsuzluğun yaygınlaşmasının ardından, yetkili makam, eyaletteki üst düzey yetkililerin gayrimenkul, menkul, mali gelir, bankalardaki mali dengeler, hisse senetleri ve tahviller açısından mali menfaatlerini, eşleri ve reşit olmayan çocuklarını açıklamalarını şart koşan yasa dışı kazanç kurallarına göre bağlayıcı düzenlemeler de yapmaktadır. (Ortak Yolsuzlukla Mücadele Konseyi, 2010: 5).

Şeffaflık Komisyonu'nun rolüne 2004-2018 dönemine ait yolsuzluk davalarından hüküm giymiş çalışanlara Tablo (6) 'da gösterildiği gibi sunarak atıfta bulunmak mümkündür:

Tablo 6 : Dönem içinde Irak'ta bakanlıklar ve devlet kurumları düzeyinde yolsuzluk davalarından hüküm giyenlerin sayısı (2004-2018)

Sıralama	Bakanlık	Hükümlü çalışanlar
1	İçişleri	1197
2	Savunma	851
3	Maliye	773
4	Belediyeler	479
5	Yükseköğrenim ve bilimsel araştırma	421
6	Sağlık	292
7	Ninawa İl Konseyi	287
8	Petrol	276
9	Ticaret	268
10	Ulaştırma	227
11	İletişim	190
12	Eğitim	169
13	Adalet	147
14	Bağdat Belediyesi	136
15	Çalışma ve sosyal işler	109
16	Dürüstlük Komisyonu	71
17	Elektrik	59

Kaynak: Şeffaflık Komisyonu, dönem için yıllık raporlar (2004-2018).

Tablo (6) 'da güvenlik bakanlıklarının mali ve idari yolsuzluğun ön saflarında yer aldığı, ardından Maliye ve Belediyeler Bakanlığının olduğu belirtilmektedir.

Irak'ta Ulusal Yolsuzlukla Mücadele Stratejisi'nin 2010-2014 dönemine ilişkin çerçeve ve ilkeleri, aşağıdaki temsilciler tarafından temsil edilmektedir (Yolsuzluğa Karşı Ortak Konsey, 2010: 14-15)

- 1- Genel çerçeve: Strateji, hesap verebilirlik, bütünlük ve şeffaflık kültürünü geliştirmek için bir dizi idari ve yasal reformu benimseyerek, Irak'ta her türden ve çeşitli sektörlerdeki yolsuzluğun ortadan kaldırılmasına yardımcı olmak için iyi yönetimi güçlendirmeyi amaçlayan, yolsuzluk olgusunu engellemek için bir Irak vizyonunu ve mesajını ifade eden önemli bir ulusal belgedir. Ve tüm vatandaşları içeren ve hükümetin planlarını ve programlarını yürütmek için tasarlanmış bir araç

olduğu için vatandaşlara hizmet sağlamada etkilidir.

- Yol gösterici ilkeler: Aşağıda sıralanan bu ilkeler, genel bir ilke ışığında ulusal yolsuzlukla mücadele stratejisinin genel çerçevesinin çizilmesinde benimsenmiştir.
- Irak'ın yolsuzlukla mücadele alanındaki çabaları, tarihi, gelenekleri ve kültürünün güçlü yanları ile bu alanda elde edilen ve toplumun erdemli değerlerini ve iyi geleneklerini korumayı gerektiren bazı başarılarına dayanmaktadır.
- Yolsuzlukla etkili bir şekilde mücadele etmek, hükümet ve özel sektördeki çabaları koordine etmeyi ve uluslararası iş birliği fırsatlarından en iyi şekilde yararlanmayı gerektirmektedir.

B. Mali Denetim Bürosu:

Büro, 1990 yılından bu yana Irak'ta zimmete para geçirme ve kamu fonlarının çalınması vakalarını ortaya çıkararak, Kamu Bütünlüğü Komisyonu ve genel müfettişlerin ofisleriyle birlikte üç ayağından biri olduğu için yolsuzlukla mücadelede önemli bir role sahiptir ve devlet hazinesinin koruyucusu olarak hizmet vermektedir. Büro'nun bağımsızlığını sağlamak için 2004 yılında yayınlanmıştır. Irak hükümetinin ekonomisini, etkinliğini, güvenilirliğini ve kaynaklarını yönetme becerisini geliştirmeye yardımcı olan bağımsız bir kurum haline getirme kararına göre Büro'nun en önemli görevleri aşağıdakilerden oluşmaktadır (Al-Rubaie, 2005: 47-50):

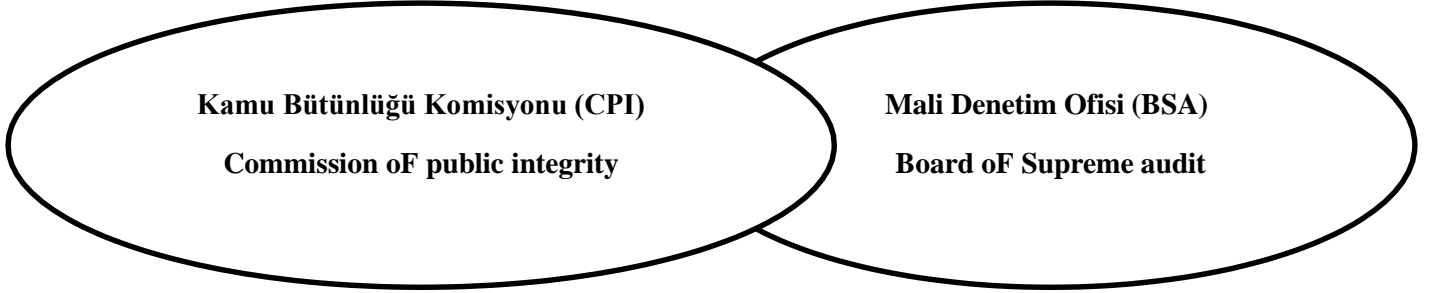
- 1- Uluslararası kabul görmüş standartlara ve en iyi uygulamalara dayalı olarak mali ve muhasebe incelemesi düzenlemeleri yayımlamak.
- 2- Kamu fonları için yönetime, muhasebe ve mali inceleme süreçlerine uygulanan kural ve standartları iyileştirmek ve aralarındaki iletişim yoluyla bilgi alışverişi yapmak için Mali Denetim Dairesi ile Kamu Bütünlüğü Komisyonu arasında iş birliği.
- 3- Kamu fonlarının alınması, harcanması ve kullanılması ile ilgili konularda mali denetimler ve performans değerlendirmeleri yapmak. Yolsuzluk, israf, suistimal ve etkinlik eksikliğini ortaya çıkarmak.

- 4- Yolsuzlukla ilgili tüm iddia ve delillerin Dürüstlük Komisyonu'na veya ilgili bakanlıktaki Başmüfettiş ofislerine iletilmesi.
- 5- Mali inceleme ve performans değerlendirme süreçlerinin yanı sıra Kamu Dürüstlüğü Komisyonu ile iş birliği alanlarını da içeren Irak'taki Yüksek Mali İnceleme Konseyi olarak misyonunu uygulamak için yıllık raporu hazırlamak ve yayımlamak.
- 6- Kamu sözleşmelerinin mali bir değerlendirmesini yapmak ve devlet hibe ve kredilerinin, amaçlara ulaşmak için kullanılmasını sağlamak.
- 7- Uyuşmazlığın konusunu devlet daireleri ile ilgili ek soruşturma yürüten ve konuyla ilgili yasa ve yönetmelikleri uygulayan Dürüstlük Komisyonu'na yönlendirmek.
- 8- Mali Denetleme Bürosunun, tüm devlet daireleri çalışanları için tüm belgeleri, muhasebe kayıtlarını ve maaş bordrosu kayıtlarını devlet çalışanları yasasına uygun olarak denetlemesi.
- 9- Kaynakların geçerli yasa, yönetmelik ve kurallara uygun olarak elde edildiğini doğrulamak ve herhangi bir ihlal veya temerrüdü ortaya kaldırmak.
- 10- Harcamaların belirlenen programa göre yapıldığının doğrulanması ve kamu fonlarının kendilerine tahsis edilen amaçlar için savurganlık veya sapma olmaksızın uygun şekilde kullanıldığından emin olunması. Bunu kullanmak, ekonominin bağımsızlığına katkıda bulunmak, büyümesini ve istikrarını desteklemek, ayrıca Irak'taki mali ve idari yolsuzluğu azaltmak için denetime tabi organların performanslarının verimliliğinin geliştirilmesine katkıda bulunmak (Al-Kafrawy, 2013: S.22).

C. Genel Müfettiş Büroları:

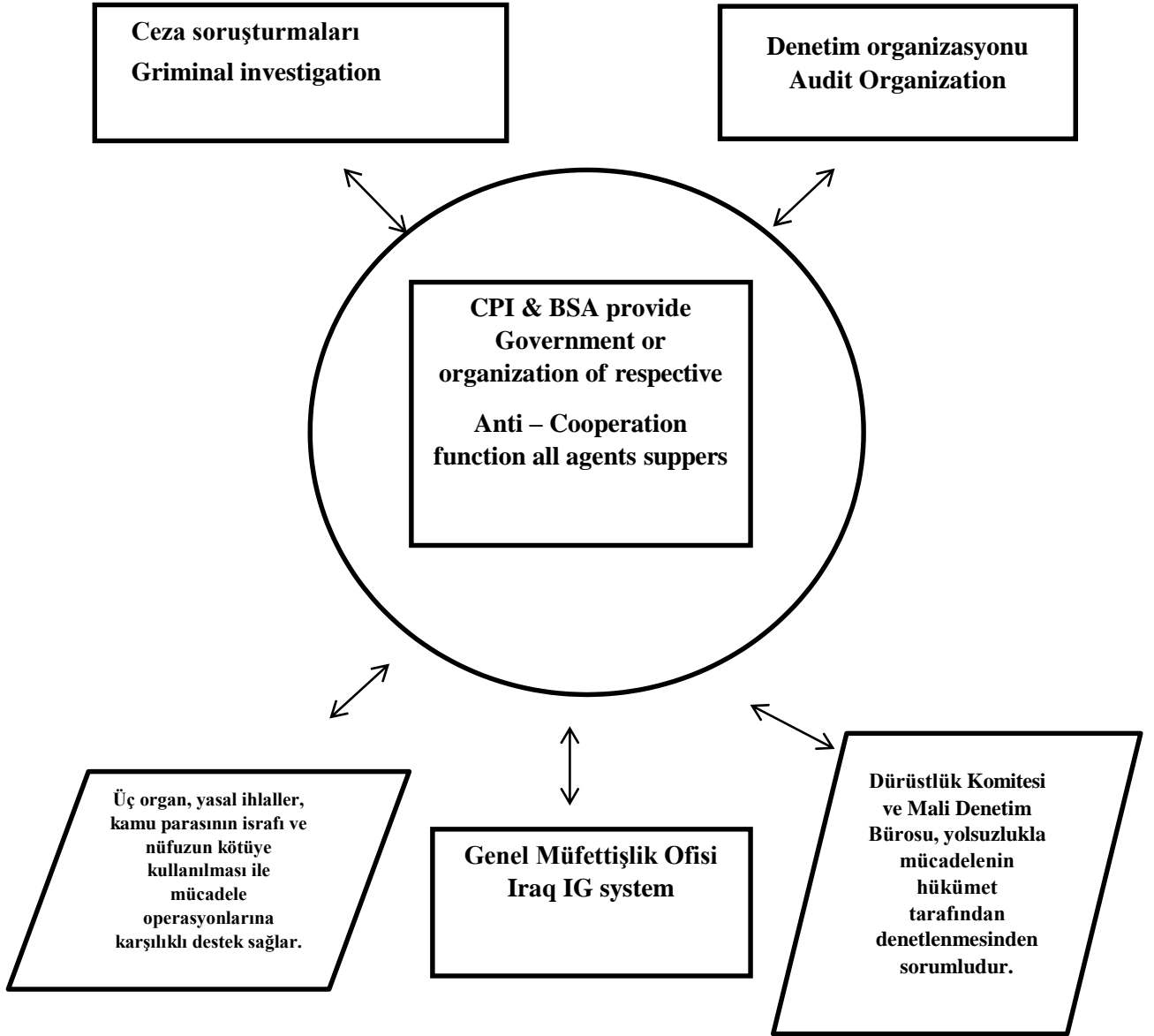
Tüm bakanlıklarda, bakanlıkların sorumluluk, bütünlük ve gözetim düzeylerini yükseltmenin yanı sıra israf ve yetkinin kötüye kullanılması vakalarını önlemek için gözden geçirme, denetleme ve soruşturma prosedürlerine tabi tutmak üzere 2004 tarihli 57. Sayılı Karar uyarınca müfettiş ofisleri kuruldu. Ve bunların meydana gelmesini önlemek için, yasayı ihlal eden eylemleri tespit edilerek ilgili bakanlığa yolsuzluk vakalarına ilişkin raporlar sunuldu. Ayrıca Kamu Bütünlüğü

Komisyonu ile iş birliği yapılmıştır (Daoud, 2010: 81). Genel müfettişlik bürolarının en önemli görevleri arasında:

- 1- Bakanlığın faaliyetlerinde bütünlük, şeffaflık ve etkinliği sağlamak ve karar almak için bilgi sağlamak amacıyla yaptığı tüm kayıtları ve faaliyetleri incelemek ve gözden geçirmek ve ardından Bakanlığın programlarını ve çalışmalarını iyileştirmek için uygun tavsiyelerde bulunmak.
- 2- Genel Müfettişlik Bürosu'nun gözlem ve tavsiyelerine yanıt olarak alınan düzeltici faaliyetlerin gerçekleştirilmesini sağlamak için performans takibi, faaliyetlerinde bütünlük, şeffaflık ve verimlilik sağlamak ve karar almak için bilgi sağlamak amacıyla Bakanlığın tüm kayıtlarını ve yürütülen tüm faaliyetleri incelemek ve gözden geçirmek ve ardından Bakanlık programlarını ve çalışmalarını iyileştirmek için uygun tavsiyelerde bulunmak.
- 3- Müfettiş tarafından ilgili bakana ve yetkililere, raporun belirttiği her mali yılın bitiminden iki ay önce (denetim raporları, yürütülen soruşturma çalışmaları, mali denetim) düzenlendiği şekilde, ofisin görevlerinin uygulanmasından elde edilen gözlem ve tavsiyeleri belirttiği raporların verilmesi.
- 4- Yolsuzluğu ortaya çıkarmak ve dolandırıcılığı, israfı veya gücün kötüye kullanımını önlemek.
- 5- Bakanlık çalışanlarına yolsuzluk, dolandırıcılık ve israf eylemlerini tespit etmenin tüm yöntemleri hakkında eğitim verilmesi. Yolsuzluğu reddeden bir ortam ve gelenek oluşturmak için gereken her şeyi yapmak.
- 6- Mahkemeler, Dürüstlük Komisyonu ve Mali Denetim Kurulu ile görevlerini yerine getirmelerine yardımcı olmak için tam iş birliği yapmak (Al-Mousawi, 2005: 111-112).

Şekil 11 : Irak hükümet kurumları yolsuzlukla mücadelede çıkışıyor

Kaynak: Hashem Al-Shammari ve Ithar Al-Fattli, İdari ve Mali Yolsuzluk ve Ekonomik ve Sosyal Etkileri, 1. Baskı, Al-Yazawi Bilimsel Yayın ve Dağıtım Evi, Ürdün, 2011, s. 176.

D. Yolsuzlukla Mücadelede İç Denetimin Rolü:

Tüm devlet dairelerindeki iç kontrol, dolandırıcılık ve zimmete para geçirme durumlarının ortaya çıkması durumunda Mali Denetim Dairesi'ne ve genel müfettişlerin ofislerine doğru bilgi sağlamaktan sorumlu organdır ve bu konuda ayrıntılı raporlar hazırlamakla görevlidir. Kontrol, (mali ve idari alanda ulaşılabilecek hedeflerin uygulanmasının plana ve bunun için kararlaştırılan yöne göre doğru ilerlediğinin sağlanması ve doğrulanması) olarak tanımlanmaktadır. Kontrol süreci üç ana şeyi içerir:

- Denetim otoritesi, hedeflerin belirlenen plana göre mümkün olan en az zaman, çaba ve para kullanılarak gerçekleştirilmesini sağlar.
- Uygulama sırasında mali ve idari eylemlerin doğruluğunu sağlamak, hataları ele almak, nedenlerini bilmek ve gelecekte tekrarlanmasını önlemek. Irak'ta iç kontrol rolünün, bazı kişiler ile Genel Müdür arasındaki ilişkiler ve çıkarlar nedeniyle başkalarının pahasına özel çıkarlar elde etmek için çok zayıfladığı, bu nedenle Mali Denetim Bürosu, genel müfettiş ofisleri ve Dürüstlük Komisyonu'nun ilgili tüm konuları kontrol ederek hataları ve her türlü yolsuzluğu düzeltmesi gerektiğine dikkat çekildi.
- Hesaplar, Kontrol ve İç Denetim Bölümü ve buna karşı caydırıcı önlemler almak. (Maabara, 2011: 265)

E. Medyanın ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Yolsuzlukla Mücadeledeki Rolü:

Medya ajansları, başta yolsuzluk tehlikesi olmak üzere, toplumun güvenliği ve istikrarında gizlenen tehlikelerle karşı karşıya kalan tek bir blokta, toplumun, birimlerinin ve homojenliğinin uyumuna yönelik stratejik toplumsal görevleri yerine getirmek için bilimsel ve bilişsel yaklaşımı kullanan yapısal işlevleri yerine getirmektedir. Oysa basın, başta üst düzey devlet yetkilileri olmak üzere, demokratik yönetim altındaki tüm medya aracılığıyla yolsuzluğun ortaya çıkarılmasında ve yolsuzluk gizlice meydana geldiği için, gizli olanı ortaya çıkarma işinden toplum üyelerine bu konuda bilgi verilmesinde rolü vardır. Buradan medya ve yolsuzluk arasında çatışma doğar: Suçlarını kamufle etmek ve gizlemek için.

Medyanın yolsuzlukla ilişkisi ikili bir ilişkidir, bir ifşa ve varoluş ilişkisidir. Medya (yazılı, sesli ve görsel) dördüncü otoriteyi temsil ettiğinden ve dolayısıyla toplumun vicdanını ifade eden ve ulusal çıkarlarını koruyan popüler bir otorite oluşturduğundan, yolsuzlukla mücadelede ve bu tehlikeli olguyu ele almada büyük bir sorumluluğu vardır. İftira ve önyargıdan uzak medya, yolsuzluğun olmadığı bir topluma ulaşmak için doğrudan toplum üyelerine hitap ettiğinden, bu ona yolsuzlukla yüzleşme ve bozguncularla mücadele etme becerisine özel bir önem vermektedir. Gözetim işlevini, herhangi bir yasa ihlali veya herhangi bir yasa ihlali veya yolsuzluğun kişisel çıkarlarına yol açan herhangi bir kişisel yasa kullanımı karşısında kullanılmalı ve medyanın gözleri herhangi bir yolsuzluk şüphesine karşı tetikte olmalıdır. Medya, kendi toplumlarında sahada olup bitenlerin gerçekliğini yansıtan, ancak medyaya hareket edebilmesi için bir ölçü özgürlük vererek ve medya profesyonelleri ile bu özgürlüğe saygı duyan, gerçekleri aramaya ve kişisel çıkarlardan uzak biraz temiz bir topluma ulaşmaya çalışan hükümetin gözleri olabilir (Ramazan (2013: 1- 3).

Sivil toplum kuruluşlarına gelince, mali ve idari yolsuzluk sorunlarının ortaya çıkarılmasında rolleri vardır ve bu kuruluşların iktidar çemberinin dışında kaldığı bilinmektedir. Bu kuruluşlar, 2003'te Irak'ta meydana gelen büyük değişikliklerin ardından ortaya çıkmıştır. Irak'ta yüzlerce sivil toplum örgütünün kurulmasına tanık olunmuştur. Uluslararası kuruluşların çok sayıda kuruluşa yardım eli ve yardım sağlamada oynadıkları en önemli rollerden biri gizli değil, örgüt kadrolarının ülke içinde ve dışında kurslarda eğitilmesi ve hazırlanmasıyla temsil edilmektedir. Sivil toplum kuruluşları kısa bir süre içinde savaş ve terör mağdurlarına insani yardım sağlamak, marjinal ve savunmasız gruplara hukuki destek sağlamak ve barış, barış içinde bir arada yaşama, insan hakları kültürü, cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi ilkelerini yaymak ve pekiştirmek de dahil olmak üzere önemli roller oynayabildiler.

Yolsuzlukla mücadele, en başta mali destek olmak üzere karşılaştığı engellere rağmen, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin uygulanmasındaki rolü, bu kuruluşlar aracılığıyla vatandaşların kamuoyu tarafından kamu sektörünün hesap verebilirliği yoluyla etkinleştirilmelidir (Al-Taie, 2009: 18-22).

F. Yolsuzlukla Mücadelede Demokrasinin Rolü:

Demokrasi terimi, sosyal, politik ve ekonomik yaşamın herhangi bir alanında kararlar almanın ve bireysel ve kolektif yaşamlarını etkileyen siyasi kararlar alma sürecine katılmanın yanı sıra, herkesin toplumun değerlerine özgürce katılma ve daha yüksek hedeflere ulaşma konusunda eşit fırsatlara sahip olduğuna inandıran bir yaşam tarzının varlığını ifade eder. Demokrasi iki türdür:

- Doğrudan demokrasi: Vatandaşların yasaları kendilerinin yaptığı, yani doğrudan yasaları onaylamak için oy kullandıkları sistemdir. Bu, tüm şehir sakinlerinin parlamento üyesi olduğu ve milletvekilleri olmadan kendilerine oy kullandıkları şehir devleti olarak bilinen Antik Yunanistan'da yaygındı.

- Temsili demokrasi: Kendilerine veya toplum yasalarını düzenleyen milletvekillere temsilci seçen, gerçek bir temsili demokraside yerine getirilmesi gereken şartlar arasında özgür seçimler ve oy kullanmanın gizliliği, oy sahiplerinin satın alma veya tehdit etmekten korunması, siyasi demokrasinin kanun önünde eşitlik ve ifade özgürlüğü olduğu hususlarını içeren sistemdir. Demokrasi, yalnızca düzgün yaşam koşullarına sahip olmayan bir kişinin elinde hiçbir anlamı olmadığı için bir oy veya seçim bileti değildir. Bu sistemde insanlar kendi kendilerini yönetirler (Al-Essawi, 2011: 246).

G. Yolsuzlukla Mücadelede Parlamentoların ve Parlamenterlerin Rolü:

Parlamentolar, yolsuzluğun göstergeleri için düzenleyici standartlar ve devletlerin yolsuzlukla mücadeleye ne ölçüde bağlı kaldıklarını belirlemek için Uluslararası Şeffaflık Örgütü ile koordinasyon ve iş birliği arayışındadır. Yasama, yürütme ve yargıyı birbirinden ayırarak mali ve idari yolsuzluk davalarının soruşturulmasını üstlenen komitelerin faaliyetleri ve bu üç makam arasında bir dengenin sağlanması için çalışmaktadırlar. Siyasi partileri reforme etmek ve toplumdaki rollerini harekete geçirmek için çalışmaların yanı sıra yasama otoritesinin yürütme otoritesine olan mali bağımlılığından kurtarmak için de çaba sarf etmektedirler (Al-Nasser, 2010: 162-163).

Mali ve idari yolsuzlukla mücadelede yerel makamlar ve uluslararası

kuruluşlar arasında iş birliği bulunmaktadır. Uluslararası toplumun yolsuzluk olgusuna ilgisi büyük ölçüde bu olgunun ciddiyetinden ve ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz etkisinin boyutundan kaynaklanıyordu. Bu yüzden bu ilgiyi bir grup uluslararası hukuk kurumu Irak'ın ve diğer ülkelerin ulusal egemenliğine halel getirmeksizin ve uluslararası iş birliği ve entegrasyon çerçevesinde yürütmüştür.

Bu kurumlar birçok türe ayrılır ve işlevleri ve hedefleri bakımından farklılık gösterir. Bu nedenle, özellikle 2003 sonrası başta Irak olmak üzere, büyük ölçüde Arap ülkeleri arasında yaygın yolsuzlukla mücadelede işlev ve hedeflerine ulaşmak için kullanılan araç ve mekanizmalarda farklılık göstermeleri doğaldır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü (ITO) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) bu uluslararası kurumların en önemlileri olarak bilinmektedir (OECD, 1997: 22).

2- Yolsuzlukla Mücadelede Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

Birleşmiş Milletler, her türlü yolsuzluğu önlemek için uluslararası bir komite kurulması gerekliliği üzerinde çalışmıştır. Bu otorite, yolsuzluğun herhangi bir toplumun ekonomik istikrarını etkilediğini belirttiği uluslararası bir yolsuzlukla mücadele sözleşmesini (2005 Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi) kabul etti ve Demokratik Yönetim Ekibi, yolsuzlukla mücadele için küresel bir program hazırladı. Bu programın amacı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı başlığı altında ve etkili kalkınma için yolsuzlukla mücadele küresel programının temel amacının ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde yönetim kapasitesinin güçlendirilmesi için ulusal muadillere destek sağlamak idi. Program, talebin tüm taraflarına yönetimle ilgili sunuma odaklandığından, yolsuzlukla mücadele programları ve politikalarıyla ilgili danışmanlık hizmetlerinin sağlanmasını da içermektedir.

Kalkınma programı, rüşvet, suç ve uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele alanında ortak keşif, çalışma ve eğitim misyonlarına katılmaktadır. Yönetişim modeli ise yolsuzluğun yoksulluğun, işsizliğin ve düşük yaşam standartlarının yayılmasında önemli bir rol oynadığını doğrulamaktadır. (Al-Sakarneh, 2011: 335-336).

Program, yolsuzlukla mücadele, yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi yoluyla insani gelişme (2008-2011) alanında küresel

ilerlemeyi hızlandırmayı amaçlamaktadır. Program, yolsuzlukla mücadele programları ve politikalarıyla ilgili danışmanlık hizmetleri sunmayı, ulusal düzeyde yolsuzlukla mücadele girişimlerini koordine etmeyi ve gözetim rolünü güçlendirmeyi de amaçlamaktadır. İç düzeyde, Kalkınma Programı bölge ofisleri ve merkezleri ile, dış düzeyde ise yolsuzlukla mücadele alanında çalışan kurum ve kuruluşlarla ortaklıklar kurma ve güçlendirme üzerinde çalışmaktadır (Sakarneh, 2011: 336).

3- Dünya Bankası:

Banka, idari ve kamu hizmetleri aygıtını, ademi merkeziyetçiliği, kamu maliyesi yönetimini, vergi politikalarını, yasalarda yargı reformunu ve araçlarını geliştirerek idare sistemini iyileştirme talebini reform etmek için çalışarak yolsuzlukla mücadele etmeye çalışmaktadır (Dürüstlük Komisyonu, 2005:15). Kamu sektörü yönetim sistemini iyileştirme ve yolsuzlukla mücadele çabalarında özel sektörün rolünü ele alma ihtiyacı ve Dünya Bankası, (1997 Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvetle Mücadele Sözleşmesi) dahil yolsuzlukla ilgili bir dizi girişimde uluslararası düzeyde aktif çabalar sarf etmektedir. Dünya Bankası ayrıca, Şeffaflık Örgütü, Şeffaflık Fonu için Ortaklık Vakfı, Dürüstlük için Küresel İttifak, Mali Eylem Görev Gücü ve Kamu Harcama ve Mali Hesap Verebilirlik Programı gibi yolsuzlukla mücadele ile ilgilenen birçok uluslararası kuruluş ve ağ ile birlikte çalışmaktadır (Dürüstlük Komisyonu, 2005: 18).

Dünya Bankası Başkanı'na bağlı bağımsız bir birim olan Kurumsal Dürüstlük Departmanı, Dünya Bankası tarafından finanse edilen projelerde dolandırıcılık ve yolsuzlukla ilgili iddiaları araştırmakta ve ardından yolsuzluğu azaltmak için Dünya Bankası komitesi aracılığıyla yaptırımlar uygulamaktadır. Dünya Bankası, olası yolsuzluk iddialarını bildirmek ve aynı zamanda küresel internet aracılığıyla rapor vermek için uluslararası bir doğrudan telefon hattına sahiptir. Böylece Dünya Bankası, mali bilgilerin ifşası ve kıdemli personeli için herhangi bir yolsuzluk uygulaması ile ilgili yükümlülüklerini güçlendirmiştir ve üst düzey yöneticilerin yıllık bir beyan listesi sunmasını şart koşturmaktadır.

Uluslararası Para Fonu'nun yolsuzlukla mücadeledeki rolü: Uluslararası Fon, ekonomik durgunluktan geçen ve iflas durumunda olan sınırlı ekonomik kaynaklara sahip ülkelere borç verme rolünün yanı sıra, başta yolsuzluk olmak üzere tüm devlet kurumlarında ekonomik reformlar yapmalarını zorunlu kılarak, yolsuzlukla mücadelede de rol oynamaktadır. Fon ayrıca acil durumlarda yedek rezerv tesisleri, acil durum kredi hatları ve yardım dahil olmak üzere kolaylıklar sağlamaktadır. Fon, küresel para sistemini denetleyen, ekonomik ve finansal kalkınma ve istikrarı sağlamak için bir ekonomik sistem, politika ve kurallar oluşturarak ve fonun tüm yerel ve uluslararası düzeylerde denetleyici rolünü yerine getirmesini sağlamak için gerekli olan doğru bilgileri sağlayarak bir denetim danışmanlığı işlevi olarak da kabul edilir.

En önemli hedefleri arasında, uluslararası parasal sorunlara ilişkin danışma ve sinerji yaratan kalıcı bir yapı vasıtasıyla parasal alanda uluslararası iş birliğini teşvik etmek, uluslararası ticarete genişlemeyi ve dengeli büyümeyi kolaylaştırmak, yüksek istihdam ve gelir düzeylerine ulaşılmasına ve üretken kaynakların geliştirilmesinin sürdürülmesine katkıda bulunmaktır (Antoine, 1996: 133).

- 4- **Uluslararası Para Fonu'nun Yolsuzlukla Mücadeledeki Rolü:** Yolsuzlukla mücadele ve yolsuzluğu ortadan kaldırmaya yönelik iki temel yaklaşımı tanımlamanın yanı sıra, ulusal veya uluslararası ekonomiye zararlı önlemlere başvurmadan ödemeler dengesindeki dengesizlikleri düzeltebilmeleri için kamu kaynaklarını geçici olarak yeterli garantilerle kullanmalarına izin vermek için üye ülkeler arasında güveni güçlendirmeye çalışmıştır (Abdelkader, 2010: 24).

5- Interpol'ün (Uluslararası Cezai Polis Teşkilatı) Rolü:

Uluslararası düzeyde çeşitli suçlarla mücadele alanında uluslararası iş birliğini sağlamayı, resmi iletişimi sağlamayı ve deneyim, fikir, bilgi alışverişinde bulunmak, rapor almak ve şüpheli suçluların kimliğini doğrulamak için dünya düzeyinde ülkeler arasında güvenlik iş birliğini desteklemeyi amaçlamaktadır.

Bu duruma örnek olarak Irak hükümeti'nin, Interpol aracılığıyla Bağdat Belediyesi çalışanlarını zimmete para geçirme suçlamasıyla tutuklayabildiğinde, Dürüstlük Komisyonu Irak'ın Bağdat Belediyesi hazinesinden çalınan paranın

yaklaşık üç milyar (500) milyon dinarını ve Interpol ile iş birliği içinde geri aldığını açıklaması verilebilir (Integrity Commission, 2007: 25).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: IRAK'TA EKONOMİK YOLSUZLUK VE EKONOMİK KALKINMA ARASINDAKİ İLİŞKİNİN (2003 – 2018) DÖNEMİ İÇİN ÖLÇÜLMESİ VE ANALİZ EDİLMESİ

Giriş:

Bu bölüm, ekonomik yolsuzluğun Irak'taki ekonomik kalkınma üzerindeki etkisinin değerlendirilmesine (2003-2018) ışık tutmaktadır. İlk konu, ekonomik yolsuzluk ile ekonomik kalkınma arasındaki kısa ve uzun vadeli ilişkileri hesaplamak için uygulamada kullanılan standart yöntemlerin tanıtılmasıdır. Birim kök testlerinin teorik çerçevesinin yanı sıra ortak entegrasyon testleri, ARDL modelleri ve NARDL modelini gözden geçirilmiştir. İkinci konu ise, Irak'taki ekonomik yolsuzluk ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi (2003-2018) tahmin etmekle ilgilidir. NARDL modelinin kullanılması, Yolsuzluk Algılama Endeksindeki artış, ekonomik kalkınmada Yolsuzluk Algılama Endeksindeki düşüşe eşit olmadığı için doğrusal bir modelin kullanılmasını imkansız hale getirmiştir.

3.1 Standart Modeli Oluşturma Mekanizması (Teorik Çerçeve)

3.1.1 Birim Kök Testi:

Standart modellerde kullanılan ekonomik değişkenlerin zaman serilerinin sessizlik özelliğinin olmaması, sahte regresyon problemine yol açtığı için, standart konuda araştırmacıların karşılaştığı en önemli problem, zaman serilerinin hareketsizliği ya da olmamasıdır. Çalışmanın sonuçlarını etkiler ve sonuçlar yanıltıcı ve gerçekçi değildir. (R^3) 'nin yüksek değeri ve korelasyon katsayısı (r) ile istatistiksel olarak önemli parametreler gibi bazı testlerin göstergelerinin ve istatistiksel sonuçlarının kalitesine rağmen kullanılan çalışma değişkenleriyle hiçbir ilgisi yoktur (Amish, 2015: 184).

Zaman serileri, trendin temsil ettiği modelin zaman serisini etkileyen önemli bir faktörün varlığından dolayı yanlış bir regresyon ile karakterize edilmiştir. Bu faktör, modelin tüm değişkenlerini etkileyen belirli koşullar yaratarak, model değişkenleri arasında gerçek bir ilişki olmasa bile değişkenlerin değişmesine neden olmuştur (Al-Attayah, 2005: 643). Zaman serisi uyku durumunun en önemli testlerine girmeden önce, statik elektriğin özelliklerini ve avantajlarını basit bir şekilde tartışacağız.

1- Uyku Özellikleri ve Avantajları:

Sessizlik niteliği, aşağıdaki istatistiksel özellikler mevcutsa zaman serilerine uygulanabilir:

- Değerlerin aritmetik ortalamasının zaman içindeki kararlılığı aşağıdaki denklemle ifade edilir:

$$E(Y_t) = u(1)$$

- Değerlerin zaman içindeki varyans değişmezliği, aşağıdaki denklemle ifade edilebilir:

$$Var(Y_t) = E[Y_t - \mu]^2 = \sigma^2(2)$$

- İki zaman periyodu arasındaki ortak varyansın, aşağıdaki denklemde gösterildiği

gibi kovaryansın hesaplandığı gerçek zamana değil, boşluktaki değişimin veya aralarındaki gecikmenin değerine bağlı olduğu:

$$Y_K = E[(Y_t - \mu)(Y_{t+K} - \mu)](3)$$

As: aritmetik ortalama μ , varyans σ^2 ve varyans Y_K katsayısı (kovaryans). (Maarij, 2015: 109).

2- Zincirlerin Dinlenmesi İçin Kullanılan En Önemli Testler:

A. DF Dicky- Fuller Testi

Dickey-Fuller testi, statik dizelerin testinde aşağıdaki üç ana sütuna dayanmaktadır:

- Form Formu.
- Örnek hacim.
- Moral seviyesi.

Zaman serileri için kendi kendine regresyon denkleminin basit rastgele yürüme formülüne göre ve aşağıdaki denklemler dahilinde tahmin edildiği durumlarda:

- 1- Sabit bir terimin olmaması ve bir zaman eğiliminin olmaması aşağıdaki denklemlerle ifade edilebilir:

$$\Delta Y_t = \rho Y_{t-1} + \mu_t (1)$$

- 2- Aşağıdaki denklemde sabit bir terimin varlığı ifade edilir:

$$\Delta Y_t = a + \rho Y_{t-1} + \mu_t (2)$$

- 3- Aşağıdaki denklemde sabit bir terimin ve bir zaman eğiliminin varlığı ifade edilir:

$$\Delta Y_t = a + a_1 T + \rho Y_{t-1} + \mu_t (3)$$

1-2-3 'te belirtilen formüllere göre Dickey-Fuller testi iki temel hipoteze

dayanmaktadır:

Seri verilerinin statik olmadığı ve birim kökü içerdiği sıfır hipotezi $P = 1: H_0$. Alternatif hipotez $<1 P: H_1$, zaman serilerinin hâlâ yerinde olduğunu belirtir. Test sonucu, bir yandan hesaplanan değer (t) ile diğer yandan bir örneklem büyüklüğündeki (n) kritik değer ve %5 (%1) anlamlılık düzeyinde (%10) karşılaştırılarak bir. Kritik değerden boş hipotezi reddediyoruz ve alternatif hipotezi kabul ediyoruz ve bu duruelirlenebilmda zaman serileri statiktir. Hesaplanan değer (t) kritik değerden küçük olsun, boş hipotezi kabul ediyor ve alternatif hipotezi reddediyoruz ve zaman serisi statik değil (Al-Attayah, 2005: 656-658) ve modern standart analiz metodolojisindeki gelişmeler ışığında Fuse programı kullanılarak tespit etmek mümkündür. İki hipotezin (boş ve alternatif) kabul veya reddini belirlemenin önemi hakkında (Olasılık) değeri aracılığıyla, %5'ten küçükse, bu statik testlerin hesaplanan değerinin tablo değerinden daha büyük olduğunu göstermektedir. Yani boş hipotezi reddetmek ve alternatif hipotezi kabul etmektedir (model değişkenleri için zaman serilerinin kararlılığı). (İdris ve İsmail, 2013: 9).

Ek olarak, 1981'de Dickey ve Fuller, otokorelasyon sorununu önlemek için Genişletilmiş Dickey-Fuller Testi (ADF) adı verilen bir birim kök testi geliştirdi. Yani, ut zaman periyodundaki hata değeri ile önceki ut-1 ve ut-2. zaman periyodundaki hata değeri arasında hiçbir korelasyon yoktur. Gerçek değer, Dickey-Fuller testinin yaşadığı hata sınırında, bu testi dahil ederek, aşağıdaki formüle göre kendi kendine korelasyon problemini ele almak için bağımlı değişken için yeterli sayıda yavaşlama:

$$\Delta Y_t = \rho Y_{t-1} + \sum_{i=1}^K \rho_{i+1} \Delta Y_{t-i} + \mu_t$$

As: $\Delta_{t-2} = Y_{t-2} - Y_{t-3}$ VE $\Delta Y_{t-1} = Y_{t-1} - Y_{t-2}$ ve benzeri.

Genişletilmiş Dicke Fuller testi, basit Dicke Fuller testi için Denklem 1 - 2 - 3) 'te bahsedilen formüllerin aynısına ve birim kök testini tespit etmek için Dicke Fuller testinin uygulanan hipotezlerini (boş ve alternatif) temel almaktadır. Zaman serileri seviyede statikse, o zaman derece olarak entegre edilmiştir Sıfır: $I \sim (0)$,

Daha sonra yanlış bir regresyon elde etme korkusu olmadan doğrudan normal en küçük kareler yöntemi uygulanabilmektedir. Zaman serileri seviyede statik değilse bu serinin ilk farkı alınır ve bunun için birim kök testi yapılır. İlk ve eğer ikinci farkta hareketsiz karaktere ulaşırsa, zaman serisi ikinci dereceyi tamamlamaktadır (Maarij, 2015: 111).

Otokorelasyon, tahmini kalıntı değerlerinin veya (rastgele hataların) birbirinden bağımsız olması, yani u_t zaman periyodundaki hata değeri ile önceki zaman periyodundaki u_{t-1} ve u_{t-2} 'deki hata değeri arasında bir korelasyon olmaması olarak tanımlanmaktadır. Takip eden periyotların hatalarını etkileyen bir periyotta oluşan bir hata. Bu hatalar, rastgele değişkeni gerçek değerden farklı bir şekilde göstermektedir.

B. Phillips - Perron Testi

Bu test, 1988 yılında bilim adamı Philip Perron tarafından sunulmuştur. Çünkü bu test yukarıda (1-2-3) 'de bahsedilen Dickie Fuller testi ile aynı formüllere dayanmaktadır. Ancak parametresiz bir düzeltme işlemi gerçekleştirdiği için öz korelasyonu tedavi etme yönteminde Dickie Fuller testinden farklıdır.

Dickie Fuller testinde değişken için varsayılan ortalama sınırları eklemeye gerek yoktu. Phillips-Perron testi, sıfır ve alternatif hipotez hakkında aynı varsayımlara dayanmaktadır.

Dickie Fuller testi için ve sonuçların iki test arasında tutarsız olması durumunda, Phillips Perron sonuçlarına güvenilmesi tercih edilir. Çünkü bunlar, özellikle örnek boyutu küçük olduğunda, yüksek ve doğru test yeteneklerine sahiptir (Al-Abdali, 2007: 20).

3.1.2 Ortak Tamamlayıcılık Testi ve Bunun Uzun Vadeli Denge Eşbütünleşme Testi ile İlişkisi:

Modelde kullanılan zaman serilerinin durağanlığını belirledikten ve birim kök testini uyguladıktan sonra modelin oluşturulmasında ve çalışma değişkenlerinin her birinin entegrasyonunun belirlenmesinde ilk adım olarak sözde regresyon probleminde kurtulmaktadır.

Eşbütünleşme metodolojisi, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki denge ilişkilerinin doğasının anlaşılmasına ve belirlenmesine yardımcı olduğu için kullanılabilir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi uzun vadede anlamak kısa vadede daha az önemli değildir ve bu, ortak entegrasyon metodolojisinin gösterdiği şeydir (Hammoud, 2011:182). Ortak entegrasyon kavramı, ekonomik zaman serilerindeki önemli kavramlardan biridir ve ortak tamamlayıcılık fikri Granger'a kadar gitmektedir.

Ortak entegrasyon kavramı, özellikle uzun vadede denge ilişkisi fikri ile ilgili olarak, ekonomik teori kavramıyla bağlantılı olduğundan, ortak entegrasyon fikri, zaman serilerinin istatistiksel özelliklerinin ekonomik kavramına dayanmaktadır. Uzun olanları uzun vadede birbirinden çok uzaklaşmaz. Bu değişkenlerin kısa vadede dengeden sapma olasılığı ile ve dengeden bu sapma, uzun vadeli dengeye doğru ilerlemek için bu ekonomik değişkenleri geri getirmeye çalışan ekonomik güçlerin eylemi ile düzeltilmiştir. Böylece, ortak entegrasyon fikri, ekonomik sistemin geliştiği uzun vadeli bir dengenin varlığını simüle etmektedir. Zaman serilerinin eş-bütünleşmesini test etmek için kullanılan en önemli standart yöntem Engel metodolojisidir. Bu, temelde ortak tamamlayıcılık, iki veya daha fazla zaman serisine eşlik etmek olarak tanımlanabilir. Böylece birindeki dalgalanmalar, diğerindeki dalgalanmaları, iki değer arasındaki oranı zaman içinde sabit hale getirecek şekilde ortadan kaldırır. Belki bu, zaman serilerinin verilerinin ayrı ayrı alındığında statik olmayabileceği anlamına gelir. Ancak grup olarak uyku olur. Yani, zaman serileri uzun vadede ortak bir rastgele eğilime sahip olacaktır (Hoshan, 2008: s. 12). Aynı derecede entegre edilen model değişkenleri (Y_t , X_t) için zaman serilerinin entegrasyonu ve ortaya çıkan kalıntıların tahmin edilmesi olan ortak entegrasyon metodolojisinde karşılanması gereken bir koşul ortaya çıkarmaktadır. Aşağıdaki formüle göre sıfır dereceden entegre aralarındaki ilişkiyi tahmin etmek

için:

$$Y_t = I(1) \quad X_t = I(1)$$

$$Y_t = a + b X_t + u_t$$

As: Y_t, X_t integral derece serisi (1).

u_t : kısa vadede tahmin edilen ilişkinin uzun vadede ne ölçüde saptığını, bu durumda sistemin $u_t = 0$ olduğunda dengede olduğunu, $u_t \neq 0$ olduğunda dengesiz olduğunu (Attiyah, 2005: 671) ve kullanılan en önemli testlerin olduğunu açıklar. Zaman serilerinin eş- bütünleşmesini belirlemek için kullanılan test, Engle ve Granger testi (1987) ve Johansen ve Juselius testidir (1990).

Bununla birlikte, kovaryant entegrasyonunun belirlenmesinde, bu iki testi uygulamanın bir ön koşulu, uzun vadeli ilişkilerin analizinde model değişkenlerinin zaman serilerinin I (1) derecesinin kendisinin entegre edilmesidir.

Bu iki teste ek olarak, bilim adamı Pesaran tarafından 2001 'de sınır testi prosedürü olarak bilinen ortak entegrasyonu belirlemek için üçüncü bir test yayınlandı. Buna Dağıtılmış Otoregresif yani dağıtılmış gecikme çerçevesi (ARDL) adı verilmiştir (Belq, 2012: 358).

Engle-Granger Testi

Bilim adamı Angel Kranger, 1987 'de ortak entegrasyon metodolojisi üzerine önerisini sunmuştur. Ardından karşılanması gereken gerekli bir koşul, yani aralarındaki uzun vadeli ilişkiyi belirlemek için iki dizinin verileri I (1) sırasının tamamlanmasıdır. O zaman bu iki dizinin ortak entegrasyon özelliğini elde ettiği söylenebilmektedir. Uzun vadede, iki seri devam etmektedir.

Bu testin uygulanması iki ana adım gerektirmektedir:

İlk adım: Gerekli koşulu sağladıktan sonra, iki değişken arasındaki uzun vadeli ilişki OLS yöntemine göre tahmin edilmiştir.

$$y_t = a_0 + a_1 x_t + e_t$$

İkinci adım: İki değişken arasında eşbütünleşmeyi sağlamak amacıyla, tahmin edilen artık seriler orijinal düzeyde statik olup Philip Brown veya Dickie Fuller'ın statik testleriyle belirlenir (Muhammad, 2011: 291-292).

Ortak entegrasyon denklemi aşağıdaki biçimi alır:

$$\Delta \hat{y}_t = a_0 + a_1 \hat{x}_t + \Delta \hat{\mu}_{t-1} + e_t$$

Testin sonuçları, parametrenin (e_t) istatistiksel değeri (τ) ile kritik değer arasındaki bir karşılaştırma yoluyla belirlenir. (τ) Değeri kritik değerden büyükse, boş hipotezi reddeder ve alternatif hipotezi kabul ederiz (yani, geri kalan birim kökten yoksundur) ve iki değişken arasında ortak bir tamamlayıcılık vardır. (Granger. 1981: 129).

1- Johansen ve Juselius Eşbütünleşme Testi

Johannes Juselius testi, aşağıdaki özelliklerden dolayı eşbütünleşmeyi belirlemede Engel Kranger testinden ayrılır:

- Küçük boyutlu örneklere uyarlanmaktadır.
- Ölçülecek modelde ikiden fazla değişken olduğunda, iki aşamalı uygulanır. Açı-Kranger testi ise sadece iki değişken için kullanılmaktadır.
-
- Benzersiz bir kovaryantın karakteristiğinin kaybı uzun vadeli ilişkinin sorgulanabilir olmasına yol açtığından, benzersiz bir ortak değişkenin varlığını (yani, bağımsız değişkenler üzerindeki bağımlı değişkenin regresyonu) doğrulamak için kullanılmaktadır.

Johannes Gosselius testinin önceki avantajlarına ek olarak, eşbütünleşme vektörlerinin sayısının belirlenmesine de yardımcı olur. Eşbütünleşme vektörlerinin en az q olduğu hipotezini alternatif hipotez $q = r'$ ye karşı test eder. Testin değeri aşağıdaki iki istatistiksel test ile belirlenir:

i. İz Testi, aşağıdaki formüle göre hesaplanır:

$$\lambda_{trace} = -n \sum_{i=r+1}^k \ln(1 - \lambda_i)$$

λ_i özdeğeri, i varyans matrisi sayısı, k değişken sayısı, matrisin r rankı (Salami ve Sheikhi, 2013: s.126).

ii. Maksimum Öz Değer Testi, aşağıdaki formüle göre hesaplanır:

$$\lambda_{Max} = -n \ln(1 - \lambda_{r+1})$$

Bu test, darbe testi için aynı sonuçları vermektedir (Amish, 2015: 188).

İki testin sonuçları, $(r + 1)$ 'in varlığını gösteren alternatif hipoteze karşı kovaryant entegrasyon vektörlerinden r 'nin varlığını gösteren sıfır hipotezi ile elde edilmektedir. Eşbütünleşme vektörlerindedir. Bu durumda, en büyük potansiyelin değeri belirli bir anlamlılık düzeyinde kritik değerden büyükse, boş hipotezi reddeder ve alternatif hipotez kabul edilir. Ancak en büyük olasılığın değeri kritik değerden küçükse, o zaman boş hipotez kabul edilir ve alternatif hipotez reddedilmektedir. Bu iki formül maksimum etki ve değer testi için geçerlidir (Al-Kiswani, 2001: 39).

3.1.3 ARDL Dağıtımları İçin Otoregresif Modeller:

1. ARDL Modeli:

Otomatik Gerilimli Dağıtıcı Gecikme, eşbütünleşme yöntemlerinden biridir (Johansen 1988 testi, Johansen - Juselius 1990 testi). Mohammad Hashem Pesaran, Shin ve Smith doğrusal modelin yazarlarıdır ve (ARDL) modeli, aşağıdaki gibi bazı avantajlarla birlikte diğer ortak entegrasyon yöntemlerinden ayrılır:

- ARDL modeli, ister küçük ister büyük olsun, numunelere uygulanabilme kabiliyetinin yanı sıra, değişkenlerin ilk fark I (1) 'de statik olup olmadığına veya birinci fark I (1) ile seviye I (0)' in bir kombinasyonuna uygulanabilme olasılığı ile karakterize edilir (Pattichis, 1999: 1320 - 1329)
- ARDL modeli, ister küçük ister büyük (80-30) görünümde olsun, örneklere uygulanabilen yöntemlerden biridir (Mah, 2000: 237-244).
- ARDL modeli, operasyonel verileri oluşturmak için yeterli zaman gecikmesi gerçekleştirdiğinden genelden özele modellemeye uygulanır (Harvey, 1981).
- ARDL modeli basit veya çoklu regresyon olup olmadığına bakılmaksızın kullanılabilir (Afzal ve Malik, 2013: 25).
- ARDL modeli, ARDL modelinin tek bir denkleme dayandığı gerçeğine ek olarak, bağımlı ve bağımsız değişkenleri ayırt edebildiği gibi, öz korelasyonun varlığından kaynaklanan sorunları ortadan kaldıradığı gibi aynı anda kısa vadeli ve uzun vadeli ilişkiyi ve verimsiz ön yargısız tahminlerin varlığını da tahmin edebilmektedir. (Aynı kaynak: 25).

ARDL modeli, aşağıdaki gibi yerine getirilmesi gereken bazı varsayımları varsayar (Al-Janani, 2016: 97):

- Verilerin otokorelasyon problemi olmamasıdır.
- Verilerde heteroskedastisite sorunu olmamasıdır.
- İkinci farkta statik değişkenlerin olmamasıdır [I (2)].

Bu test, aşağıdaki özelliklerle ortak entegrasyon testlerinin geri kalanından ayrılır:

ARDL modeli, (1) I (0) I değişkenlerinin bir karışımı olduğunda ortak entegrasyonun belirlenmesinde yüksek esneklik sağlar.

- ARDL, numune boyutları küçük olduğunda en iyi sonuçların elde edilmesine yardımcı olur.
- Uzun vadeli ve kısa vadeli parametreleri aynı anda tahmin etme ve hata düzeltme faktörünü tahmin etme özelliği sağlar (Alimi, 2014: 106).
- Modelin uygulanmasını ve yorumlanmasını kolaylaştıran bir denklem içerir.
- Modelin bu gecikmelerin sayısını kendi kendine belirleme olasılığı ile, iç ve dış değişkenlerinin her biri için farklı zaman yavaşlamaları ile uygulanabilir.
- ARDL modeli, mükemmel teşhis avantajına sahiptir ve sonuçlar, özellikle uzun vadeli parametreler açısından oldukça güvenilir olabilir.
- Model değişkenleri arasındaki kısa dönemli ilişkiyi basit doğrusal dönüşüm çerçevesinde hata düzeltme modeli ile tanımlamak ve ölçmek de mümkündür (Al-Kubaisi ve Khalaf, 2012: 10).

2- Yok Doğrusal ARDL Dağılımları İçin Öz Regresyon Modeli:

ARDL modeli pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Bunlardan en önemlisi modelin doğrusal hipotezinin yanlışlığıdır. Çünkü doğrusal olmayan birçok fenomen vardır ve bu nedenle nadiren karakterize edilen doğrusal olanlarla sınırlandırılmıştır.

Kısa ve uzun vadeli ilişkiyi bulmak için doğrusal olmayan değişken için pozitif ve negatif segmentasyon sürecini kullanarak, NARDL modeli ARDL modelinin varsayımlarına göre ve aynı koşullarla (Shin, vd., 2014) ve bir sonraki konudaki model açıklamasına göre çalışır.

3.2 Irak'ta Ekonomik Yolsuzluk ve Ekonomik Kalkınma Arasındaki İlişkiyi Tahmin Etmek (2003-2018)

3.2.1 Model Açıklaması:

NARDL modelini tahmin etmek için değişken (CPI) aşağıdaki gibi pozitif ve negatif olarak bölünmelidir:

$$CPI_t = CPI_0 + CPI^+ + CPI^-$$

$$CPI^+ = \sum_{j=1}^t \Delta CPI^+ = \sum_{j=1}^t \max(\Delta CPI_j, 0)$$

$$CPI^- = \sum_{j=1}^t \Delta CPI^- = \sum_{j=1}^t \min(\Delta CPI_j, 0)$$

Bu varsayıma dayanarak, aşağıdaki NARDL (p, q) modeline sahibiz:

$$= C_t + \sum_{j=1}^p \phi_j ED_{t-j} + \sum_{j=0}^q (\theta_j^+ CPI_{t-j}^+ + \theta_j^- CPI_{t-j}^-) + \varepsilon_t \quad (1) \quad ED_t$$

C_t : sabit terim.

ED_t : ekonomik kalkınma.

CPI_t^+ : Yüksek Yolsuzluk Algılama Endeksi.

CPI_t^- : Düşük Yolsuzluk Algılama Endeksi.

Yukarıdaki denklem, parametreleri stabil olması ve seri korelasyon problemleri, varyans istikrarsızlığı ve normal olmayan dağılımdan muzdarip olmaması gereken NARDL modelini açıklamak için kısa vadeli formülü temsil eder.

$$(2) \quad \Delta ED_t = C_t + \rho \xi_{t-1} + \sum_{j=1}^{\rho-1} ED_j \Delta ED_{t-j} + \sum_{j=0}^{q-1} (\varphi_j^+ \Delta CPI_{t-j}^+ + \varphi_j^- \Delta CPI_{t-j}^-)$$

ξ_{t-1} : Hata düzeltme sınırı.

ρ : Hata düzeltme hızı.

Hata düzeltme limiti negatif ve önemli olmalı, ayrıca hata düzeltme hızı (-1) ve (0) arasında olmalıdır.

$$\Delta ED_t = C_t + \rho ED_{t-1} + \theta^+ CPI_{t-1}^+ + \theta^- CPI_{t-1}^- + \sum_{i=1}^{p-1} \gamma_i \Delta ED_{t-i} + \sum_{i=0}^{q-1} \pi_i \Delta CPI_{t-i} \quad (3)$$

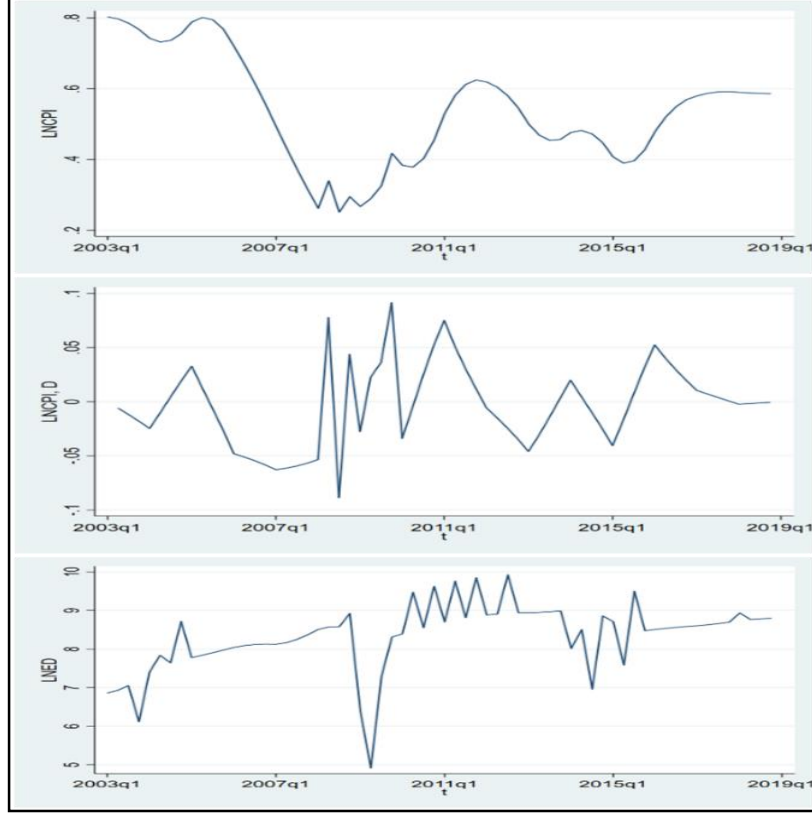
Yukarıdaki denklem, NARDL modelinin uzun vadeli formülünü temsil etmektedir (Shin, vd., 2014:16).

3.2.2 Veri:

Kişi başına GSYİH verileri bir Ekonomik Kalkınma Endeksi (ED) ve Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI) Ekonomik Yolsuzluk Endeksi (CPI) olarak kullanılmıştır.

Yıllık veriler, (Litterman) yöntemi ve doğal logaritma ile dönem (Q1-2018 - 2003.Q1) için çeyreklik (2) (çeyreklik) verilere dönüştürülerek gözlem sayısı (64) görünümüdür , Veriler Şekil(13) 'e göre aşağıdaki gibi görünmektedir:

Şekil 12 : Ekonomik kalkınmanın (ED) bir göstergesi olarak kişi başına GSYİH ve dönem için bir ekonomik yolsuzluk endeksi (CPI) olarak yolsuzluk algıları endeksi (2018.Q4 - 2003.Q1)

Kaynak: Araştırmacının istatistiksel programa dayalı çalışmasından (STATA 16).

(2) Veriler, NARDL modelinin serbestlik derecelerini azaltan bir dizi yavaşlama almasının yanı sıra, model sonuçlarını önyargılı hale getiren bir dizi yavaşlamaya ek olarak, birim kök testleriyle kullanılamayan (16) gözlem anlamına gelen gözlem sayısının az olması nedeniyle, yarıyıktan üç ayda bir (üç aylık) dönüştürülmüştür.

Üçüncüsü: Birim Kök Testleri:

Zaman serisinin durağan olup olmadığını belirlemek için çeşitli testler vardır, yani zaman serisinin varyansına ek olarak ortalaması ve varyansı zaman içinde sabittir ve bu nedenle zaman serisi statiktir. yukarıdaki üç koşul karşılanırsa. Aşağıdaki Tablo (7)'de olduğu gibi testlerim (ADF, PP) aracılığıyla bunu çıkarabiliriz:

Tablo 7: (2018.Ç4 – 2003.Ç1) dönemi için Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI) ve kişi başına GSYİH (ED) için Birim Kök Testleri (ADF, PP)

Birim		kök				testleri:			
		*Seviye				İlk fark			
Testler	Değişiklikleri	ADF		PP		ADF		PP	
		T-İstatistik	prob	T-İstatistik	Pr ob	T-İstatistik	Pr ob	T-İstatistik	pr ob
LnCPI		-1.729	0.416	-1.925	0.320	4.95	0.000	-5.083	0.000
LnED		-4.414	0.000	-4.358	0.000	/	/	/	/

Kaynak: Araştırmacının istatistiksel programa dayalı çalışmasından (STATA 16).

Tablo (7)'den, kişi başına GSYİH (LnED) zaman serisinin [I(0)] düzeyinde durağanlık olduğu, burada her iki test için (ADF ve PP) istatistiksel değer (T), tablo değerinden büyüktür. ve P-değeri %5'ten küçüktür, bu, zaman serisinin statik olmadığına dair boş hipotezi reddetmek ve zaman serisinin statik olduğuna dair alternatif hipotezi kabul etmek anlamına gelir. Yolsuzluk Algılama Endeksi (LnCPI) zaman serisinin ilk farkta durağanlık olduğu [I(1)] , burada her iki test için (ADF ve PP) istatistiksel değer (T), tablo değerinden büyüktür. ve (P-değeri) (%5)'ten küçüktür, bu, zaman serisinin statik olmadığına dair boş hipotezi

reddetmek ve zaman serisinin statik olduğuna dair alternatif hipotezi kabul etmek anlamına gelmektedir.

3.2.3 NARDL Modelinin Tahmin Edilmesi:

Aşağıdaki Tablo 8'in sonuçları, (NARDL) modelini kullanan çalışmanın sonuçlarını göstermektedir. Modelin sonuçlarına göre, Yolsuzluk Algılama Endeksi (ülkeleri algılanan yolsuzluk düzeylerine göre sıralayan bir endekstir) ile Irak'taki ekonomik kalkınma endeksi arasında uzun dönemli, doğrusal olmayan, pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre, Yolsuzluk Algıları Endeksi'ndeki yükseliş, temelde olarak yolsuzluğun ele alınması için yolsuzluğun tespit edilmesine yardımcı oluyor. Yolsuzluk Algılama Endeksi (LnCPI) değişkeninin uzun vadede anlamlı olduğuna ilişkin NARDL model tahminini göstermektedir. T-istatistik değerinin tablodan büyük ve P - değeri %5'ten küçük olduğunda, bu sıfır hipotezini reddetmek ve alternatif hipotezi kabul etmek anlamına gelir. Yolsuzluk algı endeksinin %1 artması, kişi başına GSYİH endeksinde %4.037 artışa yol açacaktır. Yolsuzluk algı endeksinin %1 düşmesi ise, kişi başına GSYİH endeksinde %1.957 düşüşe yol açacaktır. 20.75 olan F-sınırları testi (F-Bounds Test) ve %5'ten az 0.0001 P – değeri, sıfır hipotezini reddetmeyi ve iki değişken arasında uzun vadeli bir denge ilişkisi olduğuna dair alternatif hipotezi kabul etmeyi ifade etmektedir. Kısa dönemde uzun dönem dengesine bir dengesizlik varsa hata düzeltme modeli dengeyi üç ayda bir -0.8863 hızıyla hazırlayan modeldir. Bu da geçen yarıyıl şokundaki dengesizliğin %88,63 içinde bulunulan yarıyılda düzeltildiği anlamına gelir.

Yine aşağıdaki tablo 8, modelin istatistiksel olarak kabul edilebilir olduğunu, 4.53 olan bir istatistiksel değer ve P-değeri değeri 0.000 ile %5'ten küçük olduğunu göstermektedir. Bu ise, modelin geri kalanının seri korelasyon probleminden sorun yaşamamasına ek olarak, bir bütün olarak tahmin edilen model anlamında sıfır hipotezini reddetmek ve alternatif hipotezi kabul etmek anlamına gelir. Portmanteau testi de bunu kanıtlamaktadır. Bu testin chi2 değeri 0,2115 olup, bu değer de %5'ten küçüktür. Bu da, sıfır hipotezini kabul etmek ve alternatif hipotezi reddetmek anlamına gelir. Ayrıca, Breusch - Pagan - Godfrey testi ile gösterildiği gibi modelin geri kalanı da varyans kararsızlığı probleminden etkilenmez. Bu testlerin chi2 değeri 0.1032 olup, bu değer de %5'ten küçüktür. Bu sonuç da sıfır

hipotezini kabul etmek ve alternatif hipotezi reddetmek anlamına gelir. Jarque-Bera testi ile de kanıtlandığı gibi modelin geri kalanı normal dağılmamıştır. Zira χ^2 değeri 0.000'dır. Bu da, sıfır hipotezini kabul etmek ve alternatif hipotezi reddetmek anlamına gelir. Ramsey RESET testinin (Ramsey Regresyon Denklemi Spesifikasyonu Hata Testi) de gösterdiği gibi tahmini model iyi tanımlanmıştır. F-istatistik değeri 1.636 olduğundan ve P-değeri 0.1941 (%5) olduğundan, bu sıfır hipotezini reddetmek ve alternatif hipotezi kabul etmek anlamına gelmekte olup, tahmin edilen model yanlış tanımlanma sorunu yaşamamaktadır.

Tablo (8): NARDL değerlendirmesinin sonuçları

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	60
Model	20.5024642	10	2.05024642	F(10, 49)	=	4.53
Residual	22.1857141	49	.452769675	Prob > F	=	0.0002
				R-squared	=	0.4803
				Adj R-squared	=	0.3742
Total	42.6881783	59	.723528445	Root MSE	=	.67288

_dy	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
_y						
L1.	-.8863159	.178102	-4.98	0.000	-1.244225	-.5284066
_x1p						
L1.	3.578188	1.09795	3.26	0.002	1.371774	5.784602
_x1n						
L1.	1.734389	.7673145	2.26	0.028	.192413	3.276365
_dy						
L1.	.0833961	.1626352	0.51	0.610	-.2434315	.4102238
L2.	.2379133	.1575842	1.51	0.138	-.0787639	.5545906
L3.	.2700566	.1315088	2.05	0.045	.0057797	.5343336
_dx1p						
--	15.50068	6.742972	2.30	0.026	1.950172	29.05119
L1.	1.671185	6.23066	0.27	0.790	-10.84979	14.19216
_dx1n						
--	-9.363148	7.098467	-1.32	0.193	-23.62805	4.901754
L1.	-8.552159	7.209255	-1.19	0.241	-23.0397	5.935381
_cons	6.660796	1.341681	4.96	0.000	3.964588	9.357005

(4 missing values generated)

Asymmetry statistics:

Exog. var.	Long-run effect [+]			Long-run effect [-]		
	coef.	F-stat	P>F	coef.	F-stat	P>F
lnpci	4.037	12.25	0.001	-1.957	4.78	0.034

	Long-run asymmetry		Short-run asymmetry	
	F-stat	P>F	F-stat	P>F
lnpci	20.75	0.000	8.065	0.007

Note: Long-run effect [-] refers to a permanent change in exog. var. by -1

Cointegration test statistics: t_BDM = -4.9765
F_PSS = 9.1001

Model diagnostics

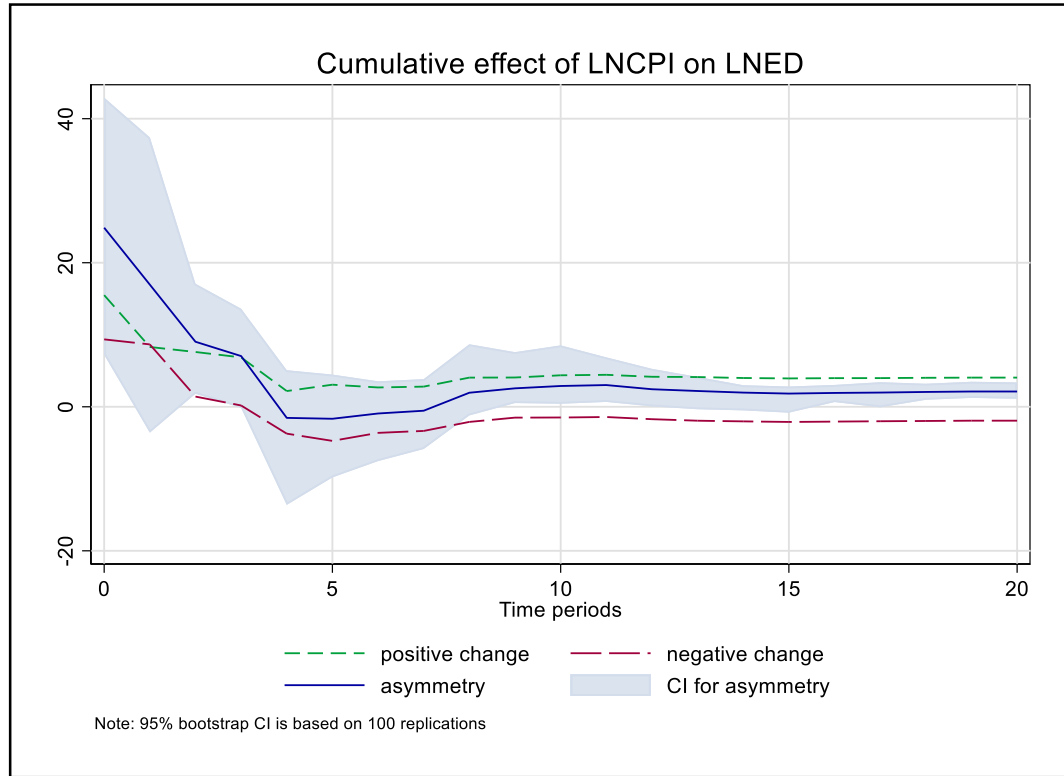
	stat.	p-value
Portmanteau test up to lag 28 (chi2)	33.68	0.2115
Breusch/Pagan heteroskedasticity test (chi2)	2.656	0.1032
Ramsey RESET test (F)	1.636	0.1941
Jarque-Bera test on normality (chi2)	21.18	0.0000

Kaynak: Araştırmacının istatistiksel programa dayalı çalışmasından (STATA 16).

3.2.4 NARDL modelinin dinamik çarpanlarının tahmini:

Aşağıdaki şekil (13)'ten, Yolsuzluk Algılama Endeksi bir şokun ⁽¹⁾ ilk çeyrekte kişi başına GSYİH yaklaşık (+%25) bir artışa yol açacağı açıktır, ancak yaklaşık dört mevsimden sonra (bir yıl) yaklaşık (%-3) doruğa ulaşmak için hızla düşer, ancak artışa döner ve on sezondan (iki buçuk yıl) sonra (% +3) şoka ulaşır ve bu artış, yirmi yıllık şoktan (beş yıl) sonra bile uzun vadede devam ediyor.

Şekil (13): NARDL modelinin dinamik çarpanları.

Kaynak: Araştırmacının istatistiksel programa dayalı çalışmasından (STATA 16).

¹ Şok, savaşlar, afetler ve krizler gibi ekonomiyi olumlu veya olumsuz yönde etkileyen beklenmedik bir dış olaydır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Birincisi: Sonuçlar:

1. Bu çalışma, Yolsuzluk Algılama Endeksi'nin bir ülkedeki yolsuzluk kontrolünün kapsamının bir göstergesi olduğunu ortaya koymuştur. Bir ülkedeki Yolsuzluk Algılama Endeksi ne kadar yüksek ise, o ülkedeki ekonomik durum o kadar iyi ve yolsuzluk o kadar düşük olmaktadır.
2. Çalışma ayrıca Irak'taki yolsuzluğun ekonomik kalkınmayı negatif etkilediği sonucuna varmıştır. Bu, Yolsuzluk Algılama Endeksi'nde en alt sıralarda yer alan Irak'ın sınıflandırmasına da yansımıştır.
3. Irak'ın Yolsuzluk Algılama Endeksi'ndeki sıralaması ne kadar yüksek olursa, yolsuzluk oranı o kadar düşük olup ekonomi o kadar iyileşir.
4. Çalışma, Irak'ta Yolsuzluk Algılama Endeksi ile kişi başına düşen GSYİH arasında uzun vadeli pozitif bir ilişkinin varlığını doğrulamaktadır. Başka bir deyişle, yolsuzluk ne kadar düşük ise, Irak'ın Yolsuzluk Algılama Endeksi'ndeki sıralaması o kadar yüksek ve dolayısıyla ekonomik kalkınma da o kadar yüksek olur.
5. Yolsuzluk Algılama Endeksi %1 arttırıldığında, bu kişi başına düşen GSYİH'de (%4.037) bir artışa yol açacaktır. Yolsuzluk Algılama Endeksi %1 düştüğünde, bu durum kişi başına GSYİH'de %1.957 bir azalmaya yol açmaktadır.
6. Yolsuzluk Algılama Endeksi'ndeki bir şok, ilk çeyrekte kişi başına düşen GSYİH'nın yaklaşık +%25 artmasına neden olacaktır. Ancak, yaklaşık dört mevsimden sonra (bir yıl) yaklaşık -%3'lük bir zirveye ulaşmak için hızlı bir şekilde düşer, ancak artışa döner ve on sezondan (iki buçuk yıl) sonra % +3'lük şoka ulaşır. Dikkat çekici bir şekilde, bu artış, şokun yirmi faslından beş yıl sonra bile uzun vadede devam etmektedir.

İkincisi: Öneriler:

1. Yolsuzlukla mücadele için katı hukuk sistemlerinin geliştirilmesi yoluyla yolsuzluğun kovuşturulması ve ortadan kaldırılması sürecine ilgi gösterilmesi gerekmektedir.
2. Ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma sürecine dikkat etmek ve Irak ekonomisinin altını oyan, ekonomiye bela olan mali ve mali olmayan yolsuzlukla mücadele etmek gerekmektedir.
3. Irak'ın Yolsuzluk Algılama Endeksi'ndeki sıralamasını yükseltmeye çalışmak. Bu yükselme, ülkedeki yolsuzluğun azalmasına da yansımaktadır.
4. Yargının rolünün etkinleştirilmesini, bağımsızlığını ve tarafsızlığını korumasını ve baskıya maruz kalmamasını, yolsuzluk davalarına karışanların tespit edilmesini ve sorumlu tutulmasının önündeki engellerin aşılmasını tavsiye etmektedir.
5. Bu çalışma, sivil toplum kuruluşlarının da dahil olduğu yasal hesap verebilirlik organlarının etkinleştirilmesini ve yolsuzluktan suçlu bulunanların hızlı ve sert bir şekilde cezalandırılmasını önermektedir.

KAYNAKÇA

Kaynaklar ve Referanslar:

Referanslar:

1. Kur'an-ı Kerim.
2. İncil, Eski Ahit.
3. İncil, Yeni Ahit.

Kaynaklar:

ABBAS, Kaoter *Irak'ın Parası ve ABD'nin Kötü Yönetimi*, Uluslararası Belgeler, Uluslararası Çalışmalar Merkezi, Sayı 142, Bağdat, 2005.

ABOUD, Ali Sukkar, "Mali ve İdari Yolsuzlukların Nedenlerini Analiz Etmek: el-Divaniye İlindeki Seçilmiş Bir Numune Üzerinde Keşif Amaçlı Bir Çalışma", *El-Kadisiye İdari ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, Yönetim ve Ekonomi Fakültesi / El-Kadisiye Üniversitesi, Cilt 12, Sayı 1, 2010.

ABBOUD, Salem Muhammed, *Irak Zihnine Suikast Stratejisi*, Beyt'ül-İlm-ü'd-Doktor, Bağdat, 2007.

ABBOUD, Salem Muhammed, *İdari ve Mali Yolsuzluk Olgusu: Savaşa Stratejik Bir Yaklaşım*, 2. Baskı, Dar ül-Ulüm, Bağdat, 2011.

ABDEL MALEK, Anvar, "Uygar Bir Rönesansın Gelişimi", *Arab Gelecek Dergisi*, Sayı 3, Eylül, Arap Birlik Çalışmaları Merkezi, Beyrut, 1978.

ABDEL FADİL Mahmud, "Yolsuzluk Kavramı ve Kriterleri", *Arab Future Dergisi*, Beyrut, Sayı 309, 2004.

ABDULKADİR, Azouz, *Çok Uluslu Şirketler ve Küresel Ekonomideki Rollerini*, Bilim Kütüphanesi, Şam, 2010.

ABDURRAHMAN, Usame, Petrol Bürokrasisi ve Kalkınma İkilemi, *Bilgi Dünyası Serisi*, Sayı 57, Temmuz, Kuveyt, 1982.

ABDULLATİF, Adel, "Bir Arap Fenomeni Olarak Yolsuzluk ve Onu Kontrol Etme Mekanizmaları: Arap Dünyasındaki Yolsuzluğu Anlamak ve Ele Almak İçin Bir Çerçeve", *Arap Future Dergisi*, Yirmi Yedinci Yıl, Sayı 309, Beyrut, 2004.

- ABDUL SAMİ, Usame Al-Sayed, *Ekonomik Yozlaşma ve Toplum Üzerindeki Etkisi* (Karşılaştırmalı Bir İçtihat Çalışması), Yeni Üniversite Evi, İskenderiye, 2009.
- ABDULFADIL, Mahmud, *Yolsuzluk Kavramı ve Kriterleri, Sempozyumda Sunulan Araştırma (Arap Ülkelerinde Yolsuzluk ve İyi Yönetim)*, Arap Birlik Çalışmaları Merkezi, Beyrut, 2004.
- GÜDEN, Ali ve Doğa Girinti, *Yolsuzluk ve Rüşvetle Mücadele*, GUDEN Uluslararası Hukuk Burosı, 2020.
- ADEL, Fahmy, *Arap Dünyasında Kalkınma Üzerine Araştırmalar*, Arap Hizmetleri Şirketi, Amman, 1988.
- AFZAL, Muhammad, *Muhammad Ehsan Malik, A. Rauf Butt and Kalsoom Fatima, Openness, Inflation And Growth Relationships In Pakistan An Application of ARDL Bounds Testing Approach*, Pakistan Economic and Social Review, Volume 51, No.1 . 2013 : 25.
- AJAMİYA, Muhammad Abdulaziz ve Diğerleri, *Teori ve Pratik Arasındaki Ekonomik Gelişme*, Dar'ül-Camia, İskenderiye, 2007.
- AL HOŞLAN, Hamad bin Muhammed, *Suudi Arabistan'da Petrol Dışı Çıktı Dinamikleri: Kendini Gerileme Vektör Analizi*, King Saud Üniversitesi, Ekonomi ve İdare Fakültesi, 2008.
- ALİ, M. S. B., & Saha, S., *Corruption and Economic Development In Economic Development in The Middle East and North Africa* (pp. 133-154), Palgrave Macmillan, New York, 2016.
- AL-MAAMOURİ, Muhammad ve Diğerleri, *Bürokrasi ve Yolsuzluk Arasındaki İlişki ve Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkisi*, Yönetim ve Ekonomi Koleji, Bağdat, 2005.
- AL-TAİE, Saleh, *Denetleyici Medyanın Irak'ta Mali ve İdari Yolsuzlukla Mücadeledeki Rolü*, Adwaa Araştırma ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, Web sitesinde yayınlanan araştırma, Irak, 2009
- AL-ZAHİR, Naim Ibrahim, *Yolsuzluk Yönetimi: Temiz Yönetimin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi*, Yayın ve Dağıtım için Modern Kitap Dünyası, Ürdün, 2013.
- VEBSTER, Andrew, *Gelişim Sosyolojisine Giriş*, Çeviri: Hamdi Hamid, Genel Kültür İşleri Evi, Birinci Baskı, Bağdat, 1986.

- ANTONIA, Masara, *Vatandaşın Kamu Yönetimi ile İlişkisi*, Doğu Yayıncılık Kütüphanesi, Beyrut, 1996.
- ALTUNÇ Ömer Faruk, “Yolsuzluğun Ekonomik Büyüme Etkileme Kanallarının Ekonometrik Analizi: Ülkeler Arası Bir Çalışma”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 63, Aralık 2017, s. 15-27
- Arap Dili Akademisi, *Kısa Sözlük*, Mısır Eğitim Bakanlığı'nın Özel Bir Baskısı, Mısır, 1994.
- Arap İdari Kalkınma Örgütü, *Arap Dünyasında Yolsuzlukla Mücadele*, Mısır, 2009.
- Arapların Dili Sözlüğü*, Beyrut Baskısı, (1966).
- BABİKER, Mustafa, *Arap Rekabet Gücü: Genel Ekonomik Performans, Verimlilik, Pazar Yapısı, Rekabet, Arap Ekonomilerinin Zorluğu, Kalkınma Köprüsü Serisi*, Sayı 50, Yıl 5, Arap Planlama Enstitüsü, Kuveyt, 2006.
- BADRAVİ, Abd'ür-Rıza Faraj, “İrak'ta İdari Yolsuzluk”, *Yönetim ve Ekonomi Fakültesi Dergisi*, Basra Üniversitesi, Sayı 41, 2006.
- BALK, Beşir Abdullah, “Libya Ekonomisinde Yatırım ve Tasarruf Arasındaki İlişki (1970-2005)”, *Üniversite Dergisi*, Sayı 4, 2012.
- BAYAR Güzin, Türkiye'de Yolsuzluk –Ekonometrik İnceleme, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 28, 2010.
- BENİZ, Fillis, “İrak Savaşı'nın Artan Giderlerinin Ödenmesi (Ana Sonuçlar)”, *Arap Gelecek Dergisi*, Sayı 306, Beyrut, 2006.
- BERKSOY Turgay ve Ekrem Yıldırım, “Yolsuzluk Kavramına Genel Bir Bakış: Problemler ve Çözüm Önerileri”, Dergipark yayımları, İstanbul, 2017.
- BİLAL, Amin Zainuddin, *Arap Ülkelerinde İdari Yolsuzluk Olgusu ve İslam Hukuku İle Karşılaştırmalı Mevzuat*, 1. Baskı, Dar'ül-Fikr Üniversitesi, İskenderiye, 2009.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, *İnsani Gelişme Raporu*, New York, 2006.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, *İnsani Gelişme Raporu*, 2006.
- Block, *American Corruption And The Decline of Progressive Ethics*, Journal of Law and Society, Yol 23, 1996.
- CAMBELL, R. Mc Connell ve Stanley L. Brue. *Economics Principles Problems and*

Policies, Pp: 33-134, Mc Grow – Hill / Irwin, New York, 2005.

Corruption The ISSUES: Development Center Technical Papers Number 122-1, May, (Organization For Economic Cooperation And Development), Paris, 1997.

D'AGOSTINO, G., Dunne, J. P., & Pieroni, L., Government Spending, *Corruption and Economic Growth*, World Development, 84, 190-205, 2016.

DAVUD, İbtihal Muhammed Rıza, Irak'ın Yolsuzluk Deneyimine Özel Referans ile İdari Yolsuzluk ve Siyasi ve Ekonomik Etkileri, *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Bağdat Üniversitesi, Sayı 48, 2010.

Dictionary of American English, 1983, P 022.

DOVSKY, Mişel Şosu, *Yoksulluğun Küreselleşmesi*, Çeviren: Cafer Ali Hüseyin el-Sudani, Dar'ul-Hikme, Bağdat, 2001.

Dünya Bankası, *Dünya Kalkınma Raporu*, 2003.

Dürüstlük Komisyonu, *Yıllık Rapor*, 2005.

DURA Hakkı İsmail, Yoksulluk ve Yolsuzluk, *Vergi Sorunları Dergisi*, 2012.

EBU DAYYA, Ahmed, *Yolsuzluk, Nedenleri ve Onunla Mücadele Yolları*, Dürüstlük ve Soru Koalisyonu Yayınları, Filistin, 2004.

EBU RAMAZAN, Muhsin, Yolsuzlukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, *Al-Hivar'ül-Mutamadan Dergisi*, No. 4072, Irak, 2013.

EİADAT, Kaled, “*Yolsuzluğun Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Yansımaları*”, Cezayir Üniversitesi İktisadi, Ticari ve Yönetim Bilimleri Fakültesi'ne Sunulan Doktora tezi. Cezayir, 2015.

EL-ABDALİ, Abed bin Abed, “Ortak Entegrasyon ve Hataların Düzeltilmesi Çerçevesinde Suudi Arabistan Krallığında İthalat Talebinin Belirleyicileri”, *İslam Ekonomi Saleh Kamel Merkezi Dergisi*, El-Azhar Üniversitesi, Sayı 32, 2007.

- EL-ABOUD, Abdul Amir Rahima, “Irak Tarım Sektörü (Gerçekliği, Sorunları ve Kalkınma Beklentileri)”, *Al-Hiwar Al-Mutamadan Dergisi*, Sayı 24, Irak, 2011.
- EL-ABOUD, Abdul Amir Rahima, “Irak Ekonomisinin Gerçekliği, Sorunları ve Gelişme Beklentileri”, *Al-Hiwar Al-Mutmadan Dergisi*, Sayı 31, Irak, 2012.
- EL-ANBAKİ, Abdul-Hüseyin, *Irak'ta Ekonomik Reform: Piyasa Ekonomisine Geçmenin Fizibilitesine İlişkin Bir Teori*, Irak Araştırmalar Merkezi Kitap Serisi 28, Irak, 2008.
- EL-ANİ, Halil, *Irak'ta Yeniden Yapılanmanın Sorunları*, El-Ahram Siyasi ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, Sayı 134, Mısır, 2005.
- EL-ATTİYAH, Abdul Kadir Muhammed, *Ekonometride Teori ve Pratik Arasındaki Konuşma*, İskenderiye, Dar'ül-Camia, 2005.
- EL-AVADİ, Raji, *Irak'taki İdari Yolsuzluk Olgusu, Nedenleri ve Tedavi Yöntemleri*, Şafak Vakfi, Bağdat, 2008.
- EL-CER, Halil, *Modern Arapça Sözlük*, LaRousse Kütüphanesi, Paris, 1973.
- EL-DAAMİ, Hoda Zever, *Irak'ta İşsizlik (Gerçeklik ve Öneriler)*, El-Hiwar El-Mutmadın, Sayı 25, Irak, 2011.
- EL-HALFİ, Abdul-Jabbar, *Irak Ekonomisi (Petrol - Yapısal Dengesizlik - İşsizlik)*, Al-Baynah Yayınevi, Basra, 2008.
- EL-HAMİŞ, Münir, *Politik Ekonomi: Yolsuzluk, Reform, Kalkınma*. Arap Yazarlar Birliği, Şam, 2006
- EL-HAYAT, Amer, “Irak'taki Mali Skandallar”, *Şeffaflık Dergisi*, Arap Yolsuzlukla Mücadele Teşkilatı, No. 3, 2007.
- EL-İSA, Loi, *İdari Yolsuzluk ve İşsizlik*, El-Kinde Yayıncılık, Umman, 2009.
- EL-İSAUİ, Abdul-Rahman Muhammed, *Etik ve Yolsuzluk Psikolojisi, Şeffaflık*, Dar Al-Fikr Al-Jami Yayınevi, İskenderiye, 2011.

- EL-JİNANİ, Ammar Naeem, “İrak'ta Dış Ticaretin Serbestleşmesi ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin (2003-2014) ARDL Modeli Kullanılarak Ölçülmesi ve Analiz Edilmesi”, *Bağdat Yönetim ve Ekonomi Fakültesi, Al-Mustansiriya Üniversitesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- EL-KAFRAVY, Auf Mahmoud, “Mali Sisteme Göre Mali Kontrolün Gelişimi”, *Üniversite Kültür Vakfı, İskenderiye*, 2013.
- EL-KİDVAT, Badi Jamil, “Yolsuzluk (Etkileri ve Mücadele Yolları)”, *El-Rafitin Koleji Dergisi*, Bağdat, 2006.
- EL-KİSVENİ, Mamdouh El-Khatib, “Hata Düzeltme ve Ortak Entegrasyon Modeli Kullanılarak Suriye'de Para Talebi Nedeni”, *Şam Üniversitesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, Şam, 2001.
- EL-KUBAİSİ, Muhammed Salih Salman ve Kalfa Ammar Hamad, “İrak Ekonomisinde Döviz Kurundaki Değişimler ile Enflasyon Oranı Arasındaki Nedensel İlişkinin Analizi (1980-2009)”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Kerbela Üniversitesi, Sayı 4, 2012.
- EL-KURAİSİ, Medhat Kazem, *Endüstriyel Ekonomi*, Vael Yayınevi. Amman, 2001.
- EL-KURAİSİ, Mudhat Kazem, Irak'taki İdari ve Mali Yolsuzluk (Nedenleri, Ekonomik ve Sosyal Etkileri ve Bununla Mücadele Yolları), Irak Ekonomistleri Ağı'nın web sitesinde yayınlanan araştırma: www.iraqieconomists.net/AR/2012/09/
- EL-KVAZ, Ahmet, “İrak Ekonomisinin Gerçekliği ve Geleceğine İlişkin Algılar”, *Arap Planlama Enstitüsü*, Kuveyt, 2004.
- EL-MAYALİ, Mahmoud ve Diğerleri, *İdari ve Mali Yolsuzluk (Kavram, Belirtiler, Nedenler ve Tedavi)*, Birinci Baskı, El-Ghadeer Kültür Vakfı, Necef, 2009.
- EL-MOUSAWİ, “Elham Atta Hattout, İdari Yolsuzluk Olgusunun Azaltılmasında Mali Kontrolün Rolü (Mali Denetim Bürosu ve Bazı Irak Hükümet Kurumlarında Uygulamalı Araştırma)”, *Yüksek Muhasebe ve Mali Çalışmalar Enstitüsü, Bağdat Üniversitesi*, Doktora Tezi, Bağdat, 2005.
- EL-OBEİDİ, Esra Saeed Saleh, “1990-2014 Döneminde Irak'taki Maliye Politikası Şoklarının Bazı Makroekonomik Değişkenler Üzerindeki Etkisinin Ölçülmesi ve Analiz Edilmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bağdat

Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Fakültesi, Bağdat Üniversitesi, 2016.

EL-QUNUS, Sobhi Mohamed, *Gelişim Krizi*, Jamahiriya Yayıncılık ve Dağıtım Evi, Birinci Baskı, Bingazi, 1992.

ER-RUBAİ, Hamid Ali Kazem, “Devlet Birimlerindeki Mali Yöneticiler Açısından BSA Organlarının Performansının Verimliliğinin Değerlendirilmesi”, *Bağdat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi*, 2005.

ER-RUBAİ, Muhammed Abdul-Latif, “Irak'ta Stratejik Gözetim ve İdari Yolsuzlukla Mücadele: Irak'taki Kamu Bütünlüğü Komisyonu'nda (2012-2017) Dönemi İçin Bir Vaka Çalışması”, *Bağdat Üniversitesi İdari ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, Cilt 7, 2018.

ER-RUBAİ, Sahip, “Totaliter Rejimlerin İzlediği Yeni Bir Politika Olan Yaygın Rüşvet ve İdari Yolsuzluk Olgusu”, *Medeni Diyalog Dergisi*, Irak, Sayı 974, 2004.

EL-ŞEDİDİ, Mortada Nuri Mahmut, Irak'ta İdari ve Mali Yolsuzlukla Mücadeleye Yönelik Genel Strateji, Araştırma, Dürüstlük Komisyonu'nun 30/7/2008 Tarihinde Irak'ta Düzenlenen yıllık konferansında sunulmuştur, <http://www.nazaha.iq/nashad-P3.htm>

EL-SHEİKLY, Abdel-Kader Abdel-Hafez, Yolsuzlukla Mücadele İçin Yasal Önlemler, Araştırma, Uluslararası Arap Yolsuzlukla Mücadele Konferansı, Çalışmalar ve Araştırma Merkezi, Riyad, 2003.

EL-ŞİMARİ, Haşem ve El-Fattly, *Ethar, İdari ve Mali Yolsuzluk ve Ekonomik ve Sosyal Etkileri*, 1. Baskı, Al-Yazvi Bilimsel Yayın ve Dağıtım Evi, Amman, 2011.

EL-TAMAM, Tavahir Muhammed, “Ekonomik Yolsuzluğun Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Kalkınma Faaliyetleri Üzerindeki Etkisi”, *Cezayir Ekonomistleri Ulusal Derneği, Altıncı Bilimsel Konferansı*, Cezayir, 2006.

EL-ZAHABİ, Jassim Muhammed, “Gerçek ve Ümit Arasında Irak Ekonomisi, C. 1”, *Yönetim ve Ekonomi Fakültesi, Bağdat Üniversitesi*, Bağdat, 2005.

EL-ZUBAİDİ, Hassan Latif Kazem ve Diğerleri, “Irak'ta ve ABD İşgali Altındaki Bölgede Irak Petrol ve Petrol Politikası (Gelecek Vizyonu)”, 1. Baskı, *Irak Araştırma Merkezi*, Bağdat, 2007.

- EL-ZUBAİDİ, Hassan Latif Kazem ve El-Sadun, Atıf Lafi, “Irak'ta Yolsuzluk: Kökleri ve Acı Meyveleri”, *Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Dar’ül-Hikme, Sayı 18, 2006.
- EL-ZUHAİLİ, *Kuran'ın Sınırına Dair Kısa Yorum*, s. 4, Dar Al-Fikr, Suriye, 2008.
- EVVAD, Muhammed Jassim, “(2003-2007) Döneminde Irak Odaklı Seçilmiş Ülkelerdeki Ekonomik Yolsuzluk”, *Basra Üniversitesi*, Yüksek Lisans Tezi, Irak, 2009.
- FATİH Yardımcıoğlu, “Demokrasi ve Yolsuzluk İlişkisi:Seçilmiş Ortadoğu Ülkelerinin Analizi”, *Makaleler Yayını*,Sakarya,2013.
- Granger, C. W. (1981). Some properties of time series data and their use in econometric model specification. *Journal of econometrics*, 16(1), 121-130
- G.Caiden, “Official Corruption & Political Stability”, P 23, Los Angeles, *University of Southern California*, 1987.
- GOORHA, P., Corruption: “Theory And Evidence Through Economies in Transition”, *International Journal of Social Economics*, 2000.
- HAMMOUD, Nawal Muhammad, “Parasal ve Reel Değişkenlerin Enflasyon Üzerindeki Etkisini Göstermek İçin Eş bütünleşme Analizi Yaklaşımının Kullanılması”, *Anbar Üniversitesi İktisadi Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, 2011.
- HARVEY, Andrew C., *Time Series Models*, Oxford: Philip Allan and Humanities Pres, 1981.
- HASSAN, Yahya Hammoud, *Irak Ekonomisinde Çalışmalar*, 1. Baskı, Al-Saqui Yayınevi, Irak, 2012
- HOVİDİ, Muhammed, *Vaizlerin ve İstifa Edenlerin Özel Yorumu*, Ağaç Yayıncılık ve Dağıtım Evi, Londra, 2008.
- Human Development Report 1990, New York, UNDP, 1990.
- Human Development Report 1994, New York, UNDP 1994.

Human Development Report 1999, New York, UNDP 1999, Pp:123.

Human Development Report, 2007- 2008 New York, UNDP 2008.

İBN ALİ, Ziad Arap, “Yolsuzluk: Biçimleri, Nedenleri, Etkileri, Bununla Mücadele ve Büyümesini Frenleme ve Ele Alma Stratejileri”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 16, Şam Üniversitesi, Suriye, 2005.

İDRİS, Amira ve İsmail Murad, “Kamu Yatırımının Etkisi, Cezayir Ekonomisi Üzerine Standart Bir Çalışma”, *İktisadi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi*, Uluslararası Konferans Araştırması, 2013.

İMAD, Muhammad Ali, *Uluslararası Finans Piyasalarında Küresel Ekonomi İçin Nedenleri ve Etkileri*, Bilgelik Evi, Bağdat, 2002.

Inie Franch Allen of Others, Longman Dictionary.

NAZLI Ilıcak, *Yolsuzluk Ve Ekonomi*, Yeni Şafak gazetesi, 2001.

Irak Cumhuriyeti, Dürüstlük Komisyonu, *Yıllık Rapor 2005*, Irak, 2005.

İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, *Rüşvetle Mücadele Ekonomik Alan Sözleşmesi*, No. 14, 1997.

İŞLER Kutay, *Yolsuzluk Ve Ekonomik Etkileri Türkiye Örneği*, Atlas Yayınları Sayı 5, 2019

KEMAL Özsemerci , *Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri*, Sayıştay Yayın İşleri Müdürlüğü, Ankara, 2003.

Kasım, Mona, *Mısır'da Ekonomik Reform*, Mısır Lübnan Evi, Kahire, 1997.

KAZEM, Kamel Ellavi, “Irak'ta İşsizlik: Gerçeklik, Etkiler, Üretim Mekanizmaları ve Tedavi Yöntemleri”, *Kufa Üniversitesi*, Irak, 2011.

KUBİLAY Huriye , *Ticari İşlemlerde Rüşvet ve Yolsuzluk -Haksız Rekabet* , Seçkin

yayıncılık,1999.

KLEİN, Naomi. *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, Macmillan, 2007.

Korea, The Case Of Information Technology Products, *Journal Of Asian Economics*, Volume 11(2), 2000: 237-244.

İŞLER Kutay, “Yolsuzluk Ekonomisi ve Türkiye”, *Kurumsal Ekonomik Arşiv*, Nigde, 2018

MAABAD, Ahmed Mustafa Muhammed, “İdari Yolsuzluğun Ekonomik Etkileri”, 1.Baskı, *Dar Al Fikr Üniversitesi*, İskenderiye, 2012.

MAABREH, Mahmud Mohamed, *İslam Hukukunda İdari Yolsuzluk ve Tedavisi, Karşılaştırmalı İdare Hukuku İncelemesi*, Yayın ve Dağıtım Kültür Evi, Amman, 2011.

MADİ, Belkacem, Bonouira ve Faiza, “Ekonomik Yolsuzluk ve Ekonomik Kalkınma Arasındaki İlişki, İlk Ulusal Forum: Yolsuzluk ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi”, *8 Mayıs 1945 Üniversitesi*, Cezayir, 2018.

MAH, J. S. An Empirical Examination Of The Disaggregated Import Demand.

MAHMUT, Salah El-Din Fahmi, *Sosyal ve Ekonomik Kalkınma Süreçlerinin Önünde Bir Engel Olarak İdari Yolsuzluk*, Riyad Arap Güvenlik Çalışmaları ve Eğitim Merkezi Yayınevi, Riyad, 1994.

MARİ, Abdul Aziz ve Abdul Malik, Munis Asaad, *Çağdaş Ekonomi*, Mekhemer Yayınevi, Mısır, 1963.

MATTAY, Abdelkader, Hobeish ve Ali, “Ekonomik Yolsuzluğu ve Ekonomik ve Sosyal Etkilerini Ölçmek İçin Göstergeler”, *Kalkınma ve Uygulamalı Ekonomi Dergisi*, Messila Üniversitesi, Cezayir, 2017.

MERİÇ Metin, “Yolsuzluk Nedenleri ve Önlemeye Yönelik Çalışmalar”, *SBE Dergisi* Bahar 2004 Sayı 12.

MEŞAL, Abdul Wahid, *İdari ve Mali Yolsuzluğun Sosyo-Ekonomik Riskleri*, Bağdat

Sanat Koleji, Bildiri, Bağdat, 2007.

MOHSEN, Adel, Irak Sağlık Bakanlığında Yolsuzluk, 2007, <http://www.ankawa.com/forum/index.php?topic=172314.0;wap2>

MÜBAREK, Nazih Abdel-Maqsoud Mohamed, *Ekonomik Yozlaşma (Nedenleri, Biçimleri, Etkileri, Onunla Mücadele Mekanizmaları, İslami Düşüncenin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi)*, Üniversite Düşünce Evi, İskenderiye, 2013.

MUHAMMED, Şeyhi, *Ekonometri Yöntemleri: Dersler ve Uygulamalar*, 1. Baskı Amman, Hamed Yayınevi, 2011.

NAGERİ, K. I., Umar, G., & Abdul, F. A., “Corruption and Economic Development: Evidence from Nigeria”. *Kuwait Chapter of the Arabian Journal of Business and Management Review*, 3(2), 46, 2013.

NAJAFİ, Salem Tavfiq, *Arap Dünyasında Gıda Güvenliği ve Yoksulluğun Ekonomik Etkileri*, Yermuk Yayınevi, Bağdat, 1999.

NASIR, Nasır Obaid, *Parlamentoların ve Parlamenterlerin Yolsuzlukla Mücadeledeki Rolü*, Suriye Genel Kitap Kurumu, Şam, 2010.

NOFAL, Kasım, “Ekonomik Kalkınmada Kamu ve Özel Sektörün Rolü (Irak Deneyimi)”, *Al- İqtisadi Dergisi*, Irak, 2004.

OLİMAT, Khaled Clinic Nazzal, “Yolsuzluğun Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkileri, Ürdün Vaka Çalışması”, *Cezayir Üniversitesi İktisadi Bilimler, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi*, Doktora Tezi, Cezayir, 2015.

OYA Özarslan, BATUHAN Görgülü, *Türkiye’de Yolsuzluk: Yasalar, Uygulamalar ve Riskli Alanlar*, Uluslararası Şeffaflık Derneği, 2016.

PATTİCHİS, C. S., Time-Scale Analysis Of Motor Unit Action Potentials, *IEEE Transactions On Biomedical Engineering*, Volume 46 (11), 1999: 1320-1329.

Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of applied econometrics*, 16(3), 289-326

Planlama Bakanlığı, İstatistik ve Bilgi Teknolojileri Merkezi Ajansı, İnsani Gelişme İstatistikleri Müdürlüğü, *Kalkınma Hedeflerini İzleme Göstergeleri*

Raporu, Irak, 2005.

ROMANCİK, Ludif ve Diğerleri, *Sosyalist Ekonomik Planlama, Çeviren: Issam Abdel-Latif*, Beyrut Basım ve Yayıncılık Öncü Evi, Çeviri Kitap Dizisi, Beyrut, 1978.

SADİK, Nida Mutaşar, *Geri kalmışlık, Modernleşme ve Siyasal Gelişim*, Ghar Yunis Üniversitesi Yayınları, Bingazi, 1998.

SAHA, S., & Gounder, R., *Corruption and Economic Development Nexus: Variations Across Income Levels in a Non-Linear Framework*, *Economic Modelling*, 70-79, 2013.

SAİD, Hadil Kazem, “Irak'taki İdari Yolsuzluğa İşçiler İçin Değer Sisteminin Etkisi (Seçilmiş Irak Bakanlıklarında Deneysel Bir Çalışma)”, *Bağdat Üniversitesi Doktora Tezi*, Bağdat, 2007.

SAKARNEH, Bilal Kalfa, *İdari Yolsuzluk*, 1. Baskı, Vail Yayınevi, Amman, 2011.

SALAMİ, Ahmet, Şeyh Muhammed, “(1970-2011) Döneminde Cezayir Ekonomisinde Tasarruf ve Yatırım Arasındaki Nedensel İlişkiyi ve Karşılıklı Tamamlayıcılığın İncelenmesi”, *Al-Baheth Dergisi*, Sayı 13, 2013.

Shin, Y., Yu, B., & Greenwood-Nimmo, M. (2014). Modelling asymmetric cointegration and dynamic multipliers in a nonlinear ARDL framework. In *Festschrift in honor of Peter Schmidt* (pp. 281-314). Springer, New York, NY.

ŞALİ, Nikola Eşref, *Uluslararası Yolsuzluk Suçları ve Hukuk Araçları Mücadele*, Baskı, ITRAK Baskı, Yayın ve Dağıtım, Kahire, (2012).

Sanayi ve Mineraller Bakanlığı, Sınai Kalkınma, Planlama Dairesi,(2012).

SAYGILIOĞLU Nevzat, “Uluslararası Şeffaflık Örgütü’ne Göre Gidişat Çok Kötü”, *Ekonomi Sözlüğü*, Ankara,(2021).

Şeffaflık Uluslararası *Yolsuzluk Yıllık Raporu* 2009.

ŞENDİ, Adeb Kasim, “Irak Ekonomisi ve Yabancı Yatırım Gerçeği”, *Al-Kut İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Vasit Üniversitesi, Cilt 1, Sayı 1, Bağdat, 2009.

SHİN, Yongcheol, Byungchul Yu, and Matthew Greenwood-Nimmo, Modelling Asymmetric Cointegration and Dynamic Multipliers in a Nonlinear ARDL Framework, PP 281 – 314, Festschrift in Honor of Peter Schmidt, Springer, New York, 2014.

TAKİ, Ahmed Bahed ve El-Da'ami, Hoda Zevir, “Yolsuzluğun Ekonomik ve Sosyal Kalkınmaya Etkisi”, *Yönetim ve Ekonomi Koleji Dergisi*, Kerbela Üniversitesi, Sayı 4, Irak, 2005.

TALABANİ, Muhammed Necm Ali, “Irak- Süleymaniye'de Yolsuzluk, Türleri, Tezahürleri, Nedenleri, Etkileri ve Tedavi Yöntemleri”, *Sanat Kilmintas Üniversitesi*, Doktora Tezi, 2010.

Tin, Corruption in Post War Reconstruction: Confronting the Vicious Cycle, The United Nations Program for Development (UNDP), Beirut, (2005).

Transparency International Organization, Transparency International Corruption Perceptions Index 2002, Press officer Jana, Berlin, 2002, P 6. Web site: www.transparency.org

TÜRKİ, İzzettin ve Monsif Şarfi, “İdari Yolsuzluk (Nedenleri, Etkileri ve Mücadele Yöntemleri- Bazı Ülkelerin Deneyimlerinin Göstergesi), Ulusal Forum'a Müdahale (Mali ve İdari Yolsuzluğu Azaltma Mekanizması olarak Kurumsal Yönetim)”, *Muhammed Hedair Üniversitesi*, Cezayir, 2012.

VARİTH, Muhammed, “Yolsuzluk ve Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Cezayir Vakasına Bir Referans”, *Politika ve Hukuk Kitapları Dergisi*, Sayı 8, Cezayir, 2013.

VOLFQANQ, Kasper, “Yoksulluğu Ortadan Kaldırmak İçin Yolsuzluğun Ele Alınması”, *Bağımsız Araştırmalar / Diziler Merkezi*, Sayı 67, Kahire, 2006.

World Bank, *Development Report*, Oxford University Press, Washington, 1997.

World Bank, World Debts, Tables Vol. (1) (2) 1993, 1996.

YILDIZ TOKATLIOĞLU Mircan, “Ekonomik Boyutuyla Yolsuzluk Olgusu Ve Yolsuzlukla Mücadele”, *İnsan Kaynakları Dergisi* sayı 2,2003,

Yolsuzlukla M¼cadele Ortak Konseyi, *Ulusal Yolsuzlukla M¼cadele Stratejisi (2010-2014)*.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Irak Yolsuzluk Algılama Endeksi ve Küresel Sıralaması (2003-2018).....	43
Tablo 2 : GSYİH ve Tarımsal Çıktı (2003-2018)	51
Tablo 3 : Irak'ta Sanayi Üretimi(2003 - 2012)	55
Tablo 4 : Irak'ın Petrol Üretimi	59
Tablo 5 : Ekonomik Bozulma, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, Sektörün (petrol, tarım ve sanayi) Buna Katkısının Yüzdesi ve (2003-2018) Dönemi İçin Kişi Başına Düşen Ortalama GSYİH.....	64
Tablo 6 : Dönem İçinde Irak'ta Bakanlıklar ve Devlet Kurumları Düzeyinde Yolsuzluk Davalarından Hüküm Giyenlerin Sayısı (2004-2018).....	70
Tablo 7 : Dönem (2018.Q4 - 2003.Q1) İçin Ekonomik Yolsuzluk (CPI) ve Ekonomik Kalkınma (ED) İçin Tanımlayıcı İstatistikler ve Birim Kök Testleri.....	96
Tablo 8 : NARDL Değerlendirmesinin Sonuçları.....	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 : Sosyal Sermaye Sektörü.....	33
Şekil 2 : Irak'ta Yolsuzluk Algılama Endeksi (2003-2018).....	44
Şekil 3 : GSYİH ve Tarımsal Çıktı (2003-2018).....	52
Şekil 4 : Irak'ta GSYİH Büyüme Oranı ve Tarımsal Üretimde Büyüme Oranı (2003-2018)	52
Şekil 5 : GSYİH ve Sanayi Üretimi (2003-2018).....	56
Şekil 6 : Irak'ta Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Büyüme Hızı ve Sanayi Üretiminin Büyüme Hızı (2003- 2018)	57
Şekil 7 : GSYİH ve Dönem İçin Petrol Ürünü (2003-2018)	60
Şekil 8 : Irak'ta GSYİH Büyüme Oranı ve Petrol Ürünleri Büyüme Oranı (2003-2018).....	60
Şekil 9 : Sektörlerin (petrol, tarım ve sanayi) Dönem (2003-2018) için GSYH'ye Katkısının Yüzdesi	63
Şekil 10 : GSYİH Büyüme Oranı ve Dönem İçin Kişi Başına Ortalama GSYİH Büyüme Oranı (2003-2018)	67
Şekil 11 : Irak Hükümet Kurumları Yolsuzlukla Mücadelede Çakışıyor.....	74
Şekil 12 : Ekonomik Kalkınmanın (ED) Bir Göstergesi Olarak Kişi Başına GSYİH ve Dönem İçin Bir Ekonomik Yolsuzluk Endeksi (CPI) Olarak Yolsuzluk Algıları Endeksi (2018.Q4 -2003.Q1)	95
Şekil 13 : CUSUM Testi.....	100

Ekler

Ek (1) NARDL Modelinin Verileri

Time	Ined	Incpi
2003Q1	6.85815	.803281
2003Q2	6.9278	.797378
2003Q3	7.05403	.785466
2003Q4	6.11776	.767328
2004Q1	7.40122	.74262
2004Q2	7.83754	.732288
2004Q3	7.64066	.736781
2004Q4	8.71855	.755902
2005Q1	7.7761	.788836
2005Q2	7.83794	.801562
2005Q3	7.90312	.794843
2005Q4	7.9708	.76828
2006Q1	8.04024	.720229
2006Q2	8.08794	.669101
2006Q3	8.11672	.614531
2006Q4	8.12813	.556082
2007Q1	8.12276	.493228
2007Q2	8.16533	.431824
2007Q3	8.25015	.372415
2007Q4	8.36735	.315619
2008Q1	8.50612	.26212
2008Q2	8.57117	.339992
2008Q3	8.57573	.251364
2008Q4	8.92062	.295129
2009Q1	6.39494	.267281
2009Q2	4.91093	.289778
2009Q3	7.28088	.326143
2009Q4	8.30974	.417639
2010Q1	8.39274	.383616
2010Q2	9.47321	.378596

2010Q3	8.55122	.403012
2010Q4	9.62687	.454802
2011Q1	8.70025	.529945
2011Q2	9.76094	.581374
2011Q3	8.81085	.612386
2011Q4	9.85138	.624783
2012Q1	8.88354	.619248
2012Q2	8.90807	.604532
2012Q3	9.92552	.58022
2012Q4	8.93623	.5456
2013Q1	8.94042	.499579
2013Q2	8.95048	.468609
2013Q3	8.96624	.454174
2013Q4	8.98744	.457002
2014Q1	8.01373	.476949
2014Q2	8.50278	.482067
2014Q3	6.95333	.472584
2014Q4	8.85921	.448075
2015Q1	8.70642	.407401
2015Q2	7.58182	.389869
2015Q3	9.50015	.396721
2015Q4	8.47359	.427465
2016Q1	8.50661	.479992
2016Q2	8.53584	.520409
2016Q3	8.56157	.550043
2016Q4	8.58404	.56979
2017Q1	8.60346	.580214
2017Q2	8.6288	.587377
2017Q3	8.65962	.591348
2017Q4	8.6954	.592163
2018Q1	8.9356	.589831
2018Q2	8.76472	.588079

2018Q3	8.78367	.586909
2018Q4	8.79302	.586324

ÖZGEÇMİŞ

Ali ALMQSAS Irak'ın Bağdat şehrinde doğdu. AL-Mustansiriya Üniversitesi, İdare ve İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü'nden mezun olmuştur.

Lisansüstü eğitimine Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda devam etmektedir.